

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

ДҮХЭРИГ

№ 4 (305)

2003
январин
23
Четверг
№ 10
(20672)

Үбэлэй һүүл
харагшан
үхэр
харын
20
гарагай
5

Буряд үнэн

Буряад Республикын Президентын Захиралта

2003 ОНОЙ ФЕВРАЛИН 2-ОЙ АМАРАЛТЫН ҮДЭРЫЕ
ФЕВРАЛИН 3-НАЙ ГАРАГАЙ ХОЁРТО АБААШАХА ТУХАЙ

«Нэшхэл бодолой талаар сүлөө тухай болон шажаанай нэгдэлнүүд тухай» 1997 оной сентябриин 26-най 125-ФЗ дугаарай Федеральна Хуулигай, Буряадай ССР-эй Верховно Советэй 1991 оной январин 17-ной Тогтоолтой зохилдуулан, Буряад Республикын үргэн нийтын олон тоото хандалганууд болон эрилтэнүүдые хараада абажа:

1. Нарын литээр Шэнэ жэлэй түрүүшын үдэр - арадай хайндэр болохо «Сагаалгай» үдэр 2003 оной февралин 2-то тудалдана гэж Буряад Республикын улад зондо мэдээсэхэ.

2. Амаралтын ба ажалай бэшэ хайндэрэй үдэрнүүдые хүдэмэрлэгшэдэй ашагтай найнаар үнгэргэхын тула 2003 оной февралин 2-ой амаралтын үдэрые 2003 оной февралин 3-да абаашахын Буряад Республикын нютагай өөхэдэн хүтэлбэрийн зургаануудта, эмхинүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэ дурадхаха.

Буряад Республикын Президент А.В.ПОТАПОВ.

Улаан-Үдэ хото,
Правительствын байшан.
2003 оной январин 21.
№12-РП.

ЕШИ-ЛОДОЙ РИМБҮҮШЭДЭ - ГРАН-ПРИ ШАН

Һаяхан, январин 19-нэй үдэшэ оперо болон баледэй театрай танхим соо багтахаар бэшэ олон хүн зон сугларжа, «Буряад үнэн - Дүхэригэй» нёдондо соносхоһон «Буряадай түрүү хүнүүд - 2002» гэнэн конкурсын «Сагаан үбгэн - 2002» («Вершина мудрости - 2002») гэнэн номинацида шалгаран үндэр түрэлтэ Еши-Лодой римбүүшэдэ Гран-при шан барюулгын ёһолол баярай оршон байдалда эмхидхэгдэбэ. Бүхы зондо аша тунатай, бурханай боди сэдхэлтэй Римбүүшын ажаябуулга тухай хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй доктор, БГУ-гай кафедрые даагша Б.Д.Баяртуев хөөрөжэ үгөө.

«Буряад үнэн» хэблэлэй байшангай генеральна директор, ахмад редактор, республикын арадай уран зохёолшо Ардан Лопсонович Ангархаев түрүүтэй хэблэлэй байшангай буряад дэгэлтэй бүлэг зон гаража, үрээлэй хайхание хүргэн, лауреадай диплом Гран-при шантайгаар харагшадай халуун алыга ташалган доро барюулба.

Римбүүшын түб саашадань барилгын зоригодо аша нүлөөтэй буян үйлэдэлгын энэ үдэшын концертдэ «Бадма сээг», «Байгал» театрнууд, мэдээжэ дуушад Хажидма Аюржанаева, Елена Шараева, Дарима Дугданова, Бадма-Ханда

Аюшеева, Зоригто Тогочиев, Батодоржиевтанай, Дымбрыловтэнэй гэр бүлэнүүд, суута болоһон эдир дуушан Чингис Цыбиков, бусад бэлигтэн уран шадабария харуулаа. Цыпилма Аюшеева, Жаргал Бадмацпыренов гэгшэд концерт хүтэлбэрилнэ. Концертын режиссер, республикын арадай артист,

Россин соёлой габьяата хүдэмэрлэгшэ Гүнзэн-Норбо Гунзынов, «Арьяа Баала» бүлгэм ехэ ажал эндэ ябуулаа.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Еши-Лодой Римбүүшэтэй уулзалгын үедэ.
Р.-Н. БАЗАРОВАЙ фото.

БАЙКАЛКУРОРТ

Поздравляем всех жителей республики с праздником Белого месяца!

Для Вас - путевки на 1 полугодие 2003 года в здравницы «Аршан» и «Горячинск» скидка 20%

Ждем Вас с 20 по 31 января по адресу:
г. Улан-Удэ, ул. Коммунистическая, 49, офис 4, тел. 21-61-69, 21-59-68.

ЭНЭ ДУТААРТАМНАЙ:

Соёлой һонин

АРАДАЙ ДУУШАН АЛДАРТАЙ

Ивалгын аймагай Хубисхал нютаг тоонготой, Улаан-Үдэ 24-дэхи лицейн «Наадан дээрэ» ансамблин хүтэлбэрилэгшэ, Россин соёлой габьяата хүдэмэрлэгшэ Даши-Доржо Бальжинимаевич Базаровай түрэхөөр 65 наһанай, зохёохы ажалай 45 жэлэй ойдо зорюулагдан үдэшэ буряад драмын академическэ театр соо ехэ зохидоор үнгэргэгдөө. «Мелодия» гэнэн грампластинкын фирмэдэ урданай дуунуудаа бэшүүлэн Д.-Д.Базаровай хонгёо хайхан хоолой гоёр эздэлхэн зандаа байна.

Сэлгэз сагаан Суулгамни
Сэсэгхэн набшаар халбаранхай.
Сэнгүүхэн үдэһэн нүхэдүүдни
Сээжэ соом тодорхойлон һангадана...
Хани нүхэр Валентина Гырыловнагайнгаа нютаг Суулга магтан дуулаһан арадай дуушание Ивалгын, Мухар-Шэбэрэй аймагайхид, нүхэдэнь, түрэлхидын, түлөөһгүйгөөр театра үгэһэн бурдрамынхид халуунаар амаршалба. Сарян хүбүүниинь, мүн Айсу, Аюша, Арюна аша, зээнэрын эсэгэдээ, үбгэ эсэгэдээ дуунуудаа зорюулаа. Дээдэ-Ивалгын дунда нургуулин «Булагхан» гэнэн хүүгэдэй ансамбль халуунаар утгадаа. «Байгал» ансамбльда сүт хүдэлхэн Россин арадай артистка Клавдия Шулунова сүт дууладда. Бэрхэ хүтэлбэрилэгшын нургаһан ВСГАКИ-гай оюутан Доржо Бидгаров гоёр хатаргаа. Мухар-Шэбэрэй нэгдэлэй дарга, республикын Президентын дэргэдэхи Аха дээдшүүлэй Советэй түрүүлэгшэ Д.Ц.Будасев бэлигтэй дуушание хани халуунаар амаршалһан байна.

ГҮРЭНЭЙ ШАНДА ЗУУРШАЛАГДАА

Һаяхан, январин 20-ной үдэшэ оперно театр соо арадай уран бэлигтэ дуратайшуул сугларжа, РЦНТ-гэй дэргэдэхи ансамбльнуудай һонин концерт, наада хараһан байна. Үнгэрһэн 2002 оной аша үрэтэй ажалай дүнгөөр республикын Гүрэнэй шанда (арадай уран бэлигтэй ажал найнаар ябуулаһангай түлөө) зууршалагдан РЦНТ-гэй (директорынь, Россин соёлой габьяата хүдэмэрлэгшэ Н.Г.Донсоронова) коллективэй ударидадаг зохёохы коллективүүд, бүлэгүүд уран шадабария энэ үдэшэ гэршэлбэ.

Арадага суутай «Магтаал», «Уряал», «Лотос», «Булжамуур», «Княжий остров», «Ольхон», «Ариг Ус» «Наран Гоохон», «Ангара», «Истоки» бусад коллективүүд хайхан хатар, дуунуудаа зорюулба. Республикынгаа уран бэлигтэниие хүмүүжүүлжэ, ходо дэмжэжэ байдаг РЦНТ-гэй тоосоото концертын программые режиссер, Россин соёлой габьяата хүдэмэрлэгшэд - Виктория Абгалдаева, балетмейстер Людмила Овчинникова, мүн хореографууд Наталья Санжеева, Ирина Хунданова гэгшэд хүтэлбэрилбэ.
Гоёр дууладаг, «Алтан тургалдай» конкурсын лауреат Нина Байрова, композитор Ринчин Бурхив, эдир дуушан Александра Кудряшкина, «Рафалло» ансамблин Валико Гаспарян, Амгалан Жамсаранов гэгшэд гус концертые уран бэлигээрээ шэмэглээ. Хатаршад Дарима Морходоева, Доржо Бидгаров гэгшэд бэрхээр буряад хатар гүйсэдхэбэ. Түрэл арадаймнай зохёохы ажалай алтан жасада ороһон «Байгалай эсэгэ» гэнэн хатар олондо хайшаагдаа. Бэлигтэй зоний гуламта гүүлдээг, харин оронуудай ансамбльнуудаараа суурхалан РЦНТ-гэйхид республикын Гүрэнэй шанда хүртэхэ дүүрэн эрхэтэй.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

- ② Республикын Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ Цыденжаб Доржиев «Сэхэ утаһаар» харюунуудые үгэбэ.
- ③ Улаан-Үдэ хотын архитектурын болон городской барилгын управлений начальник Владислав Итьпиловтэй журналист Галина Дашевагай хөөрэлдөөн
- ④ Далай ламатай Монгодо уулзалга - Дарима Хашитова. Буряадай телевиденийн «Толи» теле-дамжуулгын редактор Баярма Раднаева Дыжит Мархадаевагай асуудалнуудта харюусана
- ⑤ Буряадай арадай уран зохёолшо Ардан Ангархаевай «Молнии и дустя» гэнэн публицис удхатай дурсалгын үргэлжэлэл
- ⑦ «Наян-Наваа» болон «Монголой нюуса тоһшо» Буряадай арадай уран зохёолшо Цыден-Жаб Жимбиевэй түүхэтэ бодомжолол
- ⑧ «Луу - Хитадай хүлдэ» - Дарима Эрдыниевагай замай тэмдэглэл
- ⑮ Буряадай мэдээжэ уран зохёолшо Цырен-Базар Бадмаевай 75 жэлэй ойдо
- ⑯-⑰ «Санзай» о курунголечении - Дарима Эрдыниева, Петр Шаблин
- ⑱ Сагаалгание утгуулан. Монголшуудай ёһо заншалнууд - Дулма Дарижапова, педагогикын эрдэмэй кандидат
- ⑳ Сагаалгание утгуулан. Базар Рыбдыловэй «Дүхэриг» сониндо толилуулан статья тушаа
- ㉑ «Зүүн зүтэй зүнтэйхэн Зүгы» - үхибүүдтэ зорюулагдан хуулаһан
- ㉒ «Үүрэй солбон» - Борис Балданов, Ечигма Цыбенова

ОАО "Улан-Удэ - Лада"

дочернее предприятие АВТОВАЗ

- 1 Автомобили ВАЗ всех модификаций
- 2 Предпродажная подготовка
- 3 Поставки фирменных запчастей с АвтоВАЗа
- 4 Техническое обслуживание
- 5 Все виды ремонта
- 6 Обмен старых автомобилей ВАЗ на новые с доплатой

Гарантия 2 года

г. Улан-Удэ, ул. Лебедева, 30, тел.: 42-43-69, 41-30-34

«БЮДЖЕТ – РЕСПУБЛИКЫН АЖАБАЙДАЛ МҮН»

Бюджетэй, налогуудай, мүнгэн хангай болон банкнуудай талаар Буряад Республикын Арадай Хуралай хорооной түрүүлэгшэ Цырен Эрдынеевич ДОРЖИЕВ сониний редакцида январин 20-до ержэ, эрхэтэдэй утаһаар хонходоходонь, харюу үгэбэ. Саашадаа Арадай Хуралай бусад табан хорооной түрүүлэгшээр уншагдай хонирхоһон асуудалнуудта харюусаха байна.

- Манай республикада олзо оршын гаршааһаа үлүү ехэ байхаар бюджет хэзээ абтаха гэшэб? Үшөө би сэрэгэй пенсионер хүм. Манайда ямар хүнгэлэлтэнүүд бии гэшэб гэжэ тодорхойло үгыт?

- Ээбсэгтэ хүсэнуудэй байгуулалтануудай хүнгэлэлтэнүүд тухай хэлэхэ болоо наа, энэмнай Россин Федерациин Правительствын болон Гүрэнэй Дүүмын эрхэ мэдэлэй асуудал ха юм даа. Мого нотагууд өөһэдүн хүнгэлэлтэнүүдые тогтоохо эрхгүй. Тээд олзо оршын гаршааһаа үлүү ехэ байхаар бюджет тухай хэлэхэ болоо наа, хоёрдохи жэлээ иимэ бюджет абажа байнабди. Республикын экономикын хүгжэхэ бури улам тогтууритай хайн бюджет абаха аабзабди гэжэ найданаб.

- Алло! Энэ Цырен Эрдынеевич гү?

- Тиймэ, тание шагнаха байнаб.

- Буряадай автомобилин харгы замай проект зохёолгын, заһабарилга-барилгын предпритиин профкомой түрүүлэгшэ Мария Бадлаевна Николаева хонходохо байна. Харгы замшадай, харгын албанай, автомобилин харгы замуудай байдал танда эли ха юм даа. Буряад Республикын нотагай харгын жасын соведэй сүүдтэ хандаһан асуудалаар хүдэлһэн байнат. Хэгдэһэн ажалай түлөө «Бурятавдор» үри шэритэй болоһон байна. Юундэ харгы замай тусхай зорилготой жасада мүнгэ зөөри суглуулагданагүйб? Хэрбээ суглуулагдаашье наа, ямараар хубаарилганаб?

- Энэ хадаа тон шухала асуудал болоно, ушар иимэһээ харгы замай жаса тухай хэлэхэмни. Урдандаа бюджетдээ гадуурхи нотагай харгын жаса гэжэ байһан ха юм даа. Мүнөөдэрэй байдалаар тэрэ усадхагдажа, тусхай зорилготой бюджетэй жаса болгогдохо хубаарилгадаа нэн. Харгын ажахыда ороһон олзо оршонууд бюджетэй гаршын хубида сүм харуулагдана. Юундэ харгы замуудта иимэ байдал тохёолдоноб? Урда урдын жэлнүүдтэ

харгын жасын олзо оршонууд тон муугаар суглуулагдадаг байгаа. 2002 ондо олзо оршонууд мүнгөөр суглуулагдаа нэн. Гэбэшье бидэ мүнөө болотор урьһаламжын үри шэриэ түлэжэ ядажа байнабди. Үнэхөөрөөшье, тиймэ байна. Яруунын аймагһаа депутат байһан туладаа Яруунын ДРСУ-да салин хүлһэ түлэлгөөр саг үргэлжэ хонирходоги. Үри шэринь тэрэл зандаа үлэнхэй. Хэрбээ салин хүлһэнэй талаар үри шэрин 15 млн. түхэригтэ болоо наань, урьһаламжын үри шэри 60 млн. түхэригтэ хүрэнхэй. «Россин Федерациин дэбисхэр дээрэ налогыгэ гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай» шэнэ Хуулийн хүсэндөө ороходонь, 2003 ондо энэ асуудалыг таанадтай хамтаараа шийдэхэе оролдохобди.

- Үгы, үгы, гол шухала юмэниинь юуб гэбэл, мүнгэ зөөри суглуулагдана гэшэб гү, али үгы гү? Январь нара үнгэржэ байна, харин бидэ мүнгэ зээлеэр абаха баатай болоһонбди.

- Мария Бадлаевна, мүнөөдэр би Финансын министерствэтэй хөөрөлдөөб, ушар байдал иимэ байна. Январь нарада олзо оршонууд тон муугаар ороно. Иимэ байдал гансал манай республикада бэшэ, харин бүхы орон дотор тохёолдоно. 2002 ондо федеральна бюджетэй гаршын олзо оршоһоо 160 миллиард түхэригэй хэмжээнтэйгээр хараалагдахадань, бодото дээрэ хураггүй доошоо байба - 40 миллиард түхэригөөр үлүү ехэ байшоо. Эдэ бүгдэ республикын олзо оршонуудта нүлөөлэнгүй байхагүй ха юм даа. Танай мүнгэ зөөри тухай хэлэхэ болоо наа, тэдэтай казначейскэ гүйсэдхэлөөр орохо байна.

- Хоёрдохи асуудал тухай. Харгы замуудыг харууһалха, заһабарилха хэрэгые мэргэжэлтэд гэхэ гү, али «Бурятавдор» эрхилхэ ёһотой. Ушарын гэхэдэ, тэрэ дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэдтэй, онһон техникэтэй ха юм даа. Федеральна Хуулиие хазагайруулжа, гүрэнэй захилнуудыг үгэжэ шадахагүй ха юмбибди. Тусхай шэглэлтэй харгын албан зургаанууд энэ хүдэлмэри бээлүүлхэ ёһотой. Мельниковтэй хамта намда ерээрэйгты, эдэ асуудалнуудыетнай зүбшэхэбди.

- Социальна халбарие хүгжөөхэ шухала гэжэ ехэ хэлсэдэг болонхойбди. Нёондо жэлэйхитэй сасуулбал, 2003 ондо бюджетэй социальна хубинь хэр ургаа гэшэб? - гэжэ Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг Э.П.Швецова хонирхобо.

- һүүлэй жэлнүүдтэй жэшэхэдэ, 2003

оной бюджет гол түлэб хүн зоной нуудал байдалыг хайжаруулгада зориулагданхай. Хүүгэдэй тэдхэмжэнүүдэй талаар үри шэриэ түлэжэ эхилхэбди. Элүүрые хамгаалга болон зоной бэеын тамирые хайжаруулгада - 804 миллион түхэриг, социальна политикада - 205 миллион, соёл ба искусствода 122 миллион, хуралсалда 384 миллион түхэриг һомологдоо. Энэмнай гансал республикын бюджетдээ болоно. Хэрбээ хамтадамал бюджетые абажа харабал, эдэ тоонууд хураггүй дээшээ байна.

- Үеэлэ басагамни медколледждо хурадаг юм. Тээд 2001 онһоо социальна налогһоо нэгэтэшье сүлөөлэгдөөгүй. Энэниинь хайшан гэжэ туйлалтайб? - гэжэ Жаргалма Молотовна асууба.

- Энэ асуудалда абаһаар харюусажа шадахагүйб. Танай олзо оршонуудта хабаатай саарһа дансануудые абагты, тийгээд Арадай Хуралда, намда (237-дохи кабинет) ерээрэйгты, хаража үзэхэбди.

- Үшөө нэгэ асуудалтайб. Би багша хүнби, заабари зүбшэлэй номой талаар маанадта нэмэлтэ мүнгэ түлэдэггүй. Түлэхэ юм гү?

- 2003 оной бюджет соо эдэ түлбэринүүд хараалагданхай, урда урдын жэлнүүдэй үри шэринүүдые зарим хубааршые наань, түлэхэ байна. хургуулингаа хүтэлбэрилэгшэдтэ хандагты, тэдэтай районой хуралсалай таһагта хандаха зэргэтэй. Юрэдөөл, хотын бюджеттэ хуралсалай-методическа литература худалдажа абахын тула 13,9 миллион түхэриг, коммунальна хангалгануудта 72 мянган түхэриг һомологдоо. Эдэ бүгдэ үри шэринүүдые түлэгдэдэ гаргашалагдаха, гадна энэ жэлэй тэдхэмжэнүүд түлэгдэхэ ёһотой.

- Бюджетэй хэрэгүүдые Арадай Хуралда хабарһаа зүбшэн хэлсэжэ эхилхэ ёһотой бэшэ гү? Иимэ асуудал үнхэнэй табигдадаг гэшэб аабза? - гэжэ Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг Д.Л.Юрьев асууба.

- Байгша ондо федеральна хэмжээндэ гурбан талын, тусхайлбал, Правительствын, Гүрэнэй Дүүмын болон Федерациин Сөведэй комисси байгуулагдаа. Тэрэ комисси бюджетые эхинһээн зүбшэн хэлсэхэ ёһотой. Манай Арадай Хуралда бюджетые Правительствын баталан абахын урда тээ хороонуудта тэрэниие зүбшэн хэлсээ наань, хайн байгаа гэжэ дурадхаа нэм.

- Олзын хэрэг эрхилэгшэдые харууһандаа абаха хороон байгуулагдаха гэшэб гү?

- Мүнөө Экономическа политикын талаар хороондо депутат А.Д.Скосырская олзын хэрэг эрхилэгшые хүгжөөхэ асуудалые эрхилдэг гэшэ. Тусгаар хорооной байгуулагдаха гү, али үгы байһыень хэлэхэнь хүшэр.

- Юундэ элүүрые хамгаалгын талаар зарим тусхай зорилготой программанууд мууса гүйсэдхэгдэнэ гэшэб? - гэжэ Б.П. Раднанимаев асууба.

- Программанууд тушаа хэлэхэ болоо наа, эдэ программануудые бээлүүлгын саарһа дансанууд хэр зүбөөр тодорхойлогдонхой гэшэб гэжэ үндэһэлэн баримталагдаха зэргэтэй. Мүнөө республика дотор 60 гаран программа абтанхай. Эдэнэй заримда хараалагдаһанай 30 процент мүнгэ зөөри һомологдодог. Тиймэһээ ямар программанууд түбхын түрүүлэн бээлүүлэгдэхэ ёһотойб гэжэ тодорхойлохо хэрэгтэй.

- Хуралай шэнэ бүридэлөөр хүдэлхэнь хүшэр гү? Юуб гэбэл, гол түлэб ондоо хүнүүд, олзын хэрэг эрхилэгшэд ороо ха юм. Минии ханахада, юристүүд хомор хэбэртэй, - гэжэ Г.В.Зиновьева асуудал табиба.

- Юристүүд үсөөн, гэбэшье И.И.Калашников, А.Н.Шепин мэтын дүршэл ехэтэй мэргэжэлтэд али бүхы хуулинуудые зүбшэн хэлсэлгэдэ горитой туһа хүргэдэг байна. Юрэдөө, Арадай Хуралай депутатууд ажалаа үрэ түгэсөөр ябуулха, республикынгаа аша туһада хунгагадай этигэл найдалые харюулха аргатай гэжэ хэлэхэ байнаб, - гэжэ Цырен Эрдынеевич асуудалнуудта харюугаа түгэсэхэбэ.

Юрий ДАРМАЕВ.

Буряад Республикын Арадай Хуралда

ХЭНЭН АЖАЛ ТУХАЙДАА ТООСОБО

Социальна политикын талаар Арадай Хуралай хороон ээлжээтэ суглаан дээрэ табан асуудал зүбшэн хэлсэжэ, шийдхэбэринүүдые баталан абаба.

Үнгэрһэн үе соо Арадай Хуралай энэ хороон республикын зургаан хуули бэлдэжэ, сессинүүд дээрэ тэдэниие баталан абахыень туйлаһан байгаа гэжэ хорооной түрүүлэгшэ Сергей Мезенин үнгэрһэн жэлэй хоёрдохи хахад жэлэй хүдэлмэрийн дүнгүүд тухай элидхэхэдэ, тэмдэглээ. Тэдээнһээ гадна, хорооной суглаанууд дээрэ бусад олон асуудал зүбшэн хэлсэгдэжэ, зохихо шийдхэбэринүүд абтаһан байна.

«Россин Федерациин социальна страхованин жасын Буряад Республикадахи мого нотагай таһагай - урда тээн гүрэнэй эмхи зургаанай нэмэлтэ мүнгэ һомололгодо байһан хүүгэдэй-эдиришүүлэй спортын хургуулида мүнгэ һомолхо тухай» асуудалаар үгэ булалдаата хөөрөлдөөн болобо. 1992 онһоо урда тээн профсоюзудай областной Сөведтэ хабаатай байһан хүүгэдэй-эдиришүүлэй зургаан спортын хургуулида мого нотагай таһаг-

нэмэлтэ мүнгэ һомолжо захалһан байгаа гээд Россин Федерациин Буряад Республикадахи жасын гүрэнэй эмхи зургаанай эрхилэгшэ Р.П.Сафонов мэдээсээ. Удаань тэдэний тоо найман хүрэтэр ургаһан байгаа. Энэ жэлдэ министерство ДЮСШ-е барижа байлгада 5,4 миллион түхэриг һомолһон байна гэжэ Буряад Республикын хуралсалай болон эрдэмэй министрэй орлогшо Е.Д.Чимитова Р.П.Сафоновой хэлээшэ-

дэ нэмэбэ. Республика дотор спортын ямар зүйлнүүдые хүгжөөлгэдэ һомологдоһон мүнгэ зөөриие гаргашалтай гэшэб? - гэхэн асуудалаар үгэ булалдаан болобо. Арадай Хуралай хорооной хэдэн гэшүүд энэ асуудалаар өөһэдынгөө хараа бодолые хэлээ. Хараа бодолнуудынь элдэб янзын, заримдаа зүрөө харшануудшые байба гэжэ хэлэлтэй.

«Буряад Республикын Арадай Хурал тухай» Буряад Республикын

Хуулийн 4-дэхи статьяда хубилтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» асуудалаар хонирхолтой хөөрөлдөөн болобо. Арадай Хуралай удаадахи хунгалта Федеральна Хуулийн үндэһөөр партийна списогүүдээр үнгэрхэ юм гэжэ хорооной түрүүлэгшын орлогшо Д.Ц.Мункуев энэ асуудалаар элидхэл хэхэдээ мэдээсээ. Тусхайлбал, депутатай хууринуудай 50 процентнь хууляар тогтоогдоһон дабалтануудые дабажа гараһан ехэ-ехэ партинуудта олгогдохо.

Хунгалта тухай шэнэ хуулийн үндэһөөр хунгалтын үнгэргэгдэжэ эхилхэдэ, республикын арбан аймагта Арадай Хуралай депутатуудта тоо нэгэ хүрэтэр хороогдожо, Эвенкын (хэдэн аймагуудай эвенк зоной ородог) болон Соёдой (Ахын аймаг) хунгуулийн округуудта хунгалта эмхидхэжэ үнгэргэхэ гэшэ хунгагадай үсөөн байһанһаа хүндэ хүшэр болохо байна гэжэ Д.Ц.Мункуев тоолоно. Энэ ушарта тэнсүүритэй, таарамжтай шийдхэбэри абаха хэрэгтэй.

Тус асуудалые зүбшэн хэлсэлгын үедэ элдэб нанамжанууд га-

раба. Арадай Хуралай депутатуудай үндэһэтэнэй бүридэл хубилха байна гэжэ депутатууд ханаагаа зобонгөөр тэмдэглээ. Саашадаа эдэ бүхы ороё асуудалнуудые бүтэмжэтэй хайнаар шийдхэхын тула, шэнэ хуулийн бээлүүлэгдэжэ эхилхын тула республикын парламент эршэмтэйгээр хүдэлхэ, ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулха ёһотой. Юрэдөөл, мого нотагуудай хуулинууд Федеральна хуулинуудһаа сэхэ дулдыдаха байһаниинь Конституцияар батадхагдаа бшуу.

«Буряад Республикын Арадай Хуралай Хүндэлэлэй грамота тухай» Дүримые зүбшэн хэлсэхэдээ, шагнагдагдай тоо улам ургажа байна гэжэ хорооной зарим гэшүүд ханаагаа зобонгөөр мэдүүлбэ. Хайшан гээд үсөөлэлтэй гэшэб? Хэдэн баримтанууд дурадхагдаа. Буряад Республикын Арадай Хуралай хаяын сессинүүдэй нэгэн дээрэ эдэнэй алиниинь бэ даа баталагдан абтаха ёһотой.

Хорооной ажал ябуулгада хабаатай бусад асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Буряад Республикын Арадай Хуралай хэблэлэй албан.

Буряад Республикын 80 жэлэй оёе угтуулан

Улаан-Үдэ: үе үнэн шэнжэлтэй

САРАЙ

Үнөө шарайнь

Мүнөө жэл олонитэ зомнай Буряад Республикын байгуулагдаһаар 80 жэлэй оёе баярта оршондо тэмдэглэхэнь гэшэ. Түүхэтэ энэ оёе угтуулан Улаан-Үдэ хотын архитектурын болон городской барилгын управленин начальник **В.П.ИТЫГИЛОВТЭЙ** хөөрлэдэбди. Мүнөө үедэ ниислэл хотые бүри болбосон түхэлтэй болгохо талаар ямар ажал ябуулагдажа байна - иимэ асуудал хөөрлөдөөнэймнай шухала темэ болоо.

- **Владислав Павлович, Та Улаан-Үдэ хотын захиргаанай гол албануудай нэгые толгойлот. Евразийска соёл болбосоролтой, регионууд хоорондын, уласхоорондын экономика харилсаанай томохон түб болон хүгжэжэ байһан манай хото алишье талаараа ариухан түхэлтэй байха жэшээтэй гэшэ. Илангаяа шэнэ үе сагай - шэнэ мянган жэлэй, шэнэ зуун жэлэй эхээр ниислэл хотомнай ямар байһан бэ гэхэн дурдалга хойто үеын зондо үлэхэ бэшэ аал?**

- Үнэхөөрөөшье, энэ ойлгосын иматгал поздүүд, философуудта илангаяа дүтэше хаань, городто ажаһуудаг хүн бүхэнэй ханаае хүлгүүлэхэ жэшээтэй. Үе сагуудай уулзуур дээрэ онсо харюусалгаяа мэдэрхэ гэшэмнай хоһон үгэ бэшэ ха.

Улаан-Үдэ хотоёо болбосон түхэлтэй болгохын тула ямар ажал хэгдэнэ? Энэ талаар манай управлени хотын захиргаанай хараа түсэбүүдтэй зохиолуудан ажалаа ябуулдаг. Онсолбол, архитектурын болон городской барилгын талаар хэрэгүүдые эрхилэн толгойлохо үүргэтэй гэшэбди. Тиихэ зуураа проектнэ документаци зохёон табилаһаа эхилээд, бэлдүүлгын сүм хинан шалгадаг, хүтэлдэг гэшэбди.

- **Тодорхой ямар хүдэлмэри мүнөө үедэ хэгдэнэ?**

- Мүнөө Улаан-Үдэ хотын архитектурно-уран шэмэглэлэй генеральна түсэб зохёохо талаар

ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри хэгдэнэ. 2004 ондо түгэсхэгдэхэ юм.

Энэ түсэбэй гол нэгэ хубинь хадаа ниислэл хотын түбые нэльбэн шэнэдхэлгэ болоно. Хүдэлмэрин проект бэлэн. Тус проектэй зохиолуудан, Ленинэй гудамжаар автомашинуудай ябалгы болуулжа, ябаган зоной үйлсэ болгохо гэхэн зорилго табидаг. Кировэй, Советскэ гудамжануудай зүгһөө автомашинуудай Ленинэй гудамжада оролго хаагдаха. Опера болон баледей театрай зүгһөө доошоо гэшхүүр - табсангууд заһабарилагдаха, шэнэлэгдэхэ юм. Гэхэһэ гадуур инвалидуудай өөдөө гаралгада, доошоо оролгодо таатай түхээрлэгнүүд эндэ тодохгодо. Эндэхи оршон мүнөөнэйхиһөө ондоо янзаар ногооруулагдаха, үдэшэндөө үргэлжэдөө гэрэлтүүлэгдэхэ, байһан гэрнүүдэй газаа тала, хашаа хорёо гэхэ мэтэ шэрдэгдэхэ, амаралтын газарнууд түхээрэгдэхэ юм.

Дам саашаа нэльбэн шэнэдхэлгын хоёрдохон шата гэхэдэ, Кировэй үйлсэһөө эхилээд, Одитриевскэ хүмэ хүртэрэ болоно. Революциин, Банзаровай талмайнууд энэ тоодо оруулагдаха.

Энэ жэлдэ «Хүндэмүүшэ Буряад орон» («Гостеприимная Бурятия») гэхэн комплексын хоёрдохон ээлжээнине шэмэглэн тааруулжа, бүрин түхэлдэнь хүргэхэ зэргэтэйбди.

- **Ниислэл хотын түб талмай Советүүдэй талмай яагаад нэльбэн шэнэлэгдэхэб гээд хүн зон һүүлэй үедэ һонирходог болоо.**

- Энэ талаар проектые «Улаан-Үдэрхпроектнэ» архитекторнууд А.П.Яковлев, И.Б.Аляскина, Б.Б.Михайлов зохёон табяа юм. Мүнөө үедэ тус проект али олон тээһээ зүбшэгдэжэ байна. В.И.Лениндэ хүшөө заһабарилагдаа гэшэ. Тиин хоёр һайхан фонтан эндэ баригдаха, таатай зохид гэрэл туяа үлгэгдэхэ, сэсэг ногоо таригдаха юм. 2004 ондо талмайн хушала нэлгэгдэхэ.

- **Амаралтын ямар булангууд эмхидхэгдэхэ гэшэб?**

- Корабельная, Свобода үйлсэһүүдэй оршондо Сэлэнгын эрье багаар сквер байгуулагдаха юм. Мүн лэ Сенчихинэй гудамжаар (Шишковко) булварай проект табигдажа байна. Саазалагдаһан революционернүүдтэ хүшөөгөөр энэ комплекс түгэсэхэ юм. «Бурятгражданпроект» институттай мэргэжэлтэ проектыень бэлүүлнэ.

- **Гүрэнэй барилгын үсөөрүлэгдэхэдэ, олзотой баян зон хубинь барилга үргэнөөр ябуулна. Эдэнэрэй ажалые баһал хүтэлдэг, хинан шалгадаг гэшэ гүт?**

- Тиимэ ааб даа. Гүрэнэй зүгһөө гуримшуулан толгойлохо проект зохёон табиладань, барилгадань сэхэ хамаарха уялгатайбди. Жэшээлбэл, Карл

Марксын нэрэмжэтэ бульварта 14 дабхартай байрын гэр бодхоогдоно. «БИН» компани (директорынь М.Баданов) энэниие өөрынгөө мүнгөөр

бүхэндэмнай ойро дүтэ гэшэ. Ушар иимэхээ, тус байшангы нэльбэн заһаха гэшэ тон шухала болоно. Энэ жэл «Дружба» кинотеатр болбосон түхэлтэй болгохобди. Ород драмын академическэ театр тиишэ нүүжэ орохо юм. Ээлжээндэнь эдэнэй байрые ВСГАКИ эзэлхэ.

баряад, удаань хүн зондо худалдаха зорилготой.

Энэһээ гадна муниципальна объектуудэй барилгада онсо анхарнабди. Жэшээлбэл, 111-дэхи кварталда иимэ гэр баригдана. Бэлэн болгогдохонь, гол түлэб аварийна, һалан һандарха туйлдаа хүрэн гэрнүүдхээ хүнүүд нүүлгэн оруулагдаха юм. 112-дохи кварталда «Залуушууд гэр бүлэ» гэхэн байрын гэрнүүдэй проект бэлэн болгогдоо. Энэниие - Улаан-Үдэ хотын «Проектно-үйлсэдэрин бюро» гэхэн МУП бэлүүлнэ. Смолиной нэрэмжэтэ үйлсөөр («Бурятгражданпроект» институт, «Улаан-Үдэстройкомплекс ООО») гэр баригдажа байна. Мүн Цивилевой нэрэмжэтэ үйлсөөр шэнэ барилганууд түгэсэгдөө. Илангаяа 9 дабхартай гэрые онсо тэмдэглэхэ зэргэтэй.

- **Хотымай һүүлэй үеын шэнэ шэнжэлүүдэй нэгэн хадаа 50 лет Октября проспектад ябаган зоной гараха газар доогуурхи переход ашагалгада тушаагдаа гэшэ. Мэргэжэлтэ энэ объекте ямараар сэгнэнэ?**

- Өһотой хэрэгтэйл хадаа баригдаа. Худалдаа наймаанай, юрьёе үймөөнэй ехын газар болошонхой гүб даа, Элеватор гэшэмнай. Аварии болохо, ябаган зоной машинада дайруулаха гэхэ мэтэ али олон ушардаг байгаа. Илангаяа худалдаа наймаанай - гостинична, хэрэг өһотой «Сагаан Морин» гэхэн комплексын хоёрдохон ээлжээнэй барилгын үргэнөөр ябуулагдажа байхада, эндэмнай зоной үймөөн бүрише ехэ болохо гэжэ энэ баримта гэршэлэнэ бшуу.

- **Опера болон баледей театрые шэнэлэгэ ямараар үнгэрхэ гэшэб гэхэн удаадахи асуудалнай олоной ханаае зобооно өһотой.**

- Бүхы юумэн проектын өһоор, дүүрэн хэмжээндэ хэгдэхэ. Түүхын, архитектурно-соёлой ехэ хүшөө-комплекс гээд тус театрые нэрлэмээр. Бүхэдэлхэйн бэлигэй дээжын, Буряадта ажаһуудаг арадуудай соёлой түб гуламта хадаа хүн

- **Хөөрлөдөөнэйнгөө түгэсхэлдэ онсо нэгэ асуудал табиһуу: хубилган шэнэдхэлгэһээ урид хүдэлжэ байһан архитекторнуудэй ямар хубинь дэлгүүрэй дэншээһээ айн зобонгүй, өөрынгөө мэргэжэлдэ үнэн сэхэ үлөө гэшэб?**

- Проектнэ институтуудай байгуулгын хубилгагдажа, бэрхэтэй сагай тохёолдоходо, олонинь бизнес руу, худалдаа наймаан руу шэлжэн ороо. Республикын Архитекторнуудэй холбооной баримтаар, мүнөө 50-яад архитектор хүдэлнэ. Зариманиинь «Улаан-Үдэрхпроект», «Агропромстрой», «Бурятгражданпроект» эмхинүүдтэ. Нүгөөдүүлнэ өөрын мастерскойнуудтай, хубинь захилаар бишыхан объектуудые, жэшээлбэл, жэжэ розницын худалдаа наймаанай байра гэхэ мэтын проект табижа, ажамидарха аргаа олоно. Өөрынгөө ажалда дураатай, бэлигтэй зонинь лэ анхан шэлэнэ мэргэжэлээ орхёогүй гээд баталха байна.

«Олоо оршо олохон бэрхэтэй саг архитекторнуудтэ тудад байна. Гэбшье түрэл хотынгоо, зоной аша туһада ажал хэгдээ, сэдхэл ханасатай байна», - гэжэ үнинэй танил намда хэлээ һэн. Үнэн зүрхэнһөө иимэ мэргэжэлтэдые һайшаан дэмжэхэ, сэгнэхэ өһотойбди. Иимэ мэдэрэлтэйгээр, ажалайнгаа аша үрэ тухай бодон хүдэлхэ гэшэ хэды дэмбэрэлтэйб даа.

Корреспондент:

В.П.Итыгиловэй энэ бодомжые үргэлжэлүүлэн, өөрын зүгһөө үрээлэ зорюулаха дуран хүрэнэ: «Түби дэлхэйн болбосоролой түшэг хубинь, түрэл Вурядайманай түнихэн түбине, ажаһуудалайманай амин гуламта болохон урихан манай Улаан-Үдэ жэлһээ жэлдэ хүгжэн түбхиныш, онһоо ондо өөдөөл ургыш. Үе сагайманай үнэн шэнжэ - түһөө шарайдаш...»

Галина ДАШЕЕВА.

Хото, хүдөөгэй һонин

ХЭРЭГТЭЙ МЭРГЭЖЭЛТЭН

«Хүдөө ажахын талаар мэргэжэлтэн» гэхэн тушаал Сэлэнгын аймагай нютаг нютагуудай өөрын захиргаануудай дэргэдэ бии болгогдоо.

Энэ мэргэжэлтэн хадаа ажахын эрхилэлгын бүхы түхэлнүүдэй гэшүүдтэй нягта холбоотой байжа, тэдэнэрэй хоорондын харилсаае бэхижүүлхэ, продукци үмсын ажаһууһаа худалдажа абаха хэрэгтэ туһаламжа үзүүлжэ байха үүргэтэй юм. Мүнөө үедэ хүдөөгэй табан захиргаанай дэргэдэ иимэ мэргэжэлтэд ажаллажа байна.

АША ТУҢАТАЙ ХЭЛСЭЭН

Хүршэ Эрхүүгэй областниин губернатор Б.Говорин үнэмшэлгэтэ делегацитай Улаан-Үдэ ержэ, холын хараатай харилсаанай тусхай договор баталаа гэжэ мэдээсэ һамди. Тодорхойлон хэлэхэдэ, тус договорой шухала хубинь электрын элшэ хүсэһэй үнэ сэнгые хоёр субъектүүдэй хоорондо тэгшэлхэ гэхэн удхатай. Ушар юуб гэхэдэ, Байгалые аршалха талаар иматгал Буряад Республика ехэнхи гаргашыень өөр дээрэ тохоно, харин Эрхүүгэй область уһанай минитэ эршэ хүсье хэрэглэн, электрын элшэ хүсэ үйлсэдэрилнэ ха юм. Байгал хамгаалгын талаар адли харюусалгатай байха гэхэн эриятэ тус договор соо онсолон тэмдэглэгдэнхэй.

ВИДЕОТЕЛЕФОН БИИ БОЛОО

Улаан-Үдэйн Бизнесэй түб дотор хэлхээ холбоной уласхоорондын хөөрлөдөөнэй тусхай кабина нээгдэбэ.

Жэшээлхэдэ, Москвада гү, али Улаан-Баатарта ажаһуудаг нүхэртээе телефоноор хөөрлөдөхэдэши, энэ кабина дотор тодохогдохой телевизорэй экран дээрэ тэрэ нүхэр үнэн бэеэрэ харагдажа байха юм. Харин шинишье ноур шарайе тэндэхи абонент мүн лэ хараад, шамтай хөөрлөдөжэ байха.

«ХАРААДАМНАЙ - МИЛЛИОН ТОННО»

Түгнын нүүрһэнэй уурхайнид байгша жэлэй нэгдэхэи кварталда 985 мянган тонно түлишэ малтан абаха хүсэлэнтэй. Энэ даабарияа бэлдүүлхын тула аһан шадалаараа оролдожо байна.

- Үлүүлэн түсэбөө дүүргэжэ, миллион тонно малтаха арга боломжотойбди, - гэжэ аһамад инженер Н.Я. Калашников мэдүүлнэ. - Юуб гэхэдэ, үнгэрһэн жэлдэ 3,5 миллион тонно малтахаһаа гадна, хүрһэ ехээр хуулажа, нүүрһэнэй хэбтэшые сүлөөлхэ бэлэдхэлэй ехэ ажал ябуулан байнабди.

Николай НАМСАРАЕВ.

ЭМНЭЛГЫН ШЭНЭ ХЭРЭГСЭЛТЭЙ ТАНИЛСАЛГА

Республиканска хүүгэдэй больницада «Мультидисциплинарный подход к проблеме эндоскопии и хирургии» гэхэн регион хоорондын эрдэмэй - практическа конференци һаяын үдэрнүүдтэ үнгэрһэн байна.

Республикын, Улаан-Үдэ хотын эмшэд элдхэлнүүдые дурадаха, тиихэдэ Эрхүүгэй мэдээжэ эрдэмтэд, профессорнууд Моисей Скворцов болон Александр Брегель конференцидэ хабаадаа юм. Хирургин болон эндоскопин хүндэ хүшэр асуудалнуудые шиидхэхэхээ гадна, шэнэ түхэлэй эндоскопическа аппаратурай танилсаа. Энэ үнэтэй, «OLIMPUS» гэхэн япон фирмын хэрэгсэл үнгэрэгшэ жэл манай Правительствын һайгаар абтаһан байна гэжэ онсолмоор.

Буряад республикын элүүрые хамгаалгын министр В. Кожевниковэй хэлһээр, иимэ үнэтэй эмнэлгын хэрэгсэл хүршэ регионуудта үгы юм. Һүүлэй 5 жэл соо гэдэхэ доторой үбшэнүүд ехэ дэлгэрээ, илангаяа үхибүүдэй дунда. Мүнөө үеын шэнэ аппарат хэрэглэжэ, нарай ялха хүүгэдхээ эхилээд, үбшэнь элирүүлэн, аргаалха шадалтай болобди гэжэ тэмдэглэгдэн байна.

Ц. НАДЦАЛОВА.

Сэдьхэлэй дуремла

ДАЛАЙ ЛАМАТАЙ Монголдо болоһон чулзалга

Намжаа номхон намарай саг байгаа. Дээдын түрэлтэ Далай лама багшамнай Монгол хайхан орон морилхонь гэлэн аргагүй ехэ баярта соносхол тон түргөөр Буряад нотаттамнай сурацан шэнгээр дуулдаа бэлэй. Иимэ мэдээсэл тарааг байхаганы, манай Буряадай ажалша малша араг зон энэ ехэ Амиды бурхантай уулзаха гэжэ зорилго табябди.

ТИИГЭЭД ноябриин 4-дэ 2002 оной Арьяа Баала бүлгэмдэ ородог зон, Ногоон Дара Эхэ бүлгэмэйхид болон бэшэшье хүзэгтэн - 45 хүн томо гэгшын Урда Солонгосто хэгдэһэн гоё томо автобусоор Монгол орон зорибобди. хүнцдөө ябаад лэ, үдэшэ Улаан-Баатар хүрэхэдэмнай, Далай ламанай мүнөө-мүнөө аэропорт дээрэ бууба гэжэ дуулдаа.

Маанадые тэрэ үдэшэндөө хургуулин спортзал соо байрлуулаа. Залуушье, наһатайшье зон ошолсоо лэн. Найма һаратай үхибүүһнээ эхилээд, наяд гараһан хүгшэн хүрэтэр ябалсаа. Нэгэшье эсэһэн сусаһан, үдэһэн ядаһан хүн байгаагүй.

Үглөөнийн эртэ бодоод лэ, Үндэр түрэлтэ Далай ламатаяа уулзаха гэжэ Гандан Дасан ерэхэдэмнай, аргагүй олон зон гоё хайхан монгол торгон дэгэлүүдээ үмдэһэн, хадаг эрхэе баринхай, хүхиюутэй, баяртай энеэлдэн, мэндэшлэдэн байгаа лэн. Харин огторгойдо нэгэшье үүлэн үгы, наран яларан шаража, номхон намдуу нажарай саг шэнги дулаан байба.

Бургын аюулгүй байдалые ба журам сахигшад, лама хубарагууд, дээдын ноёд Уаид, юрын араг зон эхэл олон. Үндангүй элдэб ягзын

хари гүрэнэй ялагар тологор машинанууд хойно хойноһоо хубарилдан, Гандан Дасанай хорой соо ербэлдаа. Гэдэһэй нэгэн соо Үндэр түрэлтэ Далай ламанай араг зоние амаршалжа, гараа үргэн, э н е э б х и л э н , хажуугаарнай гаража, Монголой Бурхан шажантанай Түб болохо Гандан Тэгчэнлин хиидтэ морилоо. Энэ ехэ Дасан Далай ламадаа тон ехээр хүндэлжэ байһанаа мэдүүлжэ, амгалан, элүүр энхэ ябахынь түлөө Мандал үргөө.

Үдэһөө хойшо 2 сагаар Жанрайсиг бурханай сүмын урда үндэр хайхан сэнхиин хуури бэлдээд, Далай ламаяа хуулгаа лэн. Багшамнай ходоодоол энеэбхиэлэн, гараа наманшалан, маанадаа урин дулаанаар амаршалаад, Ном табяал даа.

Амгалан байдалай, дайн дажар сарахын түлөө, бэе бэдээ туһалалсажа, хамһалсажа ябахые, Бурхан багшын хургаал шудалжа, эгилжэ ябахые үрэгээ.

2-дохи үдэр бидэ эртэ 5 сагта бодоод, Улаан-Баатар Палас гэлэн аргагүй ехэ Ордон соо Багшын Ном табихые шагнахаа ошообди.

Энэ Ехэ Ордон мүнөө сагай эрилтээр баригдаһан гоё хайхан хууринуудтай, шэнэ ёһоор гэрэлтүүлһэн, аяар табан мянган хүнэй хууха хууригтай байба. Шэб шэнэ хууринууд дээгүүр «Бэлгийн Мэлмий» гэжэ нэрэтэй, «Монголин Бурханы Шажинтны Төв Гандан-тэгчэнлин хийдийн хэвлэл» гэлэн газетэ табягтай байгаа. Энэ хэблэл соохи мэдээсэл булта Далай ламада зориулан, Дэлхэйн ямар гүрэнүүдтэ Дуйнхор ваан айлагдахаб гэжэ бэшээтэй. Үндэр түрэлтэ Далай ламанай аяар 28 дахин Дуйнхор ваан табяа юм байна.

«Улаан-Баатар Палас» соо ехэ-ехэ хургаал ном табяа, тэрэ тоодо Лама Зонхобын хургаалай 3 шата номой гол удхатай ба Дэмбрэл Додбо гэжэ ном табяа. Ном табиха байха үедөө маанадта номуудые бэлдгээ: «Бодь номын гэгээ» ба «Мөрийн эрхэм», «Шүтэн Барилдахуйн магтаал» - түгэд хэлэнһээ Монголдо оршуулан гоё хайхан зурагтай номууд, Тинхэдэ Далай ламанай мандаа аршаан ба Пэлдэн-үрил залаа.

Үдэһөө хойшо Багшамнай Гандан хиидтэ морилоод, баһал дээдын ехэ бурхадай ном хургаал заагаа. Газаа хүйтэншөг байгаашье

һаань, Дээдын түрэлтэ багшамнай ламынгаа хубсаһаар, малгайгүй, ходоодоол энеэбхиэлэн, хэдэн мянган зоной урда Бурхан шажанай гүн удха тайлбарлаа. 3-дахы үдэрөө Монгол гүрэнэй университедэй оюутадтай, Монголой Президенттэй уулзаа, Бурхан шажанда хүдэлжэ, хуража байһаа лама хуваарагуудай урда баһал ном табяа.

Тэрэнэй удаа Үндэр түрэлтэ Далай ламанай Бакула Рибүүшын Дасанда морилоо. Ябаһан лэ газартань бидэ олон хүзэгшэд, мүргэлшэд коридор болоод угтажа, амаршалжа байгаабди.

Бакула Рибүүшын Дасанда манай Буряада аргагүй бурхан шажан дэлгэрүүлжэ байһан өөһэдынгөө багша Еши-Лодой Рибүүшэ, Тензин ламахайтаа бидэ уулзажа, Буряадай арадай зүгһөө бэлэг Далай ламада барюульхыень даадхаһан байнабди. Сүлөө сагай болоходонь, бидэ Гандан хиидтэ Жанрайсиг бурхандаа болон бэшэшье дасангуудта орожо мүргэжэ, дасангуудые ба субаргануудые тойрон, гороо хээбди даа.

4-дэхи үдэрөө Далай ламаяа үдэшэ гэжэ үглөөгүүр эртэ бодожо, автобустоо хуужа, булга аэропорт зорибобди. 2 час тухай хүлээгээди даа. Манай Буряадай хүзэгшэдэй зүгһөө Валентина Матвеевна Габагуева Үндэр түрэлтэ багшатай уулзагшадтай байлсаа. Адистаа хуртөө, Аэропортын газар гаража, Боинг түхэлэй самолёттой хууһан Далай ламаяа үдэшэн, хадагаараа, гараараа «Баяртай» гэлдэн байхадамнай, хажуудамнай шэнги долоон үнгын холонго огторгойдо татажа байгаа лэн. Зидэшье һанаагаа амаран, сэдьхэлдээ дүүрэхэн нотогоаа бусаа бэлэйбди.

Дарима ХАШИТОВА,
багшын ажалай ветеран.

Тон һонирхолтой «ТОЛИ»

Буряадай гүрэнэй телевиденидэ арбан жэлэй саана ехэ һонирхолтой «Толи» гэжэ дамжуулга мүнделжэ, абаһаар лэ олон тоото харагшадтай дура буяагаа бэлэй. Харин һүүлэй үедэ «Толимнай» сэхээр, нэгэ онсо, өөрын маягтайгаар гарадаг болоо. Тийн тус дамжуулгада дуратайшуулда баяртай мэдээсэл дуулгахамнай. Юуб гэхэдэ, таанадай сэхэ дамжуулгануудта табиһан зарим асуудалнуудта харюун үгтгэе үрдидэггүй. Иимэ ушарһаа эдэ харюунууд саашадаа манай сониндо толилогдохонь гэшэ. Энээн тушаа Буряадай гүрэнэй телевидениин буряад дамжуулгануудай редакциин ахамад редактор, «Толин» редактор Баярма Дондоковна РАДНАЕВАТАЙ хөөрэлдэһэн байнабди.

Корр.: Баярма Дондоковна, нэн түрүүн тон һонирхолтой энэ дамжуулгынгаа түүхэтэй танилсуулыг.

- Эгээл заханаань эхилэхэ болоо һаа, анхан «Буряад үнэн» сониндо «Толи» гэжэ хуудаһан гарадаг байгаа ха юм даа. Үшөө хургуулида хураха саһаа, оюуган ябахандаа, би энэ хуудаһаар һонирходог, тэрэниие заагагүй уншадаг лэн. Хожомнь телевиденидэ хүдэлжэ эхилээд, хүүгэдтэ «Бамбаахай» бэлдээдг байхадаа, залуушуулаа хабаатай дамжуулга бии болгохо хүсэл сэдьхэлдэмнай түрөө бэлэй. Тийгэжэ 1993 ондо «Толимнай» түрүүшынхые эфиртэ гараһан түүхэтэй даа. Зүгөөр 1997 ондоо эхилээд, гурбан жэлэй хугасаа соо дамжуулга оройдоо гараагүй. 2000 ондо декретнэ амаралтынгаа дүүрэхэдэ, тус хэрэгтэ үргэлжэлүүлһэн байнаб.

Удаань энээнэ бүри һонирхолтой болгохын тула сэхээр гаргажа туршаха тухай режиссёр Татьяна Бальжинимаевна Хамагановатай хөөрэлдэбди. Гэбэшье нилээд маргадаг лэмди. Сэхэ дамжуулгадамнай хүн эдэбхитэйгээр хабаадаха гэшэ гү, буряад хэлэн дээрэ асуудал табихааа зүрхэлэхэ гэшэ гү гэхэ мэтээр һанаата болохошье сагууд тохёолдоо юм ааб даа. Тездэ хэзээшьеб нэгэтэ юумэ эхилэхэ хэрэгтэй. Тийгэжэ 2002 оной январь һараһаа «Толи» дамжуулгамнай сэхээр гарадаг болоһон юм.

Корр.: Сэхээр дамжуулгада, хүндэ байгаа ёһотой?
- Түрүүшгээр үнэхөөрөөшье хүндэшг лэн. Асуудал табиха байһан зоной дунда «Ородоор хэлэнһүү, буряадаар дуугаржа бирахагүйлби» гэхэшье хүнүүд олдохо. Үгы гээбэл, али нэгэнэй буряадаа, ородоо холижо байжа асуухадань, телефондо хууһан редакторнууднай асуудалыень эфиртэ үгэхээе гайхаха.

Тинбэ яабашье харагшаднай дадаа юм гү, али бидэ хүдэлжэ хураа юм гүбди - «Толимнай» жэлэй туршада сэхээр лэ гаража байна. Арбаад жэлэй саана буряад хэлэн дээрэ сэхээр дамжуулга гэшэмнай шал худал хөөрөөһи, тиймэ юумэн һая наашышье бии болохогүй гэлсээдг лэн. Харин мүнөө хүнүүдэй буряадаар яб байса дуугараад, гүнзгы, эли тодо харюунуудые үгөөд байхада, хэлэнэй талаар манай республика дотор ажал ябуулагдана, хэлэмнай оройдоо мартагдашоо, доройтошоогүй гэжэ һаналшаб.

Корр.: Дамжуулгануудайтнай гол тэмэнууд?

- Ехэнхидэ хүнэй зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэһэн, һанаа зобооһон, мүнөө сагай ороё, шийдхэгдээгүй асуудалнуудта хабаатай дамжуулгануудые гаргахаяа оролдобо. Жэшээнь, архи тамхин, наркомани, СПИД эмнэлгын талаар асуудалнуудлаа эхилээд, буряад хэлэн, эрэ хүнэй үүргэ тухай, байгаали аршалха тухай, хори буряадуудай Сагаан хааниие бараалхаха

ошоһоор 300 жэлэй ойдо зориулагдаһан болон бусад. Харагшаднай баһа эдэбхи гаргажа, дурад-халуудаа оруулдаг. Жэшээлхэдэ, гэр бүлын гэгшүүдэй хоорондохы харилсаан, инаг хоёрой бэе бэдээд урбалга, айлай һалалга, хоёр ондоо яһатанай хүнүүдэй гэрлэлгэ... Эдэ бүгэдэ тухай дамжуулгануудые анхан бэлдэһэн байхабди, харин сэхэ дамжуулгадаа эдэ шийдхэгдээгүй асуудалнуудта дахин бусахабди даа.

Корр.: Баярма Дондоковна, дамжуулгын үүргэ тухай хэлэжэ үгыт даа.

- «Толи» дамжуулга хадаа урдажа байгаа үе сагай тааруулан, тон хэрэгтэй, амин шухала асуудалнуудые табиха байха гэлэн гол үүргэтэй. Юрэдөө энэ юртэмсэдэ хүн боложо түрэлэн хойноо бэе бэдээд тон эгилгэлтэйгээр, найдамтайгаар, энхэрлэнээр хандаха ёһотойбди. Ганса хамараа хараад лэ, эйхэ эдэн, үмдэхэ хубсаһан байг, бэшэ юумэн «наранһаа наагуур, намһаа саагуур» гээд ябадаг уйтан

Сэхэ теле-дамжуулгада хабаадыт!

сэдьхэлтэй, хараа бодолоороошы охорхон хүнүүд бу болоёл - дамжуулганууднай, иигэжэл ураладаг гэшэ. Тиймэһээл «Толимнай» харагшадтай дура буяагаа ёһотой. Юуб гэхэдэ, дамжуулгадамнай үгтэһэн 35 минутта соо олон асуудалнууд харюугүй үлэшээдг. Үглөөдэ-рыньшые хүнүүд хонходоог.

Тиймэһээ бидэ «Буряад үнэн» сонинтоёо хэлсэжэ, энэһэнэе удаа «Дүхэрнэгтэ» тэрэ асуудалнуудтай харюунууд хэлбэлдэхэ гэжэ харагшадтаа найдуулаһади. Түгэсхэлдөө среда бүхэндэ үлэһын 8 саг 40 минуттада гарадаг «Толи» дамжуулгадаа хонходожо байгыт гэжэ үшөө дахин таанадтаа ханданаб.

Д.ЦЫБИКДОРЖИЕВА,
Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ
фото.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Толи»
дамжуулгын үе.

Багшань шаби тухайгаа

НАНАНАЙНГАА ЗУБ ХАРГЫ ОЛОО

ЭРЖЕНА БУДАЕВА юрэнхы буряад бүлэдэ түрэнэн намтартай. Эжынь - багша, абань - гартаа дүрэтэй юрэнхы ажалшан. Гартаа домтой, ямарааршые гэмтэһэн хүниие аргалжа шадаха. Мүнөө 24-тэй Эржена басаган жаргалайнгаа түлхюур таһа бажуугаад ябана. Үшөө дунда класста хурадаг байхадаа, шүлэг бэшээдэг, басни зохиожо, хүн зонине хүхээдэг, Агынгаа газетэдэ, мүн «Буряад үнэн» сониндошье

толилогдоо лэн бэлэй. Уран бэшээшэ Цырен-Дулаа Дондогойн хурса зөөлэн магтаалда хүртэһэн байха.
Зүдхэлиингээ дунда хургуули эрхим һайнаар дүүргээд, Агынгаа ЗабГПУ-гай филиалда филологическа факультеттэ орожо, эрдэмтэ үргэлжэлүүлээ. Хэлэ

бэшэгтээ бэрхэ, зүрхэ дорьбо хайтай байхадань түрэл хургуулин БГУ-гай хэлэ бэшэгтэй факультеттэ дэмжэһэн юм.
Мүнөө дээдэ хургуулияа дүүргээд, аспирантурада дэмжүүлэгдэһэншые һаа, багшалаа эхилэнхэй. Улаан-Үдын 54-дэхи хургуулида организатораар ажаллана.

Миний ойлохоодо, энэ басаган наһанайнгаа зүб харгы олоод ябана. Хэзээ үни саһаа хойшо сэдьхэлэй магтаал хурагшань багшадаа зориулдаг һаань, би орад хэлэнэй багша, энэ заншал ондоо тээшнэ дэлгэрүүлжэ, хурагша тухайгаа бэшээбб.

Н. ЦЫДЕНОВА,
Зүдхэлиин дунда хургуулин орад хэлэнэй багша, РФ-гэй отличник.

(Продолжение. Начало в №№ 50(299), 51(300), 52(301) за 2002 г.)

V. ВОПРОС И ОТВЕТ ГРЕШНИКА

Я ИМЕЛ счастье встретиться со Львом Николаевичем Гумилевым первый раз заочно, случайно, позже, в Ленинграде, в его собственной квартире. Молодой выпускник физико-математического факультета Бурятского пединститута, я начал работать преподавателем физики на родине, в Торской средней школе. Я любил физику, готовился поступать в аспирантуру Красноярского пединститута. На последнем курсе института разные кафедры «сватали» меня то в психологию (предлагали целевую аспирантуру в Московском областном педагогическом институте), то в физику-ядерную (оставляли на кафедре теоретической физики с последующим определением в Томский ядерный научно-исследовательский институт), то в специалисты по твердым телам (Томский политехнический институт), то в радиофизику (была найдена работа в Бурятском научном филиале), но взяло влияние моего выдающегося земляка, физика-магнетолога В.Д. Дылгерова, под руководством которого в течение трех лет я успешно занимался в студенческом научно-практическом кружке

литических кризисов, то благополучные годы, по крайней мере, когда система чувствовала в себе живительные силы, не превышают число шестьдесят.

Ничего удивительного нет в том, что точные науки предсказывают то, что должно произойти, ведут к другим открытиям; общественные же лишь конкретизируют, систематизируют уже прошедшие события. Только марксизм-ленинизм претендовал на научность, то есть на свою способность предвидеть и направить развитие общества.

Меня поражает из всего того, что знаю об общественных науках, только теория пассионарности Гумилева, которая объясняет и предсказывает историческое развитие человечества. Изучив историю древних хунну, тюрков, хазаров и монголов, он пришел к глобальной концепции о меняющемся этническом облике планеты из глубин веков до сегодняшнего дня.

Когда мне на память приходит из ряда вон выходящее политическое событие - катастрофа СССР, то сразу передо мной встает фигура Льва Николаевича Гумилева, величие его таланта производит гораздо большее впечатление, чем развал гигантской, скрепленной диктаторской властью мировой системы. Трудно представить, как ум одного человека может по-

В этот момент, когда его мать Анна Ахматова стояла в длинной унылой очереди с передачей к сыну, ее вдруг охватило поэтическое озарение - так родился знаменитый «Реквием».

Слушая этот рассказ, я думал: как не поверишь, что величие человека имеет внезапное происхождение, великое деяние человека и есть следствие пассионарности, а эта семья состояла из личностей - пассионариев.

Лев Николаевич вел беседу неторопливо, в его словах и в самом его душевном настроении чувствовались сила и умиротворенность, то и дело проблескивал острый и добрый юмор - ничего не выдавало того, что в жизни он испытывал. И не было и тени усталости, несмотря на то, что в последние годы (да всегда в жизни!) он интенсивно работал и принял нас после своих лекций и встречи с французскими учеными. Когда мы сказали, что нам пора отправляться на вокзал - и так мы уже засиделись, он возмутился и довольно резко мне возразил, мол, неужели народный депутат СССР не сможет достать билеты на последний ночной московский поезд?

Его жена Наталия Викторовна, художник, человек, без которого нельзя представить трудную жизнь великого ученого. Соединив судьбу с 55-летним недавним лагерником, стаж которого в общем исчислялся тринадцатью годами, она прожила с ним 25 лет как верный друг и соратник.

Как простая женщина, не вмешиваясь в наш разговор, она обслуживала нас молча, по-восточному терпеливо и корректно, вызывая тем самым уважение и предугадывая желание гостей и хозяйина.

«Я знаю слишком много подробностей его тяжелой и в целом трагической жизни, и подробности, зачастую мелочные, а иногда и просто глупые, которые ранят человека глубоко, мешают, как шум или помехи, рассказать мне о всей драматичности его судьбы - пути ученого-первооткрывателя, создателя, по моему мнению, совершенно новой науки - этнологии, - пишет она, открывая одну из книг из 15-томного посмертного издания сочинений Л.Н. Гумилева. - Благодаря ему русская наука в невероятно чудовищных условиях преследований, клеветы, предательства и насмешек оказалась на высоте своего призвания и в который раз совершила чудеса открытий. Это сделал человек, который до пятидесяти лет не имел своего угла, да что говорить об угле - он был настолько многократно изолирован от общества, от книг, от людей науки, от общения, наконец, от друзей, которых у него всегда было много. Льву Николаевичу суждено было расчищать дорогу сквозь непонимание, и в научном плане у него было не так уж много сторонников, да и помощников у него было мало. Оставалась я... Я старалась помогать ему всем, чтобы не только облегчить ему годы творчества, но и годы мук, и потому лишь дома он чувствовал себя защищенным и в безопасности...»

В квартире у них было все просто, не было дорогих вещей, да сам дом, в котором они жили, был старый. Входя в него, мы сразу заметили какие-то деревянные подпорки на лестницах, что вовсе не ассоциировалось с именем великого ученого.

«Наша жизнь началась в страшном «клоповнике» - коммуналке...», - пишет Наталия Викторовна. Но тут же отмечает, что они прожили вместе счастливую жизнь.

«...Счастливую и трагическую, - уточняет она. - Да, его всю жизнь беспокоила и манила истина. Историческая - и он пустился на поиск ее, написав много книг. И человеческая - потому что он верующий, очень богословски одаренный человек, понимал, что человек подвержен влиянию всех страстей и искушению дьявола, но что божественное в нем должно побеждать. Потому так мудро, другого слова не нахожу, он написал об этике людей пассионарных и людей трагической судьбы. И о людях, которые верили в идеалы своего этноса или своей религии. Он любил всех и за силу духа, и за слабости тоже. И людей современных, тех, кто его окружал, и исторических, о которых он, казалось, знал абсолютно все».

Величие ученого - в этих словах, лучше никто не скажет, и здесь мы поклоняемся величии и его жизненного друга, самого близкого ему человека - жены...

Я всегда испытываю волнующее счастливое чувство, что по воле судьбы имел возможность прикоснуться к великому и неповторимому в неприметном ленинградском доме недалеко от Московского вокзала. С трудом верилось, что я сидел и разговаривал с человеком с мировым именем ученого, в чей голове вместились вся мировая история, в душе - любовь ко всему прошедшему и настоящему. Для меня, повторяю, это настоящее счастье. Совсем немного деятелей западной науки, так правдиво и мужественно высказавшихся о Востоке, понимавших значение кочевнической культуры для оседлых народов, создавших свои теории, не обвиняя никого в варварстве и дикости, не противопоставляя этносов, оказавшихся вследствие географических и космических (вспомним пассионарность) обстоятельств в разных исторических ситуациях... Иначе и не может быть: слишком долго нам внушали, что Восток - это худшая сторона человеческого мира.

Я молюсь на восточные зори,
А о западных только скорблю,
- писал еще молодой Л. Гумилев.

(Окончание на 23-й стр.)

ЛЕВ Николаевич Гумилев родился 1 октября 1912 года в Царском Селе, в доме на Малой улице (ныне это улица Революции, дом 57).

Родители его - Анна Андреевна Ахматова и Николай Степанович Гумилев, два великих поэта Серебряного века. Дворянин по происхождению, Лев Гумилев воспитывался бабушкой - матерью его отца - до 20 лет в селе Слепневе и городе Бежецке, что находилось тогда в границах Тверской губернии.

Мальчику было девять лет, когда расстреляли его отца.

Л.Н. Гумилев прожил трудную и трагическую жизнь. Но величие его осталось в науке и культуре великой России.

Н. ИЛЬИНА,
журналист.

со своим другом-однагруппником Санжи Бадмаевым. И поскольку мои родители были уже старыми людьми, я поехал на родину, однако с твердым намерением позже заняться любимой наукой.

Естественно, много читал, особенно научно-популярную литературу, не откладывая в сторону и книги писателей-классиков. Как-то я наткнулся на журнал, по-моему, он назывался «География в школе», где была статья, в которой несколько маститых ученых «ставили на место» доктора наук Л. Гумилева. Придирались к его выводам по колебаниям уровня Каспийского моря, но это было только внешним проявлением нападок, а настоящая «дубина» направлялась на «инакомыслие», прозвучавшее в научных географических и исторических выкладках «обвиняемого». Суть этих выкладок заключалась в том, что, по объективным природным законам, могущество советской нации идет на убыль (хотя сам Гумилев не применял понятие «советская нация»).

Крепко засели в мою голову и статья, и выводы Л.Н. Гумилева вроде бы из разряда диссидентских, ведь тогдашняя политическая атмосфера говорила об обратном: СССР уверенно шел к своим «вечным» вершинам. В детстве вечерами я неоднократно слышал разговоры пожилых однокурсников о том, что Советский Союз вовсе не должитель, ему отмерено самим бытием шестьдесят счастливых лет.

Странно, что седьмой десяток Советской власти (1977-1987 гг.), действительно, не назывешь благополучным. Страна катастрофически теряла темп развития народного хозяйства, теряла свой политический вес в мире. Ввод войск в Афганистан (1979 г.), бойкот Московской Олимпиады (1980 г.), забунтовавшая Польша, чехарда Брежнев-Черненко-Андропов-Горбачев, борьба с алкоголизмом, увлечение выборами низовых руководителей, пустозвонство, окончившееся полнейшим обманом народа... Торжественное заседание в Кремле, на котором открыто сцепились меж собой Горбачев и Ельцин, что стало катализатором брожения умов и формирования различных идейно-политических направлений.

Советская власть просуществовала чуть более семидесяти четырех лет, и, если мы исключим годы гражданской и Великой Отечественной войн, тяжелых экономических и по-

стичь тайну общественного бытия, которая, казалось бы, никогда не раскроется, неподвластна анализу и не располагает к предсказаниям будущего. При этом чувствуется сверхъестественное напряжение мысли, обусловленной предшествующими вековыми достижениями гигантов человечества, мысли, рожденной из ступки материй и идей, существующих независимо от индивида, имеющей непостижимую тайну существования, необъятность космоса и вечность жизни, поэтому его основное открытие - пассионарность - имеет внеземное происхождение. Она, как энергия - избыток биохимической энергии живого вещества, не подчиняющийся инстинкту, определяющий способность к сверхнапряжению, как характеристика поведения, порождающая жертвенность ради возникшей перед человеком цели, и ее толчок приводит к появлению новых этнических систем в тех или иных регионах.

В гостях у Льва Николаевича я был с Шагдаром Дашиевичем Байминовым, народным поэтом Бурятии. Мы предподнесли ему в подарок маленькую статуэтку Будды на хадаке. Он принял наш презент и с явным удовлетворением посмотрел дно статуэтки, проверяя, в целостности ли опечатка шуна - содержимого внутри нее из разных мелких драгоценностей (в отсутствие его статуэтка - уже не Бог) - и поставил ее на комод. Это меня не удивило: несколько лет тому назад в Бурятии большой интерес вызвал цветной альбом «Старобурятская живопись», автором которого был Л. Гумилев. А Шагдар Дашиевич зажег перед Буддой санзай - воскурение из арсы - рододендрона.

Лев Николаевич, молитвенно сложив ладони, постоял перед Буддой, поклонился... От его фигуры, крепко сбитой, все еще здорового телом и духом человека, шло особое излучение, мне казалось, что оно имеет внеземное происхождение и обеспечивает связь его ума и души со всей Вселенной. Вдруг я ясно представил себе пассионарность - им открытое явление живой природы - мыслящей и чувствующей. Он, повернувшись к нам лицом, сказал: «Совсем молодым я посетил у вас Гусиноозерский - Тамчинский - дацан. Был на приеме у хамбо-ламы. С той поры я и счастлив...»

«У вас же были долгие годы лагерного заключения...», - начал я. Он не дал мне досказать, угадав ход моих мыслей. Сказал, что главное - найти человеку свой истинный жизненный путь.

Он говорил, что монголы у него частые гости, не раз чествовали его. Он тепло отзывался о них, особенно об академике Ринчино, о многих - с некоторым добрым юмором. Тут же заметил, что бурят у него не было, что мы - первые. Нам было приятно слышать, что мы невзначай исполнили великую миссию и в то же время испытывали досаду, что из Бурятии никто до сих пор не посетил человека, так много сделавшего, чтобы утвердить в научных и общественных кругах историческую правду о монголах.

Для меня наш визит к знаменитому ученому в ходе беседы приобрел все большую значимость. «Я - джучид», - сказал он. А я до сих пор жалею, что не уточнил: по материнской или по отцовской линии, или чисто символически, как востоковед, он таковым себя считает. Хотя это не имеет никакого принципиального значения, важно то, что он на примере исторического развития азиатских этносов пришел к своему основному открытию.

Я знал наизусть стихи его матери Анны Ахматовой, написанные в годы эвакуации в Ташкенте в 1944 году. И они звучали где-то в тайниках души, когда мы сидели лицом к лицу за чайным столом со Львом Николаевичем.

Ты, Азия - родина родин!
Вместилище гор и пустынь...
Ни с чем предыдущим не сходен
Твой воздух - он огнен и синь.
Невиданной сказочной ширмой
Соседний мерещится край.
И стаи голубок над Бирмой
Летят в нерушимый Китай.
Великая долго молчала,
Закутавшись в пламенный зной,
И вечную юность скрывала
Под грозной своей сединой.
И близилась светлая зра
К навеки священным местам,
Где ты воспевала Гесера,
Все стали Гесерами там.
И ты перед миром предстала
С оливковой веткой в руках -
И новая правда звучала
На древних твоих языках.

Отец его, знаменитый поэт Николай Гумилев, тоже стремился установить связь времен, синтезировать панорамно историю и географию, Восток и Запад, прошлое и настоящее. Он был расстрелян в 1921 году в 35 лет.

Муж в могиле,
Сын в тюрьме,
Помолитесь обо мне,
- писала Анна Ахматова.

Они, трое, прожили жизнь, полную драматизма и трагизма. И гонения властей, и признание народа, и всеобщее почитание их таланта с одинаковой силой действовали на них - выдающимся, великим личностям того и другого вовсе не надо было, большой тяжелой ложилось на их души то и другое. Такая семейная гениальность очень редко встречается в истории.

Лев Гумилев рассказал нам об удивительном случае, когда мысль о пассионарности пришла к нему совершенно неожиданно. Он сидел в тюремной камере, солнечный лучик падал через зарешеченное, загороженное чем-то извне окошко на холодный пол; там лежал червячок, с виду совсем безжизненный, а когда солнечная полоска, медленно двигаясь, достигла его, червячок вдруг ожил!

Только незаурядный ум извлекает из простого великое, не ускользает от него то, что для многих кажется недостойным внимания.

Буряад драмын академическэ театрта зорюулагдана

САГААЛГАНАЙ ТҮБ БОЛОН ЗЭДЭЛХЭНЬ ЛЭ!

Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй драмын академическэ үндэһэн театрайнгаа ойн баяртай дашарамдуулан, иимэ магтаалнуудые бэшээ нэм.

ТҮҮХЫН ДУУНУУД

Үе саг, хэдэн арбан жэл үнгэрөөшье наа,
Үни галабай дуун зэдэлэн сууряатаа.
Үгэ аяын удхые шэнжэлэн уудалбал,
Үнгэрһэн түүхэ намтар зурын тодорхо.

Үбгэн дайдымни оюун
бэлиг шэнгээһэн,
Эхэ дэлхэймни сууряа ниилүүлэн,
Эсэгэ тэнгэриимни

аянга нэжэгэнүүлэн,
Энэ саг хүрэтэр дамжан ерэбэл.
Жэнхэни буряад ая, нугалбари, хоолойе
Жиирэй хүнүүд нажаажа бирахагүй.

Жэгүүртэ жэргэмэл гургалдай,
магадгүй,
Жэгтэй онсо нарин нюусыень мэдэхэ.

Буряад зон нютагаа магтан дууладаг,
Буряад зон анда нүхэд, агта хүлэгөө
магтадаг,

Буряад зон бурхан, дасанаа магтадаг,
Буряад зон үйлэ хэрэгые магтадаг.
Алтан гургалдай мэтэ аялга дуумнай

Аба, эжһээ табисуур табилантай,
Абьяас бэлиг оюун шадбаримнай
Арад түмэнэй соёл болбосорол

шэнгээнхэй.
Хүндэтэ олон харагшад соо
Хүгжэмшэн дуушад, зохёолшод,
урлагшад би,
Хүжюутэйгээр, хэшээл мэтээр
шагнажа,
Хүсэл зориг, хүсэ шадал нэмэбэ.

МАНДАХА ТҮРЫН
НҮЛДЭНЬ БОЛОГ!

Хорбоо дэлхэйн эльгэн дээрэ
Хори буряад яһатанай
Хуса Намсарайн хүбүүнэй намтарые
Хожомоо мүнхэлэн нэрлүүлээ.

Бултанаймнай Соёлой гуламта -
Буряад театр
Буянтай үрээлтэй үдэрнүүдтэ
Баглаа сэсэгээр бүрхөөгдэбэ.

Далан дабхар дабаае махан,
Дабажа гараһан он жэлнүүд
Дайралдаһан түбэг бэрхэшээлые
Даража илаһан намтартай.

Холо ойрын айлашадые
Хоймор дээрээ хүндэлэн,
Холбоо шүлэг дуугаараа

Хужарлуулан маанадаа баясуулаа.

Баяр жаргалай оршондо
Барандаа хүхин сэнгэбэбди.
Баатар хүбүүд, басагад
Барагдахагүй үрээл хүртөөл даа.
Шэжэр наранай ургаха зүгһөө
Шэнэхээнэй соёлшод морилон
буужа,
Шэлэдэг гоё хубсаһаа толилон,
Шэнгэхэн хоолойгоор хангюурдаа.

Энээхэн хэдыхэн үдэрнүүдтэ
Эб найрамдалай суурян соо
Элдин энхэ Буряадаймнай
Элшэ хүсэн нэмээл даа.

Бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ сасарһан
Буряад зоной ханаан нэгэн,
Бодол зүрхэнэй оёrhoо
Бултанай соёл халбараал даа.

Мандаха наранай гэрэл доро
Манай театр гэрэлтэн байна.
Малша арадай гуламтын түүдэг
Мандаха түрын нүлдэнь болог!

Театрнай уданшьегүй урдынхидаал
Сагаан нарын, Сагаалганай найдэрэй түб
болон зэдэлхэнь лэ!

Батажаргалай
СЭРСЭГМАА.

Буряадай гуламтада, Хоца НАМ-
САРАЕВАЙ нэрэмжэтэ драмын театрта
ноябрь нарын нүүл багта арад зон
сугларжа, сэдхэлээ нэгэдхэн,
сээжээ хоноржуулан,
сэнгээ бэлэй.

Ульгэр домогһоо үндэһэлэн

СУУТАЙН САГААН ХУЛАГШАН

Урдань гуша гаран оной үедэ Хэжэнгын Ушхайта нютагта манай хүршэ болохо Мэлсэхэн Убаша гэжэ (ёһотой нэрэн Цырен Зодбоев) харадаггүй үльгэршэ, түүхэшэ үбгэн нуудаг байгаа. Тэрэ үбгэнэй олон юумэ мэдэдэг нэн хойнонь бидэ, үхибүүн үбгэн хоёр ехэ үелдэг нэмди. Бинь нургуулида орохоһоо хэдэн жэл урда Саманда ахайдаа заалгаһан, үзэгтэ ороһон хадаа хуушан латаар тордиһогүйгөөр гүрэн соо болоод, хилын саана болоһон һонинуудые эли тодоор, яаралгүйгөөр, тоб байса уншажа үгэхэдэм, Амгаланай баабай ехэл дуратайгаар шагнажа баярладаг, харюудань намда һонин, богонихонууд үльгэрхэнүүдые хөөржэ үгэдэг нэн.

Нэгэтэ ээлжэтэ «Буряад-Монголой үнэн» газетын һонинуудые уншажа үгэ-һэнэйм һүүдэ Амгаланай баабай намда иигэжэ хэлэбэ: «Зай, хүбүүн, шагна, газедэй һониний намда дуулгаа хадаһи би Сордом сагаан унагаа дахуулан Суутайн сагаан хулагшан тухай үльгэр хөөржэ үгэһүү».

Тиигэхэдэнь: «Хөөрэгты, Амгаланай баабай», - гээд, тамхиень тулгын галһаа гаһандань аһаажа үгөөд, шагнахааа зэхэбэ.

Энэ эхилхэ хөөрөөмнай
Эртын үльгэр бэшэ юм.
Хоёр зуу гаран жэлэй саана

Хохидол, гарза хүүлэжэ,
Хари холын Манжаһаа
Хулгайшад адууемнай дарадаг
нэн.

Хилэ урда зүгтэмнай
Хаагдажа табигдаагүй үе
байгаа.

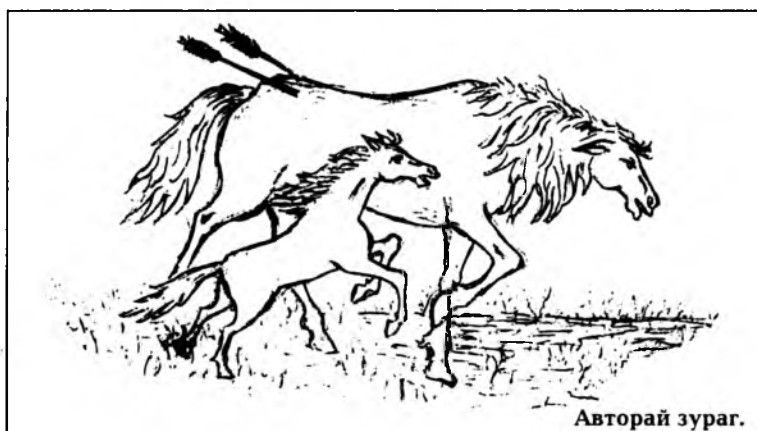
Зоргондоо аашалһан
хулгайшад

Зөөри адууемнай тонодог нэн.
Суглуулжа зөөри баяжаһандаа
«Суутай баян» нэрэ абаһан,
Талаар дүүрэн адуутай,
Түбээр дүүрэн үхэртэй,
Хорёодо багтахагүй хонидгой,
Ханзаар дүүрэн алтатай
Табхай баянай адууень
Таһалжа, ташуурдан туужа,
Манжаархин дээрмэдэн
намнаба.

Ургаар даража адууень
Урда зүг руу үлдэбэ.
Адуушандаа аргагүй туһалдаг,
Арьятан шоноһоо адуугаа
Эрьен, тойрон хамгаалдаг,
Хурса эритэ туруугаараа
Хэтэрһэн шононуудые
нүнөөдэг -

Иимэ сэнтэй азаргань
Эжэл хүрэгөө хармалжа,
Эрьен, хүндэлдэн тогтожо,
Хулгайшадта түбэг татажа,
Хэдэн тээшэн тараажа,
Намнахын эмхигүй болгожо,
Наашаа, саашань үрхируулбэ.
Хороо бусалһан манжаархин
Харгьдань хүндэлдэһэн
азаргые

Номо наадагуудаа гаргажа,
Намнажа хюдаха гэлсэбэ.
Үндэр шаргал азарга
Үсөөхэн хүрэгөө абажа,
Нютаг руугаа зугадаба,
Намнажа хулгайшад харбаба.

Авторай зураг.

Алтан шаргал азаргатайнь
Алажа, харбажа барарсааба.
Түрын газарта түмэниие

гайхуулжа,
Түрүүлэн шумайжа ерэдэг,
Боосоной газарта бултые
гайхуулжа,

Бэшэ моридоо холо хаядаг,
Табхай баяниие уридаандаа
Түрүүлжэ, мүнгөөр

баяжуулан,
Боосоото уридаанда суутайе
Баян дээрэнь мүнгөөр
бахархуулан

Хулагшан хурдандаа
мултарбашье,
Хулгайшадай харбаһан
хуршанууд

Хоёр ууса ташаандаһан
Хурсаар орожо шаагдаба.
Суутайн сагаан хулагшанай
Сордом сагаан унаганиинь
Эхынгээ хурданда тэсэнгүй
Энхэ таладаа гансааран
Эгшэтэрээ эсэн инсагаалан,
Эхээ хүсэжэ ерэхэдэнь,
Эршэтэй алхасань аалиданхай,
Эхынгээ багаха найгахадань,

Эрхэ унаган инсагаалжа:
«Эжым! Эжым! Яагаабши?
Эрид хурса гэшхэдэлһи
Иихэдээ, юундэ аалидааб?»
«Эршэтэй хурдаар гүйлгэжэ,
Эсэһэндээ аялар ябанаб
даа».

Эрхэ унаган инсагаалжа,
Эхэһээ дахинаа асууна:
«Эжым! Эжым! Хэлыш даа!
Ёндогор хоёр ташаандаһан
Ёдойдоошодһи юунүүд бэ?»
«Модон соогуур гүйгөө
нэм даа,
Модоной зомгоолнууд гээбы
даа».

Эрхэ унаган инсагаалжа,
Эхэдэ ханаагаа зобонгөөр:
«Эжым! Эжым! Яагаабши!
Дорюун найхан толгойгоо
Доогуур юундэ
гунхуулнабши?»

«Түргэн хурдаар гүйһэндөө,
Тархим эрьһэндээ
тиинэб даа».

Эрхэ унагахан ханаагаа
зобожо,
Эхээ тойрон инсагаална:

«Эжым! Эжым! Яагаабши!
Хоёр хүрмэгэр шэхэнүүдһи
Юундэ, юундэ дальбиинаб?»
«Үймэһэн һоно

батаганаануудые
Үргээхэдэм, тиинэ
гээбы даа».

Эрхэ унаган мэгдүүтэй
Эхээ тойрон гүйнэ:
«Эжым! Эжым! Яагаабши!
Хоёр сэлмэг нюдэнүүдһи
Юундэ, юундэ хүхэрбэб?»
«Эрхэхэн унагаадайм,
дуула даа,
Эжынһи наһан дүүрэхэнь
даа».

Унагахан түрэн
нютагтаһи,
Үргэн бэлшээртитэй
дайдадаһи

Шамайгаа эхэһи асаржа,
Сэдхэл ханаагаа амараад,
Үгэ захягаа хэлэхыемни,
Унагахамни, намайгаа шагна
даа.

Адуунай урда ябаарай,
Шабарта унаха яадагшгүй.
Адуунай һүүдэ бү ябаарай,
Шоно эдихэ яадагшгүй,
Адуунай дунда ябаарай», -
гэжэ

Хайрата унагандаа захяад,
Хулагшан наһанһаа
хахасаба.

Суутайн сагаан хулагшанай
Сордом сагаан унаганиинь
Холо бэшэхэнэ бэлшэһэн
Хара торюун адуунтай
Хамтаран, эжэлшэн
бэлшэжэ,

Хүлэг болотороо ябаһан гээ.
Хүрһэтэ газараа
суурхуулжа,

Хурдан солоёо нэрлүүлээ.
Доржопалан
ДЫМБЫЛЛОВ.

«НАЯН-НАВАА» БОЛОН «МОНГОЛОЙ НЮУСА ТОБШО»

(Эхинийн январин
16-най дугаарта).

Географи, түүхэ, уг гарбалай мэдээсэл ехэтэй номые бэшэ-нэн хүмнэй эрдэмэй хүрэнэй ажалшан байжа болоо. Манай уран зохёолшо Газан хаанай ниислэл хотодо суглархан монгол түүхэшэдээ, эрдэмтэ багша Буладхаа, персийн алдарт эрдэмтэ Рашид-ад-Динһээ хургаал зүбшөөл абадаг байһан бээдаа. Тэрэл ёһоороо Чингис-хаанай алтан угсаа тухайда хоёр ондоо ботинууд; нэгэниинь монголоой түүрүүшын эпос, нүгөөдэн монголоой түүхын бэшэмэл дэбтэр мүнэдэлхэн юм. Тээд агууехэ бүтээлнүүдэй авторнуудын ами наһаяа адирхуу харамтайгаар түгсхөө: уран зохёолшон саархан дээрэ нэрэгүй үлэшөө, эрдэмтэ түүхэшэн, гэм зэмгүй хүн, толгойн сааза амасаа.

Эгсэ 50-яад оной саана би хадаа «Монголоой нюуса тобшо» тухай монголоой ба буряад-монголоой ахамд уран зохёолшод: Дамдинсүрэн Цэндийн Хоца Намсараев хоёршоо дуулаа һэмби. Дамдинсүрэн-гуай (хожомын монголоой эрдэмэй академик болоһон юм) өөрынгөө багша совет академик С.А. Козиной аяар 15 жэл соо «Монголоой нюуса тобшые» шэнжэлэн, ород хэлэндэ оршуулан хэблэн тухай хөөрбээ. Удаань Үбэр-Монголоой эрдэмтэн Цэнд-гүнэй тус зохёолыг хуушан-монголоор буулгаһы дуулаба. Харин өөрөө тэрэниинь хэдэн жэл болоод, толилохоёо байһанаа мэдүүлбэ. Хоца ахатай ехэл баясаа, түүхэтэ номые түргэнөөр уншадаг хаа гэхэ зуураа тэрэниинь өөрөөшье буряадшалха дуратайгаар үгээлөө һэн. Үбгэн уран зохёолшодой хүсэл зорилгыг хожомын тэдэнэй дүүнэр - поэдүүд Ч. Намжилов, Г. Чимитов гэгшэд бээлүүлээ.

ХЭРЛЭН ГОЛОЙ ХҮДӨӨ АРАЛДА

Монгол эпос хитад, япон, англи, франци, немед, венгр, чех болон бусад олон хэлэн дээрэ оршуулагдаа. Тэдэн бүхэндэ нэгэл алдуу дабтагдана гээшэ ха, тус номые түгсэхэн онгын буруугаар бэшээтэй, тэндэ заагдан хулгана жэлын ямар үнгэ зүлхэтэй, хэдыдэй раб-жанай байһаниинь тодорхой-логдоногүй. Тийхэдэ 1240 он һэн гэжэ тэмдэглээтэй, зүгөөр тэрэ

жэлдэ монгол уласай түүхэдэ ямаршы хуралтай болоогүй, хэн юуншы хаан шэрээдэ хуугагүй байгаа бшуу. Үнэн дээрээ тиймэ үйлэ ушар хүхэ хулгана жэлдэ, табадугаар рабжанай үедэ, 1324 ондо болоһон байгаа ёһотой. Тэрэ жэл Хубилай хаанай тогтоһон Юань уласай императорнуудай угсаатан Юсэн-Түмэр тайжа үбгэ эсэгэн-рэйнгээ заншалаар Ханбалык (Пекин) хотодо бэшэ, Хэрлэн голой Хүдөө аралда хаан шэрээдэ хууһаниинь лабтай. Харин Агууехэ хаан хуушан монголыг хайнаар мэдэхгүй байһан ушарһаань хитадай иероглиф-үзэгүүдээр бэшэгдэн үнөөхи эпоснай бэлэглэгдэн байгаа бэшэ гү?

«Монголоой нюуса тобшы» эхэ бэшэгын олобол, бүхы нюусануудыг элирүүлхэ ёһотой. Тэрэмнай ислам мүргэлтэй гүрэнүүдэй хуушан бэшэгүүдэй дараан-архивууд соо хадагалаатай хэбтэжэ болохол. Урданайшы, мүнөөнэйшы монголо эрдэмтэд Дунда Азиин, Ирак, Иран, Афганистан гүрэнүүдэй хуушан бэшэгүүдэй дараа ёһотой шэнжэлээгүй гээшэ ха. Хэдэн зуугаад жэлэй туршада монгол арад зоной ажаһууһан дайдын эздэгтэй, мүн тэндэ үлхэн монгол зонуудай үри бээтэйн хани барисаа тогтообол, гадна могол гэнэн дүшөөд мянган аймагыг түрэл орондоо зөөлгэжэ асарбалнай, ашатын буян болохо һэн...

ТӨӨРИЖЭ ЯБАНААР ТҮРЭЛӨӨ ОЛОБОЛ

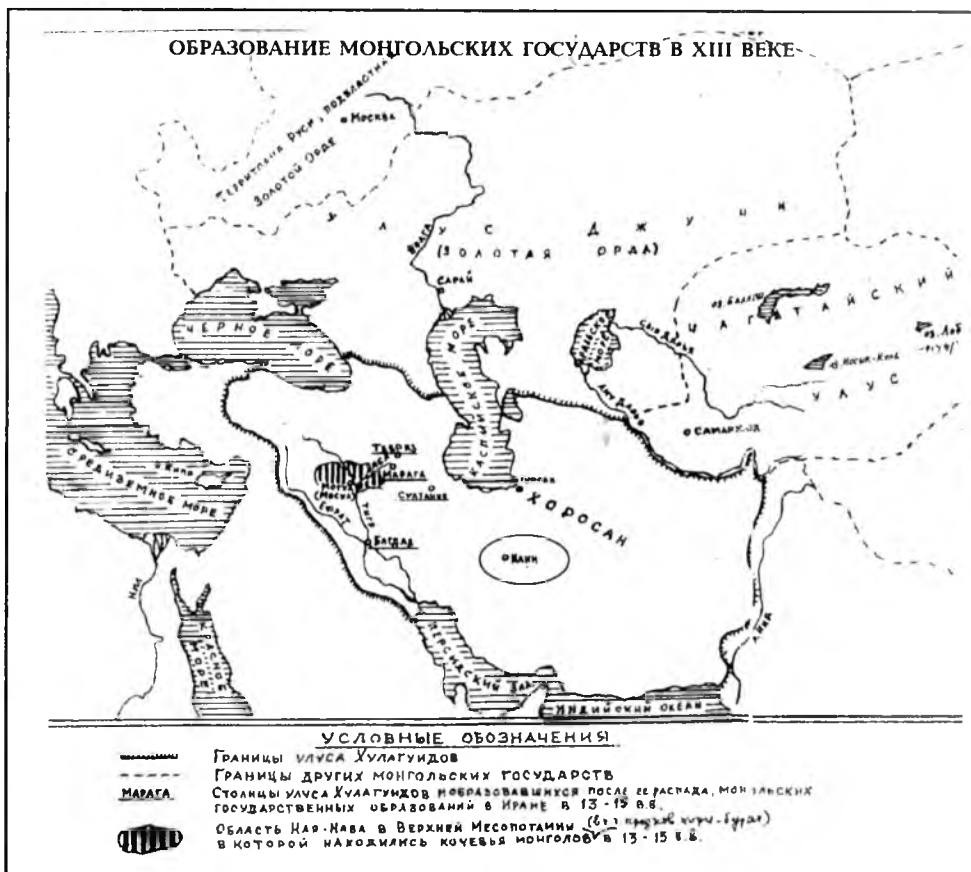
Аяар гурбан зуугаад жэлэй туршада, долоо-найман үеын түрэнэн, үдэнэн хугасаада хорин зон үлгэрэй хайхан уларилтай хизарта нютагжан үлөөгүй. Тэндэхи нютаг нутагнуудта Заха, Аршаан, Алтын, Мандали, Добо-нуур, Хара-булаг гэхэ мэтын хайхан нэрэнүүдье үгэнэн юм, тэдэ нэрэнүүдын мүнөө болоһондоо мартагдаагүй, географиин картанууд дээрэ мүнхэлэгдэнхэй. Элинсэг хулинсагууднай өөһэдэнь табан хушуу малые тууһаар басаха замдаа мордоо һэн. Манайхин харин газарһаа алта мүнгэ, эрдэни шулуу, зөөри зөөшэ суглуулжа гараагүй. Тэдэнэй асарһан эгээл сэлтэй баялгыг «Наян-Наваа» дуун һэн, тэрэн утын замда үбэл зунгүй үргэлжэ ханхинан суряатаал. Хонгёохон аялгыг Дунда Азиин таряашад, Түбэдэй сүмын хубарагууд,

түмэдэй торгон сэрэгшэд даган дуу-ряагаа. Хори зомнай холын харгыда төөрижэ ябаһаар түрэлөө олобо гэдэгтэл, түмэд арадтаа хүржэ ерэхэдэ, хүндэ ямбайгаар угтуулан бээ даа. Тэдэнэр хоёр-хон анда хүхэд бэшэ, хоёр-томо анда арад түмэн хэдэн зуугаад жэлэй үнгэрһэн хойно замбуулин дэлхэйн заху таласа түгэншэлхэнөө, Монголоой олохон хаашуулай албанда ябаһанаа, бэе бээ ололсожо, хүршэнэр болон ажаһууһа гээшэмнай хэды ехэ зол бэ?! Хори түмэд хоёр аха дүү араднай хамтадаа сохом бүтэн рабжанай - жаран жэлэй жаргалыг эдлэжэ эхилээ. Түрүүшын ондо түрэл садан зомнай түхэтэ уулзалгаа нармай хайханаар найрлан байгаа.

НАРМАЙ НАЙХАН НАЙРАЙ СОЛО

Тийхэдэ хитадай агууехэ ханын газаран бэшэ, зосоо таладань Мин уласай ниислэл Бээжэн хото шадар найраа хэһэн ха. Тэндэ эрын гурбан нааданай «үй түмэн агтын уридаанда» Хориин хүлэг морин түрүүлэн ерэнэн түүхэтэй. Энэ ехэ мүрьсөөндэ хабаадаһан барга, хорчин, дархад, торгууд, найман, баяд болон бусад найман хүлэгүүд сооһоо Хориин гүйгөөшын толгойло ерэнэниинь гайхалгүй. Тэрэмнай Хориин азарга араб гүүнэй хоорондоһоо тараһан ходоом хурдан адууһан байгаа ёһотой. Манай хүлэг соло дуудуулахаа гадна, өөртөн зорюулан дуутай болоһон, тэрэ дууниинь «Танжабайхан Боролдой» нэртэй алдаршаа һэн. (Энэ дуунай эхинийн буряад хэлэн дээрэ хүгжэм нототоёо хамта Германиин Лейпциг хотодо 1887 ондо толилогдоһон юм.)

Удаахи найдэртэн эндэхи дайдын эзэн Алтан хаанай уржалаар III Далай-лама заларан, Буддын шажан тараангаа, ехэ

уншалгануудыг хэһэн, саашаа дайн даяр хэлгыг огтолон хорихон юм. Далай багшын номтолыг олонхи монголшууд хүндэтэй дээрэ хүлээн абажа залбараа. Тэрэн хори зоной хуушанай ёһо заншал, хургаалтай сүмөөрөө таараһан байгаа бэлэй.

ОМОГ ДОРЮУНШЫЕ, АРГААХАН АЯТАЙШЫЕ

Гурбадаху дурасхаалта ушарын - хори солоң зоной хурим түрын наадан болоһон юм. Тийхэдэ хори түмэдэй түшэмэл ноёной Балжан дангина тошон аймагай Дай-Хун тайжа хүбүүндэ хадамда гараа һэн. Хориин арба нэгэн эсэгэнэр хадамда үгтэн басагананнгаа энжэнь болонсон мордоһон юм. Эдэ олон хүр жабхаланта наадануудай үдэ үнөөхи хайхан «Наян-Наваамнай» омог дорюунаар эздэдэг бэлэй. Харин хүшэр хүндэ сагайшыг тохёолоодоо, уйдхар гунигтайгаар сонсодог байһан юм. Маньжурай засаг түрээһөө зайсаһан Балжан хатантаяа хамта хойноһоонь намһан дахуул нэхүүлэтэй тулалдан, уянгатай дууга татаһаар ууган нютагаа бусажа ерээл. Хожомын хори-буряадай түлөөлгшэд Петр хантай бараалхараа Москва хото мордоходоо, алдарт дууга аргаахан дабтан ябаал. Харин ХХ зуунай эхинэй хубисхал хүлгөөтэй үедэ хоёр гүрэнэй хилыг дабан, хойшо урагшаа хүндэлхэн зөөдөлшэд

Наян-Наваагаа бэдэржэ дуу-лалдаһан байхал...

Совет засагай тогтоод байхада, хуушанай дуунууд хойшоо гараа нааб даа. Жараад оной эхээр Буряадай Обком партиин хүтэлбэрлэгшэд «Наян-Наваа» дууе хориго ябадал эхилхэн юм. Тийхэдэ СССР-эй арадай артист, драматург Г.Ц. Цыдынжаповай «Наян-Наваа» оперын либретто найруулхынь болуулаа. Удаань арадай поэт Ц. Галсановай шэнэ дуунайнь Наян-Наваа тухай дабталгыг зуража хаяа һэн. Мүн баһа минийше Эхэ орон тухай дууемни ондоо болгуулаа бэлэй.

Хориин зон үбгэншыг, залуушыг, үхибүүдыг хамаагүй энэ дууе дууладаг аад лэ, хэнииншыг Наян-Наваа орон нютагайнаа хаана байдагынь мэдээдгүй һэн. Буряад үндэ-һэтэнэй онсо ороё таабариинь хизара ороһон шэнжэлэгшэ эрдэмтэн Цыбикжап Доржин энэ ном соо ороһон түүхын болон географиин баримтата очеркдоо тайлбарилба.

Цыден-Жап ЖИМБИЕВ, Буряадай арадай уран зохёолшо,

Россин Уран зохёолшодой холбоной секретарь, Россин Федерациин, Буряад болон Хальмаг республикануудай соёлой габыата хүдэлмэрлэгшэ.

Сошордомо дохёо

Урдань манай буряад зон хэды хүндэ хүшэр байдалда байбашы, ямаршы сагта үнэшэ үрөөһэн үтэлжэ зүнтэглэхэн зоноо газар түлхижэ гаргадаггүй, гуйраншан болгоодоггүй байгаа юм гэжэ түүхын баримтанууд соо янала бэшээтэй байдаг. Манай энээгүүр аяншалһан ород болон бэшэшы яһатанай эрдэмтэд, юрэн ном худартай хүнүүд буряад зонийг ехэ хайн талаһаань зураглаһан байхадань, доосо дулаахан, наанада ехэ зохид байдаг. Гэдэ буряад зомнай бэлин шэбшэг хэлэхээс сээрлэдэг, тийгээдшы хэлэндэн оройдоошыг хараалай үгэнүүд үгы юм байна гэжэ ехэтэ гайхажэ бэшэхэн байдаг. Баһа гуйраншалжа ябаһан хүниинь

харабагүйбди гэжэ тэмдэглэн байдаг. Бестужевай «Галуута нуур» гэжэ очерк соо буряадууд ехэ хүндэмүүшэ, һүүлшынгээ шэмхэ сай шанажа, айлшанда уулгажархёод, өөрөө хооронор һуудаг гэжэ мэтээр яһала хайн талымнай обёржо бэшэхэн байхадань, тэрэ үеын хүнүүд ехэл нэрэлхүү, өөрынгөө, эхэ эсэгынгээ, Эхэ оройнгоо нэрэ хүндые юунһээшыг дээрэ үргэдэг байһандань омогорхошош.

Мүнөөмнай хайшаа гээшэб? Үнийнэй хотын гудамжануудаар ябаашыгүй хүн гүб, харан гэхэдэмни, городоймнай үйлсэнүүдээр ягаа олон буряад гуйраншанууд бии болошоо гээшэб? Ямар нютагай, ямар отогой, ямар айлай үри надаһан

анхандаа байһан юм? Түрэл түрхэмүүдын амыд мэндэ юм гү? Хүдөөгэй зоной байдал ехэ хүндэ гэжэ бултан мэдээжэ, гэбэшье иймэ зоноо нютаг нугаараа нэгэ-хоёр хоногоор ээлжээлжэ хараа наа, яаха гээшэб?

Президентын дэргэдэхи үндэр наһатайшуулай совет энэ асуудалаар ямар ханамжатай хаб? Наяхан архи уулгыг нэргылхэ тушаа хандалга хэнэ хэмнай. Үгы наа, гуйраншанай түрэл гарал соонь баян, шадалтай хүбүүд байгаа наа, магад туһалха аалам? Ядахын сагта хэрэгтэй саарһа гуурһын бэлдэжэ, хүгшэдэй гэртэ эльгээгээ наа, яаха байгаа юм?

Юрэдөө нэгэл арга байгаа ёһотой. Элинсэг хулинсагуудайнгаа, дээрэ үеынгөө зоной арадайнгаа нэрэ хүндэ үргэжэ, архиншан, дээрмшэн, гуйраншан үгы байхыг оролдожо, бүхы ара боломжоёо хэрэгшэдэг ёһо заншалынь нэргээхэ ёһотой бэшэ гүбди? Арад соомнай хүбэлгэн ухаатай, хайхан нигүүлэхыг сэдхэлтэй хүнүүд олодохол байха даа. Би нэгэ жэшэ дурдаһууб. Манай нютагта урихан шарайтай, зөөлэн үгтэй, даруухан зантай Сэндэма Дабацыренова гэжэ эхэнэр ажаһуудаг. Нүхэрнй үнхэн бурхандаа ябаһанан, гэбэшье Сэндэма абгай юһэн үхибүүдэйнгээ «гарынь ган-загада, хүлынь дүрөөдэ»

хүргэхын тула бээе гамнангүй ажаллаа. Үни наһанайнгаа амаралтада гаранхай. һүүлшын хэдэн жэлдэ хүндөөр үбшэлжэ, бээе хаража шадахаяа болиһон худагыгаа нарай үхибүүг хараһандал, гар дээрэ үргэжэ, хада гэртэн мордохуулаа. Ямар хайхан сэдхэлтэй хүн гээшэб! Угайхадань, Сэндэма абгайн үрөөһон гарын хатангир юм, хайшан гэжэ бүхы ажалаа (гэртэ зааагүй) хэдэг байгаа юм - гансал бурхан мэдэхэ. Иймэ хүнүүдэй байһан сагта хүн зомнай ноураа гэжэ, ноһандаа зууралдажа ябахагүй бээе гээд найдагдана.

А.НАМЖИЛОН,
багша.

ЗҮҮНЭЙ НҮБВВР ШАГААВАРИТАЙ
ЗҮҮН ЗҮГ ТААВАРИТАЙ

ЛУУ - ХИТАДАЙ НҮЛЭ

(Замай тэмдэглэлнүүд - сэдхэлэй хубаса мүнүүд)

(Түгэсхэл. Эхининь декабриин 26-най дугарта).

Хитадтахи Россин Федерациин посольство хадаа эгээн хайхан, эгээн болбосон түхэлтэй газарта түбхинэнхэй. Эндэ манай ороной янала олон эрхэтэд ажаһуудаг байна. Росси болон Хитадай харилсаануудай хүгжэлтэдэ посольство гол үүргэ дүүргэдэг. КНР-тэхи Россин, элшэн сайд И.А.Рогачев, тэрэнэй тухалагша С.Н.Гончаров энэ талаар яһалахан ехэ хүдэлмэри ябуулжа байдаг. Ажалша бэрхэ хитад арадтай харилсаатай байжа, хүршэ ёһоор бэе бээе ойлголсон, эбтэй зетэйгээр ажаһууха ёһотойбди гэжэ тэдэнэр тэмдэглээд, мүнөө шэнээр хунгагдаһан правительствын гшүүд тухай хөөржэ үгөө. Энээн тухай урдахи дугаарнуудта бэшэ хэм. 16-18 дабхар шалгалта дабажа, хунгалтануудта хабаадаа, шууд сэхээр илагшад үндэр дээдэ тушаалуудыг эзэлэн тодордог. Залуушагыг хаяа, хүбэлгэн бэрхэ, холье хаймадан хаража, гүрэнэй ажал ябуулдаг, саагуур бодолтой хүтэлбэрилэгшэд засагта ерээ гэжэ посольство тэмдэглээ хэн.

Эндэһээ маанадыг «Утка пекински» гэжэ томо ресторан абаашажа, хэдэн зуугаад жэлнүүдэй саана зохёогдонон онсо аргаар бэлдэгдэн нугаһанай мяхаар хүндэлөө. Хажуудашни алтан шара хальһатай, тоһоор лэбшэһэн нугаһа асаржа, шадмар бэрхээр отолоод, табат дээрэ табижал байха юм. Энэ ресторанда ондоо гүрэнүүдэй түрүү хүтэлбэрилэгшэдыг хүндэлдэг байна. Иигэжэ Россиһаа ерэнэн юрын журналистнуудыг хүндэлһэндэнь омогорхохоор байгаа.

Бээжэнһээ хоёр зуугаад километрэй саана оршодог Хитадай агууехэ хана харахыемнай абаашаба. Нэгэ автобусыг доро газарта үлөөгөөд, арбаад зонһоо бүридһэн манай бүлэгыг эгээн үндэр газарта абаашажа, фуникулероор (кабина) дээшэн гаргаа. Үндэр гэгшын орьёлой оройгоор татагдаһан хана дээгүүр зургаан километр тухай ябажа, ехэ юмэ хараабди. Иимэ үндэр газарһаа агууехэ хана бүришыг хүрөөтэйгөөр харагдаха юм. Нурша номын годлидол адли заха хизааргүй холын алас руу шуумайһандал үзэгдөө хэн. Хитадай агууехэ хана һара дээрэнһээ обёрогдодог, хүнэй гараар баригдаһан ори ганса түхээрлэг мүн гэжэ мэдэдэгбди. Гурбан мянга гаран километр утатай, дүрбэ-табан метр үргэнтэй, зургаан метр үндэртэй энэ асари ехэ хана бодхоохыг юун баадхааб? Нүүдэл байдалтай гүннэнүүдтэй дайлагдаха гэшэ хитад сэрэгтэ бэлэн байгаагүй. Иигэжэ манай ээрын урда тээхи III зуун жэлдэ император Цин Шихуан хилээ бата бэхи болгохо, дайсаниг өөрынгөө газар дайда дээрэ гаргахгүй зорилготойгоор Хитадай агууехэ хана бариха захиралта гаргаһан. Нэгэ доро мянга табан зуун барилгашадыг ханын барилгада эльгээдэг байһан ха. Томо

шулуунуудыг, хирпиисэ гэхэ мэтыг үндэр орьёл өөдэ зөөхэ. Хадын ямаануудта шулуу ашажа, дээшэн эльгээдэг байгаа гэжэ дуулаа хэмди. Түрмынхид, элдэб албатан, юрын таряшад ханын барилгада намнуулагдаха. Үндэр башинууд соо сэрэгшэд харуудда зогсожо, дайсанай ерэхыг харабал, түүдэг носоогоод, бэе бээдэ дохёо үгэхэ. Цин Шихуанди Хитадыг гүрэн болгожо нэгдүүлһэн түрүүшын император болоно. Хатуу шэрүүн хэмжээнүүдыг абажа, имэ хүндэ хүшэр барилга эхилһэн ха. Бээжэнһээ хойто зүг руу зурыһан хана XVI зуун жэлдэ - Мин уласай үедэ барижа дүүргэгдэһэн.

Алтан шара намарай үшөөл урин ханын байбашыг, энэ үндэр газарта нэбшээтэй, хүйтэн амисхалтай. Фуникулерто хуухымнай урда тээ үбэлэй малгайнуудыг үмдэхыемнай дурдаха. Теэд бүгэдэ арсаа хэмди. Үндэр томо ханаар хил хэжэ, Доторой Хитад (Чжунго, ородоор Срединное государство) гэжэ нэрлэгдэһэн.

Хана дээрэнһээ доошоо буухадаа, гурбан харгын нэгынь шэлэхэ ёһотой байбабди (шаргаар, ябагаар, оһороор ябадаг кабинаар). Заримашуул түмэр шаргада хуужа, түмэр хобоо соогуур һомон шэнгээр шууяса-хүүсэ бууха юм.

Хитадай агууехэ хана хаража, сэдхэл дүүрэн Бээжэн ерэхэдэмнай, национальна ресторан маанадыг абаашаа. Одоол эндэ мэлхэй, могойһоо эхилээд хорхой шумуул хүрэтэр янза бүрийн эдэн табатууд табигдаа. Хүн бүхэнэй урда эдээр эхэн һонин түхээр рэлгэнүүд (тэдэнэ «самовар» гэжэ нэрлэнэ) асарагдажа, тэрэн соо дуратай эдэ шанаха ёһотой байбабди. Могой, мэлхэйһээ гадна үхэрэй, хошиной, гахайн түүхэй мяха саарһан шэнги нимгэхэнээр хэршээд, стол дээрэ табья. Самовар соо орьёлон бусалжа байһан уһан соо мяха, ногоон ургамал хэжэ, дуран соогоо амтатай эдэ шанаабди. Гадна амиды могой асараад, толгойнь сабшажа, эм дотмо шуһынь, хорынь архи соо дуһааха юм. Тэрэниг амталжа үзэхэ дуратайшуул үсөөн байгаа хэн. Эдэ шанаха һамбаандамнай үндэһэн арадай хатар наада харуулжа үрдинэ. Иигэжэ хитадууд хүндэмүүшэ хайхан зантай байһанаа харуулжа шадаа.

Удаадахи үдэрын Хитадтахи корпорациин хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаһанаймнай һүүлээр цирк абаашаа. Одоол эди шэди хараабди гэхэһээ ондоо юмэн үгы. Ехэ банкедэй һүүлээр Хитадай бэлиттэй бэрхэ артистнууд хэды хайхан концерт наада, харуулааб даа! Оройдоол хоёрхон часай туршада агууехэ гүрэнэй бүхы түүхэ намтар харуулха ёһотой шэдигтэ шадабари маанадыг гайхуулхын ехээр гайхуулаа. Теэд үндэр дээдын болбосорол туйлаһан агууехэ гүрэндэ иимэл байха ёһотой бшуу.

Үргэн ехэ Хорюултай хотыг (Запретный город) захиһаан эхилээд эсэс хүрэтэрнь хараха гэбэл, үдэршыг хүрэхгүй шэнгээр үзэгдөө хэн. Нэгэ ордонһоо нүгөө ордондо дүтэлхэдэ, улам гоёор шэмэглэгдэһэн шэнги байха юм. Ордон бүхэндэ императорай томо гэгшын алтамал шэрээ-һууринууд табигданхай байна. Үүдэнһээ шэрээ хүрэтэр янза бүрийн олбогууд дэбдигдэнхэй. Эндэхи таһалга бүхэн өөрын философско удха маягтай нэрэнүүдтэй. Уянгата хайхан аялга шагнажа байһандал...

Нариихан хүүргэнүүд, зүргэнүүд, томошыг, багашыг үүдэнүүд, багахан сээрлигүүд абаһаар анхарал хандуулаадына. Табан зуугаад жэлдэ юрын зоной дүтэлхын аргагүй хорюултай байһан хото соогуур алхалжа ябахада, элдэб бодолнууд толгойдо ороодхихо юм. Номин хүхэ тэнгэри дорохи алтамал хото соо ажаһууһан эртэ урдын императорнууд арадтаяа дүтэ харилсаашыггүй һаа, сэсэн шиидхэбэринүүдыг абажа, гүрэн түрээ дээрэ үргэн, болбосорол тээшэ дабшаһан.

Бээжэн соогуур хаанашыг ябахада, луу, бурханай шубуун, мэлхэй гэдэ лэ зурагууд, дүрсэнүүд дүүрэн харагдаха юм. Эдэмнай бүгэдэ амгалан тэнюун байдалай һүлдэ тэмдгүүд мүн. Америкэдэ адли зуугаад дабхартай гэрнүүдыг, офиснуудыг бодхоожо байһан Хитад гүрэнэй түргэн хүгжэлтэ ямаршыг хүниг гайхуулаар. Гэбэшыг үйлсэ гудамжануудаар, гэрнүүдэй хажуугаар заахан үхибүүдэй харагдахагүйдэ, доосо ямар бэ нэгэ голхорол түржэ, Бээжэн хото луугай яла салашыг һаа, мүйһэн хүйтэн хашарһа хальһыг һануулаадыг хэн.

Дарима ЭРДЫНИЕВА,
журналист.
Авторай фото.

Улаан-Үдэ - Москва - Бээжэн.

ПЕРВЫЙ БУРЯТСКИЙ ГЕНЕРАЛ

Из забытых страниц истории

Порой мы себе очень плохо представляем жизнь небольших бурятских улусов во времена Октябрьской революции и Гражданской войны. Для молодых того времени людей это была беспросветная жизнь, работа от зари да зари в своих хозяйствах. Многие всю жизнь работали, образно выражаясь, не выезжая за пределы своих пастбищ.

Как мы все помним, в годы Гражданской войны в Забайкалье власть захватил атаман Семенов, опиравшийся на японских милитаристов.

В это сложное время в Кижингинской долине и прилегающих к ней улусах Хоринской степи образовалось государство Балагат-Хошун во главе с великим йочином Сандан-памой, проводившее политику нейтралитета. В советское время Балагатское движение однозначно трактовалось как контрреволюционное движение, вдохновляемое реакционным ламаистским духовенством. Мы знаем, что только время расставляет правильные акценты в изображении тех или иных исторических событий.

Теперь мы, конечно, понимаем, что это была первая попытка бурят-монголов обрести свою государственность.

той в Центральной школе и Высшей пограничной школе Народного комиссариата внутренних дел. Преподавал он на монгольском языке обучающимся там курсантам из Монголии. Работал в органах госбезопасности в Москве. Бадма Намжилон занимался также вопросами разведки и контрразведки.

В 1935 году Бадму Намжилона направляют в Сталинград заместителем начальника отделения областного управления. Здесь он дослужился до звания комбрига НКВД, что равно нынешнему званию армейского генерал-майора. Мимолетом замечаю, что в то время будущий генерал Илья Балдынов был только лейтенантом.

И вот настает страшный 1937 год. В разгаре «ежовщина». Забыты нормы революционной законности. Подвергаются репрессиям старые заслуженные коммунисты. И он, Бадма Намжилович Намжилон, в единственном числе выступает на партсобрании областного управления против практиковавшихся тогда методов допросов, когда следователь, используя самые изощренные, инквизиторские методы допросов, добивался от последственных признания вины в несуществующих преступлениях. Читатели хорошо знакомы с книгами бывших узников ГУЛАГа, таких как Александр Солженицын, Юрий Дворовский, Варлаам Шаламов и других, поэтому я не буду на этом останавливаться.

В конце 1937 года Б.Н. Намжилона исключают из партии и увольняют из органов НКВД. Естественно, он оказывается в исключительно трудных условиях. Можно сказать, что ему еще повезло - вполне могли стереть в лагерную пыль. Работает в Сталинграде ревизором ликероводочного завода, затем в Москве автоматчиком на заводе «Пролетарский труд», переводчиком в Восточном Институте. Грянула война. Он уходит на

фронт добровольцем. Защищает Пулковскую обсерваторию в Ленинграде. Войну он закончил на острове Даго в Финском заливе.

После войны Бадма Намжилович приехал на родину. Работал в Хоринске заместителем председателя райисполкома, редактором районной газеты. Перед пенсией он работал в местной парторганизации села Загустай Кижингинского района.

После исторического XX съезда КПСС Бадма Намжилон был восстановлен в партии без перерыва партийного стажа. Он удостоен многих правительственных наград.

Судьба генерала НКВД Бадма Намжиловича Намжилона довольно типична для идеалистов того поколения, когда лучшие его представители посвятили всю свою жизнь делу служения высокому коммунистическим идеалам. Перед судом истории судьба этих идеалистов XX века мне представляется трагической. Можно, потому что мы живем в какое-то безыдейное, переходное время. Теперь-то мы понимаем, был тупиковым. Но люди, посвятившие всю жизнь претворению в жизнь их благородных идеалов, по меньшей мере, заслуживают нашего глубокого уважения. В этот переходный период наша молодежь растет в безыдейной атмосфере, засматриваясь западными фильмами о жестокости, насилии и сексе. И многие встают на путь алколизма, наркомании и преступности.

Горькие плоды капитализма мы уже испытали на себе. Поэтому вряд ли должны осуждать генерала НКВД Бадму Намжилона за то, что он посвятил всю свою жизнь идеалам, оказавшимся ложными. Он до конца своей жизни оставался верным своим юношеским идеалам. И к столетию со дня его рождения мы должны принести запоздалые слова благодарности первому бурятскому генералу - великому идеалисту, ушедшего в историю самого жестокого века.

Бато-Доржо СОДНОМОВ.

Я в этом небольшом очерке хочу рассказать о судьбе человека - юноши, встретившего приход Советской власти в Забайкалье и всем сердцем поверившего в светлые идеалы коммунизма, о судьбе нелегкой, трагической.

Бадма Намжилон родился в начале 1903 года в улусе Булак Кижингинского района в семье крестьянина Сампилова Намжила. В 1920 году, когда красными было освобождено Забайкалье от белых и японских интервентов, Бадма Намжилон принял активное участие в организации местных органов Советской власти. Работал членом и секретарем Хошунного ревкома.

В конце 1920 года в Чите вступил в ряды комсомола. На протяжении ряда лет являлся одним из организаторов комсомольских ячеек в Агинском и Хоринском аймаках Бурят-Монголии. По заданию известного бурятского большевистского деятеля М.И. Амагаева, члена партии с 1917 года, работавшего в то время в Чите в Дальбюро ЦК РКП(б), Бадма Намжилон выезжал в села и улусы, где проводил политическую агитацию, организовывал первые комсомольские ячейки.

В 1921 году и позже он примет участие в вооруженном по-

давлении Балагатского движения в Хоринском аймаке. Замечу, что тогда Кижинга входила в состав Хоринского аймака.

Незабываемым для Бадмы Намжилона событием стало его участие в съезде народов зарубежного Дальнего Востока, созванном Коминтерном в Москве. Там же он принял участие в Съезде революционной молодежи Монголии. По окончании этих съездов их участники были приглашены в Ленинград, где в Таврическом дворце состоялась их встреча с трудящимися. Во встрече приняло участие много видных деятелей партии и государства.

С октября 1922 года по июль 1923 года Бадма Намжилон в Чите учится в Крайпартшколе при Дальбюро ЦК РКП(б), по окончании он работает секретарем Агинского райкома комсомола.

Это было тревожное время в Агинской степи. Часто Б. Намжилону приходилось мобилизовывать комсомольцев для ликвидации банд полковника Тапхаева, которые приходили в улусы из Маньчжурии, захваченной японцами.

В конце 1923 года Агинская аймачная организация комсомола была передана в подчинение Бурят-Монгольского обкома и

Бадма Намжилон переезжает в Улан-Удэ. Затем его направляют в Хоринский аймак для организации первых комсомольских ячеек.

Зимой 1924 года он становится кандидатом в члены партии, а в 1926 году членом ВКП(б). Первый секретарь Обкома партии Мария Сахьянова и председатель Совнаркома Бурят-Монголии Михай Ербанов призывали тогда молодых коммунистов к борьбе с буддийским духовенством и кулачеством. И что греха таить, молодой коммунист Б. Намжилон активно включился в эту борьбу.

В конце и в начале 1930 года Б. Намжилон работает в аппарате Полномочного представительства ОГПУ по Сибкраю в Новосибирске. Оттуда он часто выезжает в Горный Алтай, Хакасию, в Томскую и Омскую области, где принимает активное участие в ликвидации крупных кулацких банд.

Весной 1930 года Бадму Намжилона переводят в центральный аппарат ОГПУ СССР в Москву, где он занимает должность оперативного уполномоченного и занимается локализацией очагов буддийского духовенства в Бурятии, Калмыкии и в Ленинграде. Занимается он также преподавательской рабо-

ДОЛЖИН БАГШЫН НЭРЭ МҮНХЭ

«Шэлэнтэн баруун хормойдо, Модотын зүүгээр нэмжйһэн Сахюуртын боори гэжэ газарта Юмсэ үбгэнэйхи ажаһуудаг юм», - гээд, минии хүгшэн аба, Гүндэ Дашидоржин «Ангууша Номто» гэхэн расказаа эхилһэн байдаг. Энэ түүхэтэ найхан нютагта, мүнөө Хэжэнгын аймагай Доодо Худанда Гүндэ Должин хоёр айл боложо, гурбан хүйхэр хүбүүдтэй, нэгэ найхан басагатай болоһон байгаа. Тээд эдэ хоёрой хуби заяанай зам таһарха баатай байгаа бшуу. Должин Цыксоевна гансаараа дүрбэн үхибүүдээ хүл дээрэнэ бодхоожо, хүн болгоһон.

Мүнөө Дарима басаганиинь, Эрдэм хүбүүниинь амиды мэндэ ажаһуудаг юм. Эдэ хоёр үхибүүдын багшын мэргэжэл шудалхан. Эрдэм Гундуевич Хэжэнгын аймагай Сулхара хууринда хургуулин директорээр ажаллана. Дарима Гундуевна Монгол орондо багшалжа байһанаа, хая нютагаа бусажа ерэнхэй.

Должин Цыксоевнагай зээ-нэрын, аша, гушанарын гэжэ олон юм. Тэдэнэр багша, эмшэн,

наймаашан, бухгалтер мэргэжэлтэйнууд. Тийн эдэнэр Улаан-Удэдэ, Хэжэнгэдэ, Ивалгада ажаһуудаг.

Би эгээл бага аша басаганиинь болоноб. Үшөө үхибүүн ябахадаа, хүгшэн эжынгээ уран гартай, хубсаһа хунарһаа эхилээд, дэгэлшье оёжо шадаха, угалзатуулан оёлгодо бэрхэ байһыень мэдэхэб. Мүнөөшье эдэб үнгын сээсүүдээр халбарһан сагаан салфеткэнүүдын хадагалан орхигдонхой. Хүгшэн эжыемни Доодо Худан нютагай эгээл түрүүшын багша гэжэ хэлээ наа, алдуу болохогүй.

Должин Цыксоевна Цыксоева 1919 ондо Хориин аймагай Байсын эбэртэ түрэнэн намтартай. Хүндэ хүшэр 1937 ондо 9-дэхи класс дүүргээд, багшын ажалда эльгээгдэ хэн. Жэлэй турша соо багшанарай училищиин заочно таһарга хуража, багша мэргэжэлтэй болоо. Хориин дунда хургуулида эхин

шатын багшаар хүдэлжэ байхадань, Доодо Худан эльгээхэн түүхэтэй. Тийгэжэ Агууехэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай халуун дүлэн соо Доодо Худан хууринда эхин шатын хургуулида ажаллаа.

Дүшэн жэлэй турша соо Должин Цыксоевна үхибүүдтэ «а» үзэг заажа, эрдэм номдо хургаһан. Тэрэнэй ажальень «Ажалай ветеран», Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үе соо ажаллаһан, РСФСР-эй

гэгээрэлэй отличник, «Бурядай АССР-эй габыяата багша» гэхэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүд гэршэлнэ.

Сээсн, хүбэлгэн ухаатай багшыне нютагай зон хүндэлжэ, «Должин багша» гэжэ нэрлэдэг юм.

«Үдэшэ бүри ородоор ном уншахадам, хүдөөгэй басагад ерэжэ, харанхы хүни болотор луудаг хэн», - гэжэ энеэбхилэн хөөржэ хуудагыень ханагшаб.

Эрдэм ном гэшыне нэбтэрүүлһэн, гэгээрэлэй хэрэгтэ сэхэн хубитаяа оруулһан багшын нэрэ ходоодо мүнхэ байха.

Багша болохо гэшэ сэдхэлһээ. Сэдхэлэйнгээ баялигаар үхибүүдые хүмүүжүүлжэ, эрдэмэй дээжэдэ хүртөөжэ байг лэ, багшанарнай.

Янжама ЖАПОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Должин Цыксоевна дүрбэн үхибүүдээрээ.

«ЗАХААМИНАЙ ЮУМЭЛ ДАА, МИНИИ НҮХЭР»

Цыренова Ханда Дыжитовна 1930 ондо Морин жэлдэ Захааминай аймагай Далахай нютагта түрэнэн намтартай. Сэрэнэй Дэжэг гэжэ эжын аман зохёолдо ехэ дуратай, үльгэр онтохо хөөрхэдөө бэрхэ хүн байлан. Тиимэһээ Ханда Дыжитовна эжынгээ энэ бэлигыень халан абажа, уран үгэдэ, уран зохёолдо дуратай, сүлөө сагтаа шүлэг зохёодог юм.

Ханда Дыжитовнагай шүлэгүүд аймагай «Ажалай туг» газетэдэ саг үргэлжэ толилогдожо байдаг.

Үндэр наһатай болобошье, Ханда Дыжитовна сэдхэлхэнь бурьялан гарахан мүнүүдээ арадай аялганаа утаһатай шүлэг, дуунууд болгон бэшэжэл байдаг.

Ханда Дыжитовнагай хэдэн шүлэгүүдые уншагшадайнгаа анхарада гурагханбади.

МИНИИ НҮХЭР

Залгаа, залгаа гэшхэдэлтэй
Залгуулан жорооло минии морин.
Заяанай жаргалда нэгдэһэн
Захааминай юумэл даа, минии нүхэр.
Холо, холо гэшхэдэлтэй
Хурдан жороо минии морин,
Хуби заяандам нэгдэһэн
Колхозойм юумэл даа, минии нүхэр.
Сарьдаг дээгүүр гэшхэдэлтэй
Суутай жороо минии морин
Сагаан сэдхэлдэм нэгдэһэн
Сасуутам юумэл даа, минии нүхэр.

1988, майн 5.

ДАЛАХАЙН ҮЙЛСЭ

Зайгүй олон сонхонуудһаа
Зайн гал ялараад,
Даамай саагуур туяараад,
Далахайн үйлсэ найхан даа.
Дороһоо ерэхэдэм, үдэшэндөө
Хоёр нюдэнэйм галхание
Холоһоо харгаагаад,
Далахайн түб найхан даа.
Тоогүй олон сонхонуудһаа
Зайн гол ялараад,
Угаа холуур туяараад,
Утаатын үйлсэ найхан даа.
Урдаһаа ерэхэдэм үдэшэндөө
Хоёр нюдэнэйм галхание
Угаа холоһоо харгаагаад,
Утаатын центр найхан даа.

БОРБИЛОО

Борохон үнгэтэй борбилоо шубууе
Баруун гартаа баряаб гэжэ зүүдэлээб.
Баабай эжы хоёройнгоо
Баруун дулаахан гарнуудые баряаб
гэжэ зүүдэлээб.

Тураг томо шубуудые
Тоолооб гэжэ зүүдэлээб.
Таабай тээбии хоёроо
Тэбэринэб гэжэ зүүдэлээб.
Алтан шарахан гургалдай шубууе
Арбан сагаан хургандаа адхааб гэжэ
зүүдэлээб.

Аха эгэшэ хоёроо
Алда сагаан хадагаар сагаалааб гэжэ
зүүдэлээб.

1998, январин 27.

Б.Ш.Шойдоковто зориулагдана

БАГШАДАА

Хөөрүүдхэн хүнэй үрмэндэл
Багша гэжэ нэрлэхэдэм,
Хэлэн дээрэм зөөлхэн юм.
Баруун үндэрэй боорёор Бадма сэсэг
Барандаа түүдэг бэлэйбди,
Багашуудда дуратайгаа мэдүүлэн,
Баглаа сэсэгүүдые бэлэглэдэг бэлэйлта.
Үндэр хаягай урдуур ургы сэсэгүүдые
Урилдан түүдэг бэлэйбди,
Үхибүүдтэ дуратайгаа мэдүүлэн,
Ургы сэсэгүүдые бэлэглэдэг бэлэйлта.
Үндэр хаягай урдахи аршаан булагһаа
Үдэрлэн уужа садааг бэлэйбди,
Хүл нүсэгэн хүлөөрөө
Хүлдэсэрөө оймодог бэлэйбди.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ:
Х.Д.Цыренова
амаралтын үедэ.

Бадма багшын хургаалһаа
Бадаран дээшээ гараабди.
Шойдоков багшын хургаалһаа
Шэлэжэ хургуулида орообди,
Шударгы дээшээ ургаабди.

ХҮБҮҮ БЭРИМНИ

Аяар холоһоо айлшалан ерэгшэ
Ангир шубуунай алая гэшшэнь,
Айлшалан манайда ерэгшэ
Аляхан хоёр хүүгэдни найхан гэшшэнь.
Хүйтэн нютагтам хүрэгжэ ерэгшэ
Хүхы шубуунай хүгтэй гэшшэнь,
Хоюулаа хуримдаа урижа ерэгшэ
Хоёр хүүгэдни найхан гэшшэнь.
Халуунай оронһоо хүсэжэ ерэгшэ
Хараасгай шубуунай шуран гэшшэнь,
Хүүхэтэй болохоо урижа ерэгшэ
Хоёр үринэрэймни найхан гэшшэнь.

ДАЛАН НАНАН

Огторгойн одо мүшэдэй
Үдэшэндөө олоороо байхые гайханаб.
Өөрынгөө үндэр наһанай
Үнгэрхэн үе сагуудые мэдэбэгүйб.
Тэнгэрийн одо мүшэдэй
Үдэшэндөө тоогүй олониие гайханаб.
Тэбхэр табин жэлэйнгээ
Жаргалтай найхан үе сагуудай
Түргөөр үнгэрхые мэдэбэгүйб.

Огторгойн долоон үбгэдэй
Үдэшэндөө омогорхуу ялагарые
гайханаб.

Өөрынгөө далан наһанай
Хүрэгжэ ерэхыень мэдэбэгүйб.

ҮНДЭР ХАЯА

Улянгар хуһануудаа дэлгэрүүлээд,
Урагшаа харанал даа үндэр хаяа.
Үбгэржэ байһанаа мэдүүлжэ,
Үбэлдөө зузаан малгайтайл даа.

Таба сагаануудаа дэлгэрүүлээд,
Тала дайдаа харанал даа.
Таабайтай, төөбиитэй сасууб гээд,
Тамхяа нэрэгжэ бааюулал даа.

ТААБАЙН МОРИН

Тарган борын ташаан дээрэ
Тамга байна арзайгаад,
Таталан саашань харан гэхээм
Таабайгым тамга байбал даа.

Унашал моринойм ууса дээрэ
Урданай тамга байна,
Үшөө саашань үзэн гэхээм
Үбгэн бууралай тамга байбал даа.

Эмниг моринойм ээм дээрэнэ
Эрхүүгэй тамга байна,
Эжэлүүдгүй саашань үзэн гэхээм
Эжынэйм энжэ байбал даа.

Ханда ЦЫРЕНОВА.

ХОЙМОРТОО АЙЛШАЛАН ЕРЭХЭДЭМНИ...

Минии хайрата эжын Сыремжа
Гомбоевна АНГАРХАЕВАГАЙ баяр-
лажа, хүхижэ ябахандаа дуулааг байлан
дуунуудыень Сагаалганай хүндэлэдгэ
зорюулан, олоной хонорто гурагханба.

ХАДАМУУДТАА

Амар-Гол аажамхан нютагни
Ангархайтанай нютаг хуури,
Амар-Гол найхан нютагни
Аятай нүхэрэйм тоонто хуури.

Хандагайтын хормойдо
Хадамуудайм найхан нютаг
Хаража хүрэн ерэхэдэ,
Хөөрхэйм гэжэ тааладагби.

Зөөхэй, тоһоор баян нютаг лэ,
Загана, нугаһаар баян нютаг лэ,
Зосоогоо нанан харахадаа,
шэбшэхэдэ,
Залуугай золье нанандагби.

Эртэ үглөөгүүр бодоходомни,
Эрхэлүүлэгшэ бэлэй Долгор эжым.
Үглөөгүүр үнээдэ наахадамни,
Үзэлэнгүй бэрхэ бэримни гэдэг бэлэй
Сандаб абам.

Жалсан, Лопсон, Цырен хадам
ахайнуудни,
Жарган хуугыт даа гэдэг бэлэй,
Даша, Сырен-Доржымни дүү хүбүүд,
Дахуулаад манаа ябыт даа гэдэг бэлэй.

Базаалингуудни - Шойжит,
Буянша, Иргизима, Сырен-Дулма, Аюша
Бодорхой шогууша, зугаашашье,
Бодолготойгоор ажалдаа бэрхэшье
байгаа даа.

Буда хадам эгэшэмнай,
Буруу үгэ мандаа хэлээгүй даа,
Булта барандаа сугтаа жарган,
Буянтай, золтой ябаһайбди даа
гэдэг бэлэй.

Дэмбэрэн хадам эгэшэмнай,
Дэмы үгэ нэгэтэшье хэлээгүй хэн.
Даашагүй сээсээр зугаалжа,
Дулааханаар манаа харадаг хэн.

Ямаршье гоё саг байгаа даа,
Ягаашье Доржотоё золтой
байгаабибди даа.

Ямаршье сагта нютагтаа ерэхэдэ,
Ялайлдаһан шарайнуудыень нанан-
нанан ябагша даа.

Сагаан нуурай эрье дээрэ
Сэнтэй инаг Доржымни тоонтол даа,
Сэсэриг ногоон эрье дээрэнэ
Сэнгэжэ гоёор жаргадаг бэлэйбди.

Сагай дулаан болоходо,
Сагаан шубууд нидэн эрдэг хэн.
Сайлаха зуураа харахадамнай,
Сахилзама гоёор нидэн
тамаран байдаг хэн!

Ангар - Ангар мурэмни
Аажамхан аалиханаар урдан байна,
Айлшалан Ангархайтандаа
ерэхэдэмни,
Аймшагтай гоёор угтан байна.

Байгал гүнээгы далаймни
Бардамхан найханаар долгилон байна,
Баярлан Хоймортоо ерэхэдэмни,
Барандаа найханаар угтан байна.

Барандаа суглаарад жарган хуухамнай,
Баабай, ибин буян лэ,
Ингэжэшье зугаалдан хуухамнай,
Ибини, баабайн буян лэ.

Агуу талын хормойдо
Адуугаа үдхэн баабайнти,
Аба бууралиин тиригэндэ
Аша, гушяа үргэнэн баабайнти.

Үбэр талын хормойдо
Үнээдэ үдхэн баабайнти,
Үбгэн бууралиин тиригэндэ
Үри хүбүүдээ үргэнэн баабайнти.

Үндэр дабаанай талмай
Үнгын сээг гоёнол,
Үбгэн бууралиин тиригэни,
Үри хүүгэдынь гоёнол.

Дундаршагүй дүүрэн ундыетнай
Дүүрэн баряад ногтошоно аа гүб.
Дуулыш, зугаалыш гэхэдэтнай,
Дуулаха дурамни ербэл даа.

Барихаар ерэнэн духаряетнай
Баярлан-баярлан барибалби,
Барандаа жарган хуухадатнай,
Баярландаа духаряагаа барибалби.

Уухаар ерэнэн духаряетнай
Уугаад ехээр ногтошоно аа гүб?
Угаашье найханаар хүндэлхэдэтнай,
Улаан зүрхэмни баясан байна.

Хэнгэргэ - Хэнгэргэм
Халаһаань харьялһаар урданал даа,
Холодоо хүгтэй байхадатнай,
Панаһан зүрхэмни найшаанал даа.

Саяан - Саяан уулануудни
Сэлэмэг огторгойдоо хүрэн байна.
Сайлажа, сэнгэжэ хуухадамни,
Сэбэр бодолтой дуунуудаа
дуулыт даа!

Хойто хадымни модонууд
Холбоһоо набшаһаар баян даа,
Хоймортоо айлшалан ерэхэдэмни,
Хүгшэн болоһоншье хаа,
нүхэдни найхан даа.

Урда хадымни модонууд
Ургы набшаһаар баян даа,
Урагуудтаа - аха дүүнэртээ ерэхэдэм,
Уеымни хүгшэд найхан даа.

Домбоор дүүрэн хэшэгтнай
Дэлгэрэн дүүрэн байбал даа,
Дуунай найхание
дуулахадатнай,
Дуратай сэдхэлэни баярлабал даа.

Дүрбэн хүлтэй шэрээ дээрэтнай
Дүүрэн хэшэгэй эдеэн баян даа,
Дуулаһаар - зугаалһаар байхадатнай,
Дуулимхан дуунуудаа
үргэлжэлүүлхэм даа.

Сыремжа ГОМБОЕВНА эжынгээ
дуунуудые ИДА АНГАРХАЕВА
хэблээдэ бэлдээ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: С.Г. Ангархаева
ашанараараа.

Гэр бүлын альбомһоо.

Понедельник, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 Гэри Бьюзи и Уэсли Снайпс в боснике "Зона высадки"
12.10 Большие родители. Николай Вавилов
12.40 Следствие ведет Колобков
13.00 Новости
13.15 Х/ф "Отец невесты"
14.50 Фигурное катание. Чемпионат Европы. Показательные выступления
16.00 Новости
16.15 Док-шоу
17.05 "Жизнь с динозаврами"
18.00 "Большая стирка"
19.00 Вечерние новости
19.30 "Шутка за шуткой"
20.00 Жди меня
21.00 "Кто хочет стать миллионером?"
22.00 Время
22.35 Х/ф "Русские в Городе Ангелов"
23.40 Независимое расследование
00.25 Ночное "Время"
00.45 "На футболе" с Виктором Гусевым
01.10 "Новый день". Клоуны. "Карандаш и Клякса"
01.40 "Новый день". Искатели

РОССИЯ

- 07.45 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Х/ф "Дуракам закон не писан" (США). 1997 г.

- 12.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 ВЕСТИ
13.20 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
14.15 "Вера, надежда, любовь"
15.10 "В "Городке"
15.20 "Экспертиза"
БГТРК
15.30 Детское время "3,4..."
15.50 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
15.55 Гороскоп
РОССИЯ
16.00 ВЕСТИ
16.20 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
17.10 Т/с "Трое против всех"
18.15 Т/с "Простые истины"
18.45 "Экспертиза"
БГТРК
19.20 Детское время. М/ф "Зеленая черепаха"
19.40 Гороскоп
19.55 "Байгал". Инф. программа
20.00 Прогноз погоды и Рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.15 "Буряад орон". Худ.-публицистическая программа
20.55 Профессионалы
21.15 "Белый месяц" представляет: "В песне - душа народа"
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай
22.00 Вести
22.30 Вести-Бурятия
22.40 Прогноз погоды и Рек-тайм - время Вашей рекламы!

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ 21-62-62

Вторник, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Земля любви, земля надежды".
Сериал
11.05 Х/ф "Русский транзит". 5 серия
12.05 "Шутка за шуткой"
12.35 Дисней-клуб: "Переменка"
13.00 Новости
13.15 Х/ф "Короткая нтра"
15.00 "Новый день". Искатели
15.30 "Новый день". Клоуны. "Карандаш и Клякса"
16.00 Новости
16.15 Т/с "Атомный поезд". 1 с.
17.00 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
18.00 "Большая стирка"
19.00 Вечерние новости
19.30 "Сати". Евгений Миронов
20.00 "Земля любви, земля надежды".
Сериал
21.00 "Слабое звено"
22.00 Время
22.40 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
23.45 Премьера. "Неизвестная блокада".
Док. фильм
00.30 Ночное "Время"
00.50 "Новый день". "Теория невсраотности"
01.20 "Новый день". "Первобытные охотники третьего тысячелетия"
01.50 "Апология"
03.10 Боевик "Нсудержимый: Чарли"

РОССИЯ

- 07.45 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Леди Босс"
11.40 Т/с "Дневник убийцы"
12.35 "Экспертиза"
12.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 ВЕСТИ
13.20 Т/с "Пуаро Агаты Кристи. Корнуольская тайна"

- 14.10 Х/ф "Адвокат". 1990 г
БГТРК
15.30 Вести-Бурятия
15.40 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
15.45 Гороскоп
15.50 Мультифильм
РОССИЯ
16.00 ВЕСТИ
16.20 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
17.10 Т/с "Трое против всех"
18.15 ПРЕМЬЕРА. "Простые истины". Телесериал
18.45 "Экспертиза"
19.00 ВЕСТИ
БГТРК
19.20 Детское время. Мультифильм
19.30 Улгур
19.55 Гороскоп
20.00 "Байгал". Инф. программа
20.15 Прогноз погоды и Рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.20 "Твой шанс". Интерактивное шоу
20.30 "Туламта"
21.00 Памяти народного поэта Бурятии Н. Дамдинова
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай
22.00 Вести
22.30 Вести-Бурятия
22.40 Прогноз погоды и Рек-тайм - время Вашей рекламы!
РОССИЯ
22.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.55 РУССКАЯ СЕРИЯ. Ирина Лачина, Галина Польских, Борис Невзоров и Михаил Жигалов в телесериале "Леди Босс"
23.50 ПРЕМЬЕРА. Кирилл Пирогов, Алексей Гуськов, Андрей Смирнов, Саша Куликова и Дмитрий Марьянов в остросюжетном сериале "Дневник убийцы"
00.50 Ток-шоу "ВЕСТИ+"
01.20 ВЕСТИ-СПОРТ
01.30 ПОСЛЕДНИЙ СЕАНС. Дэннел Болдуин в остросюжетном фильме "Стелс" в действия" (США). 1999 г.
03.25 "Дорожный патруль"

- РОССИЯ
22.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.55 Т/с "Леди Босс"
23.50 Т/с "Дневник убийцы"
00.50 Ток-шоу "ВЕСТИ+"
01.20 ВЕСТИ-СПОРТ
01.30 Х/ф "Директор" (США)
03.30 "Дорожный патруль"

ТИВИКОМ

- 07.00 Школьное ТВ. Погода. Гороскоп
07.30 "Мир Бобби". Мультсериал
07.55 Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
08.20 М/с "Питер Пен"
08.50 М/с "Новый экшенмен"
09.15 "Большие деньги"
10.15 "Кино": "Живая мишень"
12.25 "Безумный мир". Д/ф
13.25 "Сага о Форсайтах". Т/с
14.30 "Семейные страсти". Ток-шоу
15.30 "24". Погода. Гороскоп
15.50 "Бригада". Телесериал
17.00 М/с "Новый экшенмен"
17.25 М/с "Питер Пен"
17.55 Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
18.20 М/с "Мир Бобби"
18.45 "Муз. поздравления"
19.20 "Агентство". Комедийный сериал
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
20.55 Мультсериал "Футурама"
21.20 Телесериал "Бригада"
22.30 "Сейчас". Погода. Гороскоп
23.00 "Кино": фильм ужасов "Дагон кроважадный"
01.10 "24"

АРИГ УС

- 08.00 Новости. Погода
08.30 Жизнь без риска
08.35 М/ф "Веселый огород"
08.50 Формула успеха
09.05 Х/ф "Василиса Прекрасная"
10.20 Свободное время
10.55 Вне закона
11.25 Хвост кометы
12.20 АБС
12.25 Назло

ТИВИКОМ

- 07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
07.30 Мультсериал "Мир Бобби"
07.55 Мультсериал "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
08.20 Мультсериал "Питер Пен"
08.50 Мультсериал "Новый экшенмен"
09.15 "Большие деньги"
10.15 "Кино": "Дагон кроважадный"
12.25 "Безумный мир"
13.25 "Сага о Форсайтах". Телесериал
14.30 "Семейные страсти". Ток-шоу
15.30 "24". По окончании погоды
15.50 "Бригада", сериал
17.00 М/с "Новый экшенмен"
17.25 М/с "Питер Пен"
17.55 Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
18.20 М/с "Мир Бобби"
18.45 "Муз. поздравления"
19.20 "Агентство". Комедийный сериал
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
20.55 "Футурама", мультсериал
21.20 "Бригада", телесериал
22.30 "Сейчас". Погода. Гороскоп
23.00 Боевик "Живая бомба"
01.15 "24"
01.30 "24". Спорт

АРИГ УС

- 08.00 Грани
08.20 Восточный экспресс. Погода
08.35 Есть мнение
08.45 Спорт
08.50 Как встретить Сагаалган
09.00 Жизнь без риска
09.05 Выходной свет
09.20 Состав преступлений
09.35 Формула успеха
09.45 "Сто чудес света": "Хайгроув. Царство природы"
10.45 Без протокола
11.30 Т/с "Возвращаясь на юг", 49 с.
12.25 Есть мнение
12.30 Новости
12.35 Паутина
12.45 Новости

- 12.30 Новости
12.35 Паутина
12.45 Новости
12.50 М/ф "Тихая поляна"
13.00 Новости. Спорт. Погода
13.15 Х/ф "Ринюшет"
Перерыв до 17.00
17.00 Новости
17.25 М/с "Гарфилд и его друзья", 110 с.
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 Муз. подарок
18.40 "Пестрая лента": Олег Борисов
19.35 Знакомые незнакомки
20.00 Новости.
20.30 Восточный экспресс. Погода
20.50 Формула успеха
21.00 Как встретить Сагаалган
21.10 Т/с "Марш Турецкого": "Опасно для жизни", 1 с.
22.10 "Звезды Белого месяца" представляют
22.20 Кремлевский концерт
22.35 Жизнь без риска
22.40 Восточный экспресс. Погода
23.00 Х/ф "Живым или мертвым"
00.55 Новый век

СТС - БАЙКАЛ

- 17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 "Ускоренная помощь"
19.00 Ток-шоу "Девичьи слезы"
20.00 Осторожно, модерн-2
20.30 Комедия на СТС: "Альф"
21.00 "Зачарованные", т/с
22.00 Х/ф "Проклятые деревни Мидвич"
00.00 Осторожно, модерн-2

НТВ

- 07.00 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"
07.05 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"
07.35 Утро на НТВ
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.35 Утро на НТВ
10.10 Игра "Один за всех"
11.00 "Сегодня утром"
11.25 Погода на завтра
11.30 "Намедни" с Леонидом Парфеновым
13.00 "Сегодня"
13.05 Х/ф "Визит на смерть" (Россия-США)
14.40 Криминал
15.00, 16.00, 17.00 "СЕГОДНЯ"
15.05 Никола Высоцкий. "Женский взгляд"
15.35 Детектив "Она написала убийство"
16.35 Я - однолюб. Ток-шоу "Принцип домою"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 "Гангстерские войны. Возвращение терминатора"
19.20 "Внимание: розыск!". Чертова лоджия
20.00 "Сегодня"
20.40 Сериал "Право на защиту", 9 серия
21.45 Премьера. Боевик "Кодекс чести", 1 с.
23.00 "Сегодня вечером"
23.40 Молный сериал. "Секс в большом городе" (США)
00.15 "Право на защиту". Детектив
01.20 Гордон

ОПТОВО-РОЗНИЧНЫЙ ЦЕНТР «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Item description and Price. Includes items like Бельевой трикотаж, Колготки, Сапоги, etc. Prices range from 20 rubles to 900 rubles.

НТВ

- 07.00 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"
07.05 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"
07.35 Утро на НТВ
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.35 Утро на НТВ
10.05 Сериал "Скорая помощь-6"
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 "Национальная безопасность. Тропы наркомании". Расследование НТВ
12.00 "Сегодня"
12.05 "Кулинарный поединок. Италия-Франция"
13.00 "Сегодня"
13.05 Комедия "Кот в мешке"
14.40 Криминал
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
15.05 "Путешествия натуралиста"
15.35 Детектив "Она написала убийство"
16.35 Имя - это судьба... Ток-шоу "Привет домою"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 "Кодекс чести", Боевик
19.20 Док. драма "Преступление и наказание"
20.00 "Сегодня"
20.40 Сериал "Право на защиту", 10 серия
21.45 Боевик "Кодекс чести", 2 с.
23.00 "Сегодня вечером"
23.40 Сериал. "Секс в большом городе" (США)
00.20 "Право на защиту". Детектив
01.20 Гордон
02.20 Сериал "Солдаты удачи" (США)

СТС - БАЙКАЛ

- 17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого" представляет "Ускоренная помощь"
19.00 Ток-шоу "Девичьи слезы"
20.00 Осторожно, модерн-2
20.30 Комедия на СТС: "Альф"
20.55 Программа Арины Родионовой "Дефиле от Италомоль"
21.00 "Зачарованные", т/с
22.00 Кино на СТС: "Разгадка"
00.00 Осторожно, модерн-2

Среда, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Земля любви, земля надежды".
11.10 Евгений Сидихин и Анна Самохина в боевике "Русский транзит". 6-я серия
12.05 "Сати". Евгений Миронов
12.35 Дисней-клуб: "Ллойд в космосе"
13.00 Новости
13.15 Возвращение Колумбо в х/ф "Убийство в Малибу"
15.00 "Новый день". "Первобытные охотники третьего тысячелетия"
15.30 "Новый день". "Теория невероятности"
16.00 Новости
16.15 Т/с "Атомный поезд". 2 с.
17.00 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
18.00 "Большая стирка"
19.00 Вечерние новости
19.30 Смехопанорама Евгения Петросяна
20.00 "Земля любви, земля надежды".
Сериал
21.00 "Русская рулетка"
22.00 Время
22.40 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
23.45 Премьера. "Паулюс. Военнопленный". Док. фильм
00.30 Ночное "Время"
00.50 "Новый день". "Новые чудеса света"
01.20 "Новый день". "Русский экстрим"
01.50 "Апология"
02.55 Боевик "Неудержимый: Бонни и Клар"

РОССИЯ

07.45 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Леди Босс"
11.40 Т/с "Дневник убийцы"

12.35 "Экспертиза"
12.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 ВЕСТИ
13.20 Т/с "Пуаро Агаты Кристи. Исчезновение госпожи Давенхайма"
14.10 Х/ф "Адвокат". 1990 г.
БГТРК
15.30 Вести-Бурятия
15.40 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
15.45 Гороскоп
15.50 Мультфильм
"РОССИЯ"
16.00 ВЕСТИ
16.20 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
17.10 Т/с "Трое против всех"
18.15 Т/с "Простые истины"
18.45 "Экспертиза"
19.00 ВЕСТИ
БГТРК
19.20 Детское время. "Бамбахай"
19.40 Энергия Бурятия
19.55 Гороскоп
20.00 "Байгал". Инф. программа
20.15 Прогноз погоды и Рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.20 Спорт. программа "Тамир". Фильм "Диего Марadona"
20.55 "Тайган". Владилен Пантаев
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай
22.00 Вести
22.30 Вести-Бурятия
22.40 Прогноз погоды и Рек-тайм - время Вашей рекламы!
"РОССИЯ"
22.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.55 Т/с "Леди Босс"
23.50 Т/с "Дневник убийцы"
00.50 Ток-шоу "ВЕСТИ+"
01.20 ВЕСТИ-СПОРТ
01.30 Х/ф "Стамбульский транзит"
03.15 "Как снимался "Дневник убийцы"
04.10 "Дорожный патруль"

ТИВИКОМ

07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
07.30 Т/с "Мир Бобби"
07.55 М/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
08.20 М/с "Питер Пен"
08.50 Fox Kids на REN TV: "Новый экшнмен"
09.15 "Большие деньги"
10.15 Боевик "Живая бомба"
12.25 "Безумный мир". Док. фильм
13.25 "Сага о Форсайтах"
14.30 "Семейные страсти". Ток-шоу
15.30 "24". Погода
15.50 Т/с "Бригада"
17.00 М/с "Новый экшнмен"
17.25 М/с "Питер Пен"
17.50 Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
18.15 М/с "Мир Бобби"
18.45 "Муз. поздравления"
19.20 "Агентство". Комедийный сериал
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
20.55 Т/с "Симпсоны"
21.20 Телесериал "Бригада"
22.30 "Сейчас". Погода. Гороскоп
23.00 "Кино": романтическая комедия "Только ты"
01.20 "24"
01.35 "24". Спорт

АРИГ УС

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс. Погода
08.45 Спорт
08.50 Как встретить Сагаалган
09.00 Жизнь без риска
09.05 Высший свет
09.20 Состав преступлений
09.35 Формула успеха
09.45 Сто чудес света: "Потоки Кивавиры"

10.45 Без протокола
11.40 Т/с "Направляясь на юг", 50 с.
12.35 Паутина
12.45 Новости
12.50 Тушите свет
13.00 Новости. Спорт. Погода
13.15 Х/ф "Визит к Минотавру", 2 с.
Перерыв до 17.00
17.00 Новости
17.25 М/с "Гарфилд и его друзья", 115 с.
17.50 Победоносный голос верующего
18.20 Музыкальный подарок
18.50 Высший свет
19.05 "Звезды Белого месяца" представляют
19.15 Как встретить Сагаалган
19.30 Т/с "Тайны и преступления", 10 с.
20.00 ТК "Ариг Ус" представляет: "Будни"
20.30 Восточный экспресс. Погода
20.50 Формула успеха
21.05 Т/с "Марш Турецкого": "Лекарство для покойника", 1 с.
22.05 Жизнь без риска
22.10 Как встретить Сагаалган
22.20 Есть мнение
22.30 Восточный экспресс. Погода
22.50 Смотрите, кто пришел
23.05 Олюкашьян
00.10 Тушите свет
00.25 Вне закона
01.00 Новости

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого" представляет "Ускоренная помощь"
19.00 Ток-шоу "Девичьи слезы"
20.00 Осторожно, модерн-2
20.30 Комедия на СТС: "Альф"
21.00 "Зачарованные", т/с
22.00 Кино на СТС: "Заживо погребенный"
00.00 Осторожно, модерн-2

НТВ

07.00 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"
07.05 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"
07.35 Утро на НТВ
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.35 Утро на НТВ
10.05 Сериал "Скорая помощь-6"
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 "Очная ставка". Страшная находка
12.00 "Сегодня"
12.05 "Шоу Елены Степаненко"
13.00 "Сегодня"
13.05 Александра Яковлева и Евгений Дворжецкий в х/ф "Танцплощадка"
14.40 Криминал
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
15.05 "Путешествия натуралиста"
15.35 Детектив "Она написала убийство"
16.35 Как защитить себя от хамства? Ток-шоу "Принцип домно"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 "Кодекс чести". Боевик
19.20 "Чистосердечное признание"
20.00 "Сегодня"
20.40 Детективный сериал "Право на защиту", 11 серия
21.45 Боевик "Кодекс чести", 3 серия
23.00 "Сегодня вечером"
23.40 Модный сериал. "Секс в большом городе" (США)
00.20 "Право на защиту". Детектив
01.20 Иосиф Бродский. Монолог
01.50 Горлон
02.45 Сериал "Солдаты удачи"

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ

Четверг, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Земля любви, земля надежды".
Сериал
11.10 Т/с "Ермак"
12.05 Смехопанорама Евгения Петросяна
12.35 Дисней-клуб: "Черный плащ"
13.00 Новости
13.15 Комедия "Деловые люди"
14.50 "Ералаш"
15.00 "Новый день". "Русский экстрим"
15.30 "Новый день". Новые чудеса света
16.00 Т/с "Атомный поезд". 3 с.
17.00 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
18.00 "Большая стирка"
19.00 Вечерние новости
19.30 "Сами с усами"
20.00 "Земля любви, земля надежды".
Сериал
21.00 "Слабое звено"
22.00 Время
22.40 Т/с "Русские в Городе Ангелов"
23.45 Человек и закон
00.30 Ночное "Время"
00.50 "Новый день". "Крылья"
01.20 "Новый день". "Гении и злодеи". Владимир Набоков
01.50 "Апология"
02.55 Боевик "Неудержимый: Вопрос чести"

РОССИЯ

07.45 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Леди Босс"
11.40 Т/с "Дневник убийцы"
12.35 "Экспертиза"
12.45 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
13.00 ВЕСТИ

13.20 Т/с "Пуаро Агаты Кристи. Двойной грех"
14.10 Х/ф "Адвокат". 1990 г.
БГТРК
15.30 Вести-Бурятия
15.40 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
15.45 Гороскоп
15.50 Мультфильм
"РОССИЯ"
16.00 ВЕСТИ
16.20 "Что хочет женщина". Ток-шоу с Кларой Новиковой и Еленой Яковлевой
17.10 Т/с "Трое против всех"
18.15 Т/с "Простые истины"
18.45 "Экспертиза"
19.00 ВЕСТИ
БГТРК
19.20 Детское время. М/ф
19.30 "Белый месяц" представляет: по страницам телефестиваля
19.55 Гороскоп
20.00 "Байгал". Инф. программа
20.15 Прогноз погоды и Рек-тайм - время Вашей рекламы!
20.20 "Твой шанс". Интерактивное шоу
20.30 Мунхэ зула. О Далай-ламе XIV
20.55 "Будьте здоровы"
21.30 Республиканские новости
21.50 Прогноз погоды
21.55 Зурхай
22.00 Вести
22.30 Вести-Бурятия"
22.40 Прогноз погоды и Рек-тайм - время Вашей рекламы!
"РОССИЯ"
22.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.55 Т/с "Леди Босс"
23.50 Х/ф "Самогонщики" и "Пес Барбос и необычный кросс"
00.30 Ток-шоу "ВЕСТИ+"
01.00 ВЕСТИ-СПОРТ
01.10 Х/ф "Лолита" (США)
03.45 "Синемания"
04.10 "Дорожный патруль"

ТИВИКОМ

07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
07.30 Fox Kids "Мир Бобби"
07.55 Fox Kids на REN TV: "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
08.20 М/с "Питер Пен"
08.50 М/с "Инспектор Галджет"
09.15 "Большие деньги"
10.15 "Кино": "Только ты"
12.30 "Безумный мир". Д/ф
13.30 "Сага о Форсайтах". Т/с
14.30 "Семейные страсти", ток-шоу
15.30 "24". Погода. Гороскоп
15.50 Т/с "Бригада"
17.00 М/с "Инспектор Галджет"
17.30 М/с "Питер Пен"
18.00 Fox Kids на REN TV: "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"
18.25 "Муз. поздравления"
18.50 "Дружная семейка". Комедийный сериал
20.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
20.20 "Радар-спорт"
20.55 "Симпсоны"
21.20 "Бригада", телесериал
22.30 "Сейчас". Погода
22.50 Гороскоп
23.00 "Кино": "Городские пижоны в поисках золота"
01.35 "24". Инф. программа
01.50 "24". Спорт

АРИГ УС

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс. Погода
08.50 Спорт
08.55 Как встретить Сагаалган
09.05 Жизнь без риска
09.10 Высший свет
09.25 Состав преступлений
09.40 Формула успеха
09.50 Сто чудес света: "Художник и борец"
10.50 Без протокола

11.45 Т/с "Направляясь на юг", 51 серия.
12.45 Новости
12.50 Тушите свет
13.00 Новости. Спорт. Погода
13.15 Х/ф "Визит к Минотавру", 3 серия.
Перерыв до 17.00
17.00 Новости
17.25 М/с "Гарфилд и его друзья", 116 с.
17.50 Победоносный голос верующего
18.20 Музыкальный подарок
18.40 Бизнес-экспресс
19.00 ТК "Ариг Ус" представляет "Дар"
19.20 Как встретить Сагаалган
19.30 Т/с "Тайны и преступления", 11 с.
20.00 Новости
20.25 Восточный экспресс. Погода
20.45 Смотрите, кто пришел
21.00 Мы и налоги
21.10 Формула успеха
21.20 Т/с "Марш Турецкого": "Лекарство для покойника", 2 с.
22.20 Как встретить Сагаалган
22.30 Восточный экспресс. Погода
22.50 Жизнь без риска
22.55 "Звезды Белого месяца" представляют
23.10 Фильм "Сталинград", 1 с.
00.15 Тушите свет
00.30 Публичные люди
01.00 Новости

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 "Ускоренная помощь"
19.00 Ток-шоу "Девичьи слезы"
20.00 Осторожно, модерн-2
20.30 Комедия на СТС: "Альф"
21.00 "Зачарованные", т/с
22.00 Кино на СТС: "Заживо погребенный-2"
00.00 Осторожно, модерн-2

НТВ

07.00 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"
07.05 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"
07.35 Утро на НТВ
08.00 "Сегодня"
08.10 Утро на НТВ
08.30 "Сегодня"
08.35 Утро на НТВ
09.00 "Сегодня"
09.10 Утро на НТВ
09.30 "Сегодня"
09.35 Утро на НТВ
10.05 Сериал "Скорая помощь-6"
11.00 "Сегодня утром"
11.20 Погода на завтра
11.25 "Чистосердечное признание"
12.00 "Сегодня"
12.05 "Квартирный вопрос. Итальянский пейзаж в интерьере"
13.00 "Сегодня"
13.05 Детектив "Таможня"
14.40 Криминал
15.00, 16.00, 17.00 "Сегодня"
15.05 "Путешествия натуралиста"
15.35 Детектив "Она написала убийство"
16.35 Хочу уехать из страны. Ток-шоу "Принцип домно"
18.00, 19.00 "Сегодня"
18.05 "Кодекс чести". Боевик
19.20 Док. драма "Преступление и наказание"
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Право на защиту", 12 серия, заключительная
21.45 Премьера. Боевик "Кодекс чести", 4 серия
23.00 "Сегодня вечером"
23.40 Модный сериал. "Секс в большом городе" (США)
00.20 "Право на защиту". Т/с
01.25 Горлон
02.20 Сериал "Солдаты удачи"
03.00 Кола

Пятница, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00 Телеканал "Доброе утро"
10.00 Новости
10.15 "Земля любви, земля надежды".

РОССИЯ

07.45 - 10.45 "Доброе утро, Россия!"
10.45 Т/с "Леди Босс"
11.40 Т/с "Дневник убийцы"

15.40 Рек-тайм - время Вашей рекламы!
15.45 "Белый месяц" представляет: "В песне - душа народа"

16.00 ВЕСТИ
16.20 "Моя семья"
17.15 "Комната смеха"

19.20 "ОтТИНис". Программа для молодежи

19.55 Гороскоп
20.00 "Сагай, суураан". Инф.-аналитическая программа
20.20 Прогноз погоды и рек-тайм - время вашей рекламы!

РОССИЯ

22.50 "Спокойной ночи, малыши!"
22.55 Джим Керри и Эд Харрис в фильме Питтера Уира "Шоу Трумэна" (США).

ТИВИКОМ

07.00 "Сейчас". Погода. Гороскоп
07.20 "Радар-спорт"

07.55 Т/с "Пауэр рейнджеры, или Могучие рейнджеры"

08.20 М/с "Питер Пен"
08.50 М/с "Инспектор Галджет"
09.15 "Большие деньги" с И.Потоцким

АРИГ УС

08.00 Грани
08.25 Есть мнение
08.30 Восточный экспресс. Погода

12.35 Паутина
12.45 Новости
12.50 Тушите свет
13.00 Новости. Спорт. Погода

Перерыв до 17.00

17.00 Новости
17.25 М/с "Гарфилд и его друзья", 117 с.
17.50 Победоносный голос верующего

СТС - БАЙКАЛ

17.00 Т/с "Пляжный патруль"
18.00 Т/с "Друзья"
18.30 Комедийный клуб "Полшестого"

НТВ

07.00 Утро на НТВ
07.00 "Сегодня"
07.05 Утро на НТВ
07.30 "Сегодня"

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ

Суббота, 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

08.00 Новости
08.10 Т/с "Флиппер"
08.55 Детский сериал "Твинксы"

РОССИЯ

08.15 Х/ф "У тихой пристани"
09.20 "Джумангки". М/с
10.05 "Студия "Здоровье"

10.35 "Золотой ключ"
11.00 "Военная программа" Александра Сладкова

ТИВИКОМ

08.20 Погода
08.30 Д/ф "Дикая планета"
09.30 М/с "Денник-непоседа"

16.35 "Очевидец"
17.05 Муз. поздравления. Погода
17.40 М/с "Жизнь с Луи"

АРИГ УС

09.00 Новости. Спорт
09.40 Восточный экспресс. Погода
10.00 Как встретит Сагаалган

СТС - БАЙКАЛ

09.00 "Улица Сезам"
09.30 М/ф "Братья Лю"
10.30 М/ф "Флиппер и Лопак"

(Продолжение фильма)
09.55 "Без рецепта". Доктор Бранд
10.30 "Путешествия натуралиста"

НТВ

08.05 Художественный фильм "Джеймс Бонд - агент 007" (Великобритания)

Современное лечение алкоголизма, табакокурения, прерывание запоев.
Поликлиника № 2 (бывшая №4). Остановка «Саяны».
Ежедневно с 18 до 20 ч. Суббота: с 14 до 16 ч.
Воскресенье: с 9 до 11 ч.

Воскресенье, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 08.00 Новости
08.10 Т/с "Флиппер"
08.55 Детский сериал "Твинисы"
09.15 Служу России!
09.40 Мультипликация: "Золотая антилопа"
10.10 Дог-шоу
11.00 Новости
11.10 "Непутевые заметки" с Дм. Крыловым
11.30 Показ все дома
12.05 "Властелин вкуса"
13.00 "Клуб путешественников"
13.45 "Паулюс. Военнопленный"
Документальный фильм
14.30 Умницы и умники
15.00 Новости (с субтитрами)
15.15 Сенсационный сериал "Погода". 3-я серия
16.10 Большие родители. Василий Чуйков
16.40 Фильм Юрия Озерова "Операция "Уран"
17.35 Воскресный "Ералаш"
18.00 Живая природа. "Братья по крови"
19.00 Времена
20.10 Олег Газманов, Надежда Бабкина, Лев Лещенко, Владимир Винокур и другие в большом концерте "Локомотив" - чемпион"
21.50 Премьера. Джеки Чан в комедийном боевике "Случайный шпион" (2001 год)
23.30 Бокс. Бой сильнейших профессионалов мира. Денис Бахтов - Мэттью Эллис
00.00 Линия кино. "Карты, деньги, два ствола"
01.55 Ночной триллер "Предложение"

«РОССИЯ»

- 08.20 ПРЕМЬЕРА. Комедия "Маленькие спасатели" (США)
09.35 "Джуманджи". М/с
10.15 "Русское лото"
11.05 "ТВ Бинго шоу"
БГТРК
11.35 "Новый год по лунному календарю"
11.50 "Сагаан хараар!" Поздравление Президента Республики Бурятия Л.В.Потапова.
11.55 "Сагаан хараар, Сагааланаар!"
«РОССИЯ»
12.50 Георгий Жженов, Анатолий Кузнецов, Николай Еременко-мл. и Вадим Спиридонов в фильме "Горячий снег"
14.25 "Непобежденные". Док. фильм. 2-я серия
15.10 "Парламентский час"
16.00 ВЕСТИ
16.20 "Вокруг света"
17.15 "Диалоги о животных"
18.10 "Оружие России. Пятое поколение". Док. сериал
19.05 "Комната смеха"
20.00 Х/ф "Устоять невозможно"
21.50 "В "Городке"
22.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
23.10 "Специальный корреспондент"
23.35 МИРОВОЕ КИНО. Стивен Сигал и Деннис Хоппер в остросюжетном фильме "Часовой механизм" (США)
01.25 Комедия "День сурка"
03.35 Международный турнир по вольной борьбе серии Гран-при "Иван Ярыгин"

ТИВИКОМ

- 08.20 Погода
08.30 "Дикая планета": "Все о собаках"
09.30 М/с "Дневник непосела"
10.00 М/с "Флинт - детектив во времени"
10.25 "Миксер". Все развлечения Улан-Удэ
10.50 "Симпсоны"
11.45 "Семейное кино из коллекции "Hallmark": "Арабские приключения"
12.50 "Нина", сериал
14.00 "Военная тайна"
14.30 "24". Погода
14.50 Лотерея АвтоВАЗа
15.05 "Кино": "Случай в квадрате "36-80"
16.45 Муз. поздравления. Погода
17.15 "Вовочка-2", комедийный сериал
17.50 "Fox Kids на REN TV": "Жизнь с Луи"
18.15 "Школьное ТВ"
18.45 "Кино": "Крепкий орешек-3"
21.30 "Симпсоны"
22.00 "Нина". Телесериал
23.05 "Кино": социальный триллер Е.Цыплаковой "Камышовый рай"
01.05 "Все о жизни"

АРИГ УС

- 09.00 Новости. Спорт. Погода
09.40 ТРК "Ариг Ус" представляет "С утра пораньше"
10.10 Х/ф "Крейсер "Варяг"
11.45 Дачники
12.40 Формула успеха
12.50 Х/ф "Б новелл Арлекина": "Вопросы замужества"
14.35 То, что надо

- 14.45 Как встретить Сагаалган
14.55 В нашу гавань заходили корабли
16.00 Новости. Погода
16.30 Свободное время
17.00 Без галстука
17.30 Благая весть
18.00 Музыкальный подарок
19.00 М/ф "Желтый аист"
19.10 Х/ф "Дело "Пестрых"
21.00 Формула успеха
21.10 Как встретить Сагаалган
21.20 Вы здоровы
21.40 Э. Хопкинс, О. Шариф, Р. Харрис в боевике "Джеггернат - вестник смерти"
23.45 Состав преступлений
00.00 Итоги с Е. Киселевым

СТС - «БАЙКАЛ»

- 09.00 "Улица Сезам"
09.30 М/ф "Палка-выручалка"
10.00 М/ф "Лапиш - маленький башмачник"
11.00 М/ф "Просто Норман"
11.30 М/ф "Пучкини"
11.45 М/ф "Ник и Перри"
12.00 Комедия на СТС: "Альф"
13.00 О.С.П.-студия
14.00 Кино на СТС: "Фиктивный брак"
16.00 Ток-шоу "Свидание вслепую"
17.00 Ток-шоу "Скрытая камера"
18.00 Ток-шоу "Афиша"
18.30 Кино на СТС: "Веселые забавы"
20.50 "Каменская", фильм 4, ч. 2 "Смерть ради смерти"
22.00 Кино на СТС: "Шафер"
00.30 Ток-шоу "Черно-белое"
01.30 Кино на СТС: "Милая Черити"

НТВ

- 08.10 Детское утро на НТВ. "Полундра!"
08.40 Вкусные истории
09.00 "Сегодня"
09.05 Джейн Марч и Каспер Ван Дин в приключенческом фильме "Тарзан и затерянный город"
10.25 Лотерея "Шар Удачи"
10.55 Погода на неделю
11.00 "Сегодня"
11.05 "Бушующая планета"
12.00 "Сегодня"
12.05 Елена Проклова в программе Павла Лобкова "Растительная жизнь"
12.40 "Вы будете смеяться!"
13.00 "Сегодня"
13.05 "Влияние"
14.00 "Сегодня"
14.05 Х/ф "Воскресный папа"
15.45 "Вкусные истории"
16.00 "Сегодня"
16.05 Своя игра
17.00, 17.00 "Сегодня"
17.20 НТВ представляет. "Истории охотника за крокодилами"
17.45 "Это грозное слово "свекровь". Телешоу "Принцип домно"
19.00 "Сегодня"
19.05 "Новейшая история. Сталинград-42. Последнее Рождество"
19.55 Стивен Сигал и Шэрон Стоун в боевике "Над законом" (США)
22.00 "Намедни" с Леонидом Парфеновым
23.30 Стивен Болдуин и Кайл Маклахлен в триллере "Обмен телами"
01.35 Т/с "Клан Сопрано" (США)

"Радио Бурятии - радио для всех!"

Тел.: 21-41-84.

Бурятское радио

(с 27 января по 2 февраля 2003 г.)

27, понедельник

- 6.10 Радиожурнал "ЗЕМЛЯ РОДНАЯ".
6.37 - 6.45 - СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА
6.55 - 7.00 - Передача из цикла "БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!" (на бур. яз.).
7.05 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
7.20 - "АНФАС". "Новая респ. организация". В передаче принимаем участие ген. директор страховой компании "Байкал-грант" А.Ф.Модонов.
7.40 - 8.00 - Радиостудия "БИРАКАН". Радиожурнал "Мир Севера".
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - Респ. известия на бур. яз.
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - Респ. известия на рус. яз.
19.45 - 20.00 - Передача из цикла "РОДИТЕЛЬСКИЙ ЧАС".

28, вторник

- 6.10 - 7.00 - Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 - "БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!". Передача вторая.
7.40 - Передача из цикла "ЛЮДИ ДОБРЫЕ" - "Призжая"
7.55 - 8.10 - "ОРЪЕЛ" - "ВЕРШИНА". Тема: Стрельба из лука.
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - Респ. известия на бур. яз.
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - Респ. известия на рус. яз.
19.45 - 20.00 - "РАДИОБИБЛИОТЕКА".

29, среда

- 6.10 - 7.00 - Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 - Программа "ВЫБОР". Тема: "Малый бизнес: проблемы поддержки и развития" - о создании в Улан-Удэ межрегионального маркетингового центра.
7.45 - 8.00 - "ТООНТО НЮТА!". К празднику Белого месяца - Сагаалгану. Беседа с президентом ВАРКа Д.Сандитовым.
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - Респ. известия на бур. яз.
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - Респ. известия на рус. яз.
19.45 - 20.00 - АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ на бур. яз.

30, четверг

- 6.10 - 7.00 - Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - НОВОСТИ, СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 - РАЗГОВОР НА АКТУАЛЬНУЮ ТЕМУ с зам. главы администрации Баунтовского района И.И.Скобелыной.
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
19.10 - Респ. известия на бур. яз.
19.27 - ОБЪЯВЛЕНИЯ.
19.30 - Респ. известия на рус. яз.
19.45 - Передача из фондов радио.

31, пятница

- 6.10 - 7.00 - Программа "УТРО БУРЯТИИ".
7.10 - НОВОСТИ, СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.30 - Программа "ВСТРЕЧИ". "Охотничьи ресурсы Бурятии". Проблемно-аналитический выпуск.
7.45 - 8.00 - "ГУЛАМТА".
13.00 - 13.10 - Дневной выпуск новостей "КОРОТКОЙ СТРОКОЙ".
13.10 - 14.00 - "ЧАС ВАШЕГО ПИСЬМА". Муз. программа по заявкам радиослушателей.
19.10 - 20.00 - Инф. программа "В ЧЕ РА. С Е Г О Д Н Я. З А В Т Р А". ОБЪЯВЛЕНИЯ.

1, суббота

- 7.10 - 8.00 - "ВЧЕРА. СЕГОДНЯ. ЗАВТРА". Инф. программа. ОБЪЯВЛЕНИЯ.
9.10 - Программа "МЭНДЭ АМАР, МИНИЙ БУРЯД ОРОН" - "УТРО БУРЯТИИ".
9.45 - 10.00 - "СКАЗКИ БЕЛОГО МЕСЯЦА". Передача для детей.
13.10 - 14.00 - "МУЗ. ВОЛНА РАДИО БУРЯТИИ".
19.10 - 20.00 - Радиожурнал "СТЕПНЫЕ МЕЛОДИИ".

2, воскресенье

- 7.10 - СПРАВКИ, ОБЪЯВЛЕНИЯ, РЕКЛАМА.
7.20 - 8.00 - Программа "СЛЫШУ ПЕСНИ, СКАЗКИ, ЛЕГЕНДЫ!". "Здравствуй, Белый месяц!"
9.10 - 10.00 - Канал для школьников "ЭДИРШУУЛ".
11.10 - 12.00 - Лит. худ. программа "АЛТАРГАНА".
13.00 - 14.00 - Инф.-муз. канал для молодежи "ВОСКРЕСНЫЙ ПОЛДЕНЬ".

БГТРК ВАКАНСИИ ТРЕБУЮТСЯ

- Париюмажер-универсал. Тел: 64-85-35.
Компани "Коралл" торговые представители. Знл высокая. Тел: 42-71-30.
Новому клубу менеджер и официанты. Тел: 44-99-88, днем.
Посудомойщица и уборщицы. Тел.: 44-99-88, днем.
Продавец (мужчина), оператор озвучивания ПК. Тел: 22-28-51.
Торговые представители, в/о, вод. удостоверение (В), до 30 лет. Тел: 45-98-79, 45-99-63.

УСТМТИ

- Полировка, тонирование автомобилей. Тел.: 44-36-20. "Авто-Мир". (Св-во Ю-13223).
Куры оздоровить-рефрентив + "С. Булгагерия". Тел: 37-24-50. (Улд О-24Г).
"АвтоМаш": такси, автовакуатор. Тел: 21-17-17. (ИСС 03000032 БРОПН).
Требуются торговые представители с/а. Зарплата стабильная, высокая. Тел: 45-87-01.
Требуются сторожа, мойщик посуды. Тел.: 22-94-88.
Трудоустройство. Тел.: 42-84-52.
Ремонт холодильников. Тел.: 43-69-74. Ю-9681.
Ремонт квартир и объектов. Тел.: 25-16-14. (ОК-11276).
Такси 5-5-5! Праздничные скидки! (ИСС 03 03000090).
СУПЕРПОКУЖДЕНИЕ. Тел.: 22-44-07. (Улд 510).
Ваша иномарка плохо заводится? Большой расход топлива? "ДОКТОР АВТО" производит ультразвуковую очистку инжекторов и системы впрыска. Тел.: 65-14-14.
Установка газобаллонного оборудования на все марки автомобилей. Тел.: 22-46-71.
Современная компьютерная диагностика всех систем организма. Тел.: 23-17-13. (Улд МЗРБ №1369).

ИЩУ РАБОТУ

- С рсиском. Тел.: 37-90-42.
АВТО ПРОДАЮ
А/м "ТАЗ-3110", 2000 г/в, пробег 12 тыс., отличное техническое состояние, автоматизированная сигнализация. Тел.: 65-04-42.
А/м "ДАФ-95", 1990 г/в, популярный и качественный. Тел.: 26-80-99.
А/м "Ниссан АД", 1988 г/в, запчасти за 10 тыс. руб. Тел.: 45-82-69.
А/м "ВАЗ-2108", 2000 г/в. Недорого. Тел.: 21-76-76.
А/м "РАФ", 1993 г/в, 60000, торг. Тел.: 26-89-99, пейд.: 046, аб. 1333.
Ма "КЛА ВЕСТА", 1994 г/в, 5000 долл. или меньше на легковой. Тел.: 22-92-44.
Срочно Ниссан "Глория". Тел.: 45-97-28 (рабочий).
А/м "Опель Омега", 1989 г/в, бензин А-80, газ, отличное состояние, 80 тыс. рублей. Тел.: 22-00-69.
А/м "ВАЗ-21093", снежная королева, 2001 г/в. Тел.: 23-05-30.
А/м "ДАФ-95", 1990 г/в, популярный и качественный. Тел.: 26-80-99.
А/м "Газель", грузопассажирскую. Тел.: 26-98-52.
"Мицубиси-Паджеро", 1993 г/в., 1 год в РФ, с/с, CD. Тел.: 42-26-14.
Моторолер «Муравей». Тел.: 43-69-74.

РАЗНОЕ

- Аренду маршрут. Тел.: 22-71-63.
Кульво неисправный трактор Т0-18. Тел.: 43-36-98.
Кульво маршрут. Тел.: 45-28-58.
Сдаю маршрут для автобусов "ПАЗ", "КАВЗ". Тел.: 45-84-49.
Кульво маршрут. Тел.: 44-10-62.

СУПЕРМАРКЕТ

- РАЗНОЕ
Организация реализует яйцо 1 кг по 1,85 руб.; отбор - 1,95 руб. Тел.: 44-86-41, 44-34-77.
Сухая половая доска. Фигурчатые ламинированные. Тел.: 22-48-50 (св-во Ю-6814).
Продаю конскую сбрую. Тел.: 45-84-06.

Продаю базу по распиловке леса. Тел.: 8 (248) 23-1-72, 26-02-94.
Картофель с доставкой. Тел.: 64-28-35.

КУПЮ

- Чагу. Тел.: 22-37-79 (св-во 34653).
Сено. Тел.: 21-61-60.
Пшеницу. Тел.: 43-36-98.
Кораллы. Тел.: 37-56-98.
Орех. Тел.: 65-37-81.

ПРОДАЮ

- Поросят. Тел.: 23-24-82.
Новые красивые норжовые шуба и свитер, размер 46-48. Тел.: 44-36-31.
Цыплята цветные, брамы, хохлатки. Тел.: 22-95-03.
Мобильные телефоны. Недорого. "СОТА". Тел.: 21-76-76.
Офисные кресла от 1056 руб. Тел.: 44-52-41.
Спутниковая антенна НТВ-плюс. Недорого. Тел.: 27-26-02.
Телевизионный пульт. Тел.: 43-71-41.

НЕДВИЖИМОСТЬ ПРОДАЮ

- 1-комнатную квартиру на ул. Антонова. Тел.: 37-16-53.
3-комнатную квартиру. Тел.: 45-16-00.
Срочно 3-комнатная квартира в пос. Каменск. Дешево. Тел.: 45-73-71.
Нежилое помещение площадью 120 кв.м. Тел.: 43-36-39.
Дом. Тел.: 48-26-57.
База на Стрелке. Тел.: 64-28-97, 25-88-88 (домашний).
Срочно полуоблагодстроенную квартиру. Тел.: 21-02-60.
2-комнатную малосемейку по ул. Солнечная. Тел.: 43-76-53.
Контейнер на "Молпромсервис" и "Годви". Тел.: 44-34-77.
Турбазу на Байкале. Тел.: 43-62-17.
1-комнатную квартиру. Тел.: 43-77-46.
2-комнатная квартира в п. Восточный. Тел.: 25-63-14.
Или меняю дом на Шилшовке. Тел.: 48-26-57.
4-комнатную квартиру на Восточном. Тел.: 25-38-71.
Дом на Шилшовке. Тел.: 22-88-86.
3-комнатную квартиру, 5/5, 20 квартал. Тел.: 41-31-03.
Срочно 3-комнатная квартира в пос. Каменск. Дешево. Тел.: 45-73-71.
1-комнатную квартиру. Тел.: 43-77-46.
1-комнатная квартира. Тел.: 26-49-08.

КУПЮ

- 3-комнатную или 4-комнатную квартиру пос. Восточный. Тел.: 25-73-28, 65-19-36.
1-комнатную квартиру в кварталах. Тел.: 23-18-72.

ОБМЕН

- 2-комнатную квартиру, дну в Каменске на 2-комнатную в Улан-Удэ. Тел.: 8(238)95-7-75.

СДАЮ

- В аренду теплосе место на Элеваторе. Тел.: 44-22-52.
3-комнатную квартиру на ул. Ключевская (полтава). Тел.: 43-75-93.
2-комнатную квартиру в п. Аэропорт. Тел.: 43-34-31, с 21.00 до 24.00.

АРЕНДА

- Молодая семья снимет квартиру на Автзаводе. Тел.: 64-28-94, 43-12-14.
Сниму квартиру на Машизаводе. Тел.: 045, аб.6615, 41-04-25.

РАЗНОЕ

- Утерян паспорт Балдухасовой. Вознаграждение. Тел.: 45-82-30.
Утеряна барсетка Трофимова Ч.В. Вернуть за вознаграждение. Тел.: 45-75-41.
Утеряна трубка "Павлово". Вознаграждение. Тел.: 23-03-34.
Найденно водительское удостоверение на имя Белкина Александра Владимировича. Тел.: 26-17-03.
Врайоне Ахбаса утерян паспорт документами Ошрова. Вознаграждение. Тел.: 42-34-04.
Утерян а/м "Жигули-2104", г/н М 490 АМ. Вознаграждение. Тел.: 42-90-93.
Утеряны документы Зомонова Ж.М. Вознаграждение. Тел.: 45-07-66.
Щенки ризеншнауцера. Дорого. Тел.: 43-52-18.
Щенки стаффордса. Недорого. Тел.: 37-02-00.

**Буриадай мэдээжэ поэт, үхибүүдэй уран зохёолшо, прозаик, драматург
 Цырен-Базар БАДМАЕВАЙ 75 жэлэй ойдо**

«Энхэ арадайм аман үгэ - эхын хүн лэ даа...»

Уран зохёол шэнжэлэгшэ Цэрэн-Анчик Дугарнимаевай архивнаа Цырен-Базар Бадмаевай мэндэ байхада, ажал тухайдань 1969 ондо бэшэһэн «Шүлэгшэн тухай нүхэрэй үгэ» гэжэ статья, поздэй шүлэгүүдые, дууень, 1988 ондо бэшэһэн элдхэлынь эрдэмтын наһанайн хани нүхэр Х.РЫГЗЫНОВА хэблээдэ бэлдэбэ.

Сагаан-Шулуутай дэнзэтэй
 Үрөөнэй добын хойморто
 Урданайгаа жэнхэнэ ёһо заншалтай,
 Түүхэ домогоор баян,
 ая гангын хангалтай, адистай
 Мүнхын аршаан эмтэй дөмтой,
 Эдлин газарай булагтай
 Энхэ мүнхын наран дор,
 Энэ дэлхэйн альган дээрэ
 Эхэ эсэгын ашатын буянгаар,
 Алтан дэлхэйн жама ёһоор
 Эдлин тэнюун Сагаан-Шулуутай
 Ага найман эсэгын
 Моотон Харгана уг изагуурай
 Цэдэбэй Бадмын малшанай бүлэдэ
 Олон эгшэнэрэй удаа хүлэһэн
 Эсэгын нэрэ нэрлүүлхэ
 эрхэсэн хүбүүн
 Цырен-Базар мүнэдэлхэн.

Үрөөнэйну суута эхин хургуули, Зугаалын дүүрэн бэшэ дунда хургуули дүүргээд, Агын багшанарай училищи эрхим найнаар дүүргээд, Буриадай Д.Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институттай ород хэлэ бэшэгэй факультетдэ нуража ябахандаа, түрүүшынгээ шүлэгүүдые, шүүмжэлхы статьянуудые «Буриад үнэн» нониндо үргэлжэ толилуудлаа байгаа. Тиймэһээ эдэбхитэй залуу поздые Буриадай уран зохёолшодой холбоон М.Горькийн нэрэмжэтэ Литературна институтта нурахынь зууршалхан юм. Тэрэнээ 1953 ондо дүүргэжэ, Улаан-Үдээ бусаһаар «Буриад-Монголой комсомолец» нониной таһагыё даагшаар, удаань Буриадай АССР-эй соёлой министрствэдэ, «Байгал» журнада ажаллаа. Буриадай номой хэблэлэй ахамад редактораар, Буриадай Ажалай Улаан Тугай орденго академическэ драмын театрта литературна хубине даагшаар хүдэлхэн.

Түрэлхи буряад болон ород хэлэн дээрэ хэдэн арбаад номуудые гаргуулжа, буряад литература хүгжөөлгэдэ нилээд ехэ хубитаа оруулхан. Олохон шүлэгүүд болон рассказыуд хургуулин хрестоматида оруулагданхай. Бэлитэй поздэй олохон номууд Монгол орондо хэблэгдэнхэн. Цырен-Базар Бадмаевай гушаад шүлэгүүдэй үгэнүүд дээрэ АУУНУУА бэшгэдэнхэй.

«Санжидма», «Сэлэнгэ», «Улаан-Үдэ» гэхэ мэтэ дуунуудынь ямаршыё наһанай хүнүүд дуратайгаар дууладаг байха.

1988 ондо февралын 2-то Буриадайнай мэдээжэ поэт Цырен-Базар Бадмаевай 60 наһанай ой гүйсөө һэн. Түрэнэ нютаг тоонто Сагаан-Шулуутайда зохёолшын дурасхаалда зориулагданан литературна үдэшэнүүд, «Түхэрэн столой» дэргэдэ түрэлхи буряад хэлэ заалгыё улам нарижуулан найжаруулаха тухай эдэбхитэй хөөрлэдөөн болоо һэн. Социалис Ажалай Герой Цокто Номтоё, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй критик Цэрэн-Анчик Дугарнимаё, поздүүд Б.Дутаров, Б.Жанчилов, Ц.-Ж.Жимбиев (Буриад нютагһаа), поэт Михаил Вишняков, уран зохёолшо Александр Гордеев (Шэтгээ), А.Жамбалон (Агаһа), хургуулинуудай буряад хэлэнэй багшанар хабаадлсаа.

Мүнөө поздэй хүбүүниинь Цыден-Еши нютагтаа эсэгынгээ яэрыё дээрэ үргэн нэрлүүлжэ, ажалдаа амжалтатай хүдэлнэ.

Дүү хүбүүн Гомбо нютагтаа эхэ эсэгынгээ гал гуламтаа хаража, сахижа лууна.

Наһанайн хани нүхэр Цындыма, эгшэнэр, дүүнэртэй, түрэлхидтэй - бултандань бурхан сахюусанайнтаа заяагаар, орон тэнгэрийн үргэмжөөр, боди сагаан сэдхэл сэдхэжэ, буянгаа эдлэжэ, ажалдань амжалта, зол жаргал, эрдэм бэлгэ үрэнэбди!
 ДУГАРНИМЫН Цэрэн-Анчикгай бүлэ.

Шүлэгшэн тухай нүхэрэй үгэ

Миний сэдхэлдэ манай үетэй үшөө студент ябаһан үе наһагдана. Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтта «Гуурһа туршалга» гэнэн ханын газетэ гарадаг бэлэй, тэндэ студент Цырен-Базар Бадмаевай шүлэгүүд оролсогшо һэн. Тийгэжэ байһаар «Буриад-Монголой үнэн» газетэдэ «Манай нютаг», «Роллейбол», «Түрүүшын саһан» гэжэ гурбан шүлэгын гаража, бидэ - нүхэдын ехэ баярлаа бэлэйбди. Энэмнай 1948 ондо болоһон ушар.

Тэрэ саһаа хойшо хорин жэл үнгэршэбэ. Мүнөө Буриадай мэдээжэ уран зохёолшо Цырен-Базар Бадмаё шүлэгүүдэйнгээ дээжыё хэблэн гаргаба.

Үнгэрэгшэ сагай хугасаа соо нүхэр Бадмаё олон тоото шүлэгүүдые, поэмэнүүдые, рассказыудые, киносценаринуудые, оршуулгануудые бүтээгээ. Олон дуунуудай үгын автор. Хори гаран номуудыё хэблэн гаргаа. Тэрэнэй зохёолнууд манай ороной арадуудай хэлэн дээрэ оршуулагдан гараа, мүн баһа монгол хэлэн дээрэ «Замай хүн» гэжэ шүлэгүүдэйнь ном Улаан-Баатарта хэблэгдээ, хилын саанахи зарим социалис ороннуудай хэлэн дээрэ оршуулагдан байха.

Цырен-Базар Бадмаё баһаа хойшо юумэ адаглахадаа бэрхэ,

хурса нюдэтэй, бүхы юумэ понирходог зантай хүн. Хэдыдэб даа болоһон номин ушарнуудыё тэрэ зандань хөөрэхэһөө эхилээд, тэдэнэй заримыё халта хубилган, шүлэг соогоо оруулдагынь мэдэнэбди.

Поэт бага ябахандаа, ород хэлэ оройдоо мэдэхэгүй, бүри хургуулида ороодүй байхадаа, аха нүхэдэйнгөө хэлэхыё нажаалдажа, ородоор шүлэг хэлэдэгээ мүншыё энедэтэйгээр хөөрэдэг. «Тише, товарищи, шапки долой, красноармеец погиб молодой...» гэнэн мүннүүдэй нэгшыё мурьынь мэдэхэгүй аад, хүнэй хэлэхыё абагаарнь дууряжа: «Тишэд дваариш шаапха длый, краснар мез-с михэд молдой...» гэжэ хэлэгшэ һэм (энэ мүннүүдэйнгээ үгэнүүдые хоёр-хоёр үетэй, түрүүшын үедэ удаан аялгатай хорей гэнэн ритмшүү болгожо хэлэдэг байһыень, мүнөө манай ажаглахада, нонин), - гээд, дүшэ хүрэнэн поэт энедэ гарадаг. Мүнөө поэт эрдэм шудаланхай, ород, буряад хэлэнүүдые уһанай урадхал мэтэ улгамаар хэрэглэдэг. Багшын институттай ород хэлэнэй факультедыё бэржэ нурагшадай зэргэдэ оролсожо дүүргэнхэй. Москвагай Горькийн нэрэмжэтэ литературна институт мүн баһа найн дүүргэнхэй. Буриад хэлэнһээ

ород дээрэ оршуулгануудыё тордиһогүй бүтээнэ.

Цырен-Базар Бадмаевай хүюун энедэтэйгээр хөөрөөшэ зан тэрэнэй шүлэгүүдтэ, иланганяа үхибүүдтэ зориулан зохёолнуудтань нонин үгэ будаг, шэмэ амта оруулдаг.

Поздэй шүлэгүүд тухай хэлэхэдэ, иимэ байна.

Цырен-Базар Бадмаевай шүлэгшэн сэдхэлдэ хадуугданан нангин бодолнууд бии. Тэдэн зохёолнуудайнь гол удха болон ородог. Эхэ орон, түрэнэн нютаг, хүнэй эхэ, ажалша зон, коммунист парти - эдэ темээр поэт үргэлжэ бэшэдэг. Түрүүшын шүлэгүүдэй нэгэн болохо «Горхон» гэжэ шүлэг наһаад үзэе. Түрэл нютаг Сагаан-Шулуутайнгаа зоной горхон дээрэ һубаг гатажа байһан тухай хэлэхэдэ, бүхы совет арадай байгаалие гартаа хазаарлажа байһантай холбожо бэшэгдэнэн романтическа шүлэг бэлэй. Тийхэдэ бүри һая бэшэгдэнэн «Тоонто» гэжэ шүлэг соо мүн лэ түрэл нютагайнгаа байдалай найжаран байһыё зураглажа, бүхы совет ороной найжаран байдалай гэршэ болгон үзүүлнэ. Түрэнэн нютаг, эхэ, бүхы Совет Эхэ орон - эдэнэй нягта холбоотой байһыё элитэ харуулан сюжетнэ реалис шүлэг үзэнэбди.

Энхэ амгалан байдал хам-

гаалга, дайн сэрэг сараха хэрэг, арадуудай хани барисаан тухай поэт мүн лэ саг үргэлжэ сэдхэжэ ябадаг. Табьяд оной эхиндэ бэшэһэн «27-дохи полк» гэнэн американ империалистнуудыё гэмнэнэн шүлэгын «Комсомольская правда» газетэдэ хэблэгдэһыень гэршэ болгон дурдая. Нүүлэй жэлнүүдтэ гараһан «Нара булялдаан» гэжэ поэмын эндэ хабаатай байһыень наһаа.

Үргэн ехэ бодолнуудыё сэдхэжэ бэшэхэдэн, поздэй зохёолнууд гүнзэгы удхатай, олоной сэдхэл хүдэлгэмэ зохёол болодог ба өөрөө зохёолшошыё зондо тухатай ажал хэжэ ябаһанаа нүдөөрөө эли үзэдэг. Энэ хэлэгдэнэнэй жэшээ болгон, дайн сэрэг буруушаһан нэгэ шүлэг тухайнь бодото ушар хөөрөө.

1959 он. Москва хотодо боложо байһан буряад литературын хоёрдохи декадын үе. Поздүүдтэ үгэ үгтэнэ. Цырен-Базар Бадмаевай ээлжээн хүрээбэ. Поэт «Гурбан мөөртэй машинахан» («Автоколяска») гэжэ шүлэгөө уншаба. Альга ташалган нээршэбэ. Үглөөдэртэй газетын редакцияа шүлэгөө хэблүүлхээ үгхыень уряал эрээбэ. Уданшыёгүй «Автоколяска» манай Коммунист партиин түб газетэ «Правдада» хэблэгдээ һэн. Тэрэ декадын үеын уулзалгануудта поэт Цырен-Базар

Бадмаевай тэрэ шүлэгөө уншахадань, нэрмемэ альга ташан. ехэ дулаанаар зон угтадаг бэлэй. Тийхэдэ бидэнэй байһан гостиницада ходо бэшэгүүд Цырен-Базар Бадмаевай нэрэдэ ерээдэ һэн. Тэдээн соонь найн шүлэг бэшэһэндэнэ ходоодоо баяр хүргэнэн байдаг бэлэй. Бидэ - нүхэдын: «Цырен-Базарнай декадада «Автоколяскаараа» хурдан ябажа гараба даа», - гэлсэжэ хүхилдэһөөр, түрэл хото Улаан-Үдээ бусаа бэлэйбди.

Тийхэдэ би шүлэгэй уран үгын хэды ехэ хүсэтэй, зондо тухатай хэрэг бүтээхэ байһан шадалай гэршыё үшөө нэгэ дахин нүдөөрөө хараа һэм. Энэ богонихон үгын һүүлдэ поздэй найман мур шүлэгын дабтахыём зүбшөөгйт:

**Энхэ арадайм аман үгэ
 Эхын лэ хүн даа, дамжаггүй.
 Харин хүбүүн ехэ болоод,
 Хүхөө хүхэжэ ябадаггүй.
 Тэжээн бодхоһон эхын хүн
 Тэрэнэй шуһанда**

**ябахань мүн.
 Өөдөө дабаа гаталхая
 Өөрөө гарадаг сэсэн хүн.**

Поэт Цырен-Базар Бадмаевай уран зохёолшо замдаа олон дабаа гаталхыень бүгэдэ уншагшадтай хамта хүлээжэ байһанаа мэдэрүүлэе!

**Ц.-А. ДУГАРНИМАЕВ.
 1969 он.**

**ГУРБАН МӨӨРТЭЙ
 МАШИНАХАН**

Гурбан мөөртэй, яла-сала,
 Ганса нюдэтэй машинахан
 Урдаһаамни гаража ерээбэ,
 Үйлсын дундуур шииганан.

Хүлгүй хүн жолоодонь һууна.
 Хүбүүхэниинь согсойн зэргэлээ.
 Хүлнүүд дээрэхэнээ үндэгшэн,
 Хүхинэ абадаа эрхэлээд.

Машинахан аалиншаг, хашан даа,
 Мандагар «зимүүд», «победэнүүд»
 Харгы гаргажа үгэхэдэнэ,
 Хажууханаарыньшыё гуйлдэнэ.

Зариман юундэб даа тогтожо,
 Зохидшоон хараад халанагүй.
 Үгы даа, энэниие барахадаа,
 Угташыё сэдхэлни баярланагүй.

Хэрэгтэйнышыё хэрэгтэй машина.
 Хэдышыё соходол заахан һаа,
 Тэн тэрээн лэ ябахал даа.
 Тийгэбэшыё, иимэнүүд машинын
 Хэрэгтэй байдаг гэшэ һаань,
 Хүнүүдтэ хураггүй дээрэ һэн даа.

Энэ хүн иигэжэ ябанхаар,
 Энхэрдэг тэршээхэн хүбүүгээ
 Үргэжэ хүзүүндэ унуулахадаа,
 Үйлсөөр алхалха һэн хүюугээр.

Манайхинай хэды олон зон
 Муухай дайнай дүүрэхэ дээр
 Европын шоройдо булагдан,
 Ерээгүйб даа, гэртэхиндээ!

Тэрэ гэнээр уридан,
 Түргэхэн жэлнүүд үнгэрбэ.
 Тездэ лэ нөөхи хорото дайн
 Түглын зоосоо наһагдаба.

Гурбан мөөртэй, яла-сала,
 Ганса нюдэтэй машинахан
 Урдаһаамни гаража ерээбэ,
 Үйлсын дундуур шииганан.

Хүлгүй хүн жолоодонь һууна,
 Хүбүүхэниинь согсойн зэргэлээ.
 Хүлнүүд дээрэхэнээ үндэгшэн,
 Хүхинэ абадаа эрхэлээд.

Табигтыл даа, энэ машиныё
 Таанад, хотонууд, гүрэнүүд!
 Хольн парламентнуудта,
 Ассамблейдэ
 Хүрэжэ ерэг лэ, һэтэ шууд!

Хүрэжэ ерэхэдэ хэлэхэ:
 - Харашыньни хүбүүхэн бү харар!
 Энэ дэлхэйдэ хэтэ мүнхэ
 Эб найрамдал мандаг!
 1956 он.

Цырен-Базар БАДМАЕВ

ЭХЭ ТУХАЙ ДОМОГ

Түмэ дахин эхэнэр хүндэ хүгэдэе!
 Түрэхэ үхэхэ хоёр адли гэдэг.
 Үхэхын зэргээр эхэээ
 зобоон тамалжа,
 Үри хүмүүн энэ
 юртэмсэдэ мүнэдэлдэг.

Үхэл гаталан, эхэнэр хүмнай ябаа.
 Үдэжэл байгаа амитан зоной
 уг гарбал.
 Айдар хоёр баһал гуламта түхээрбэ,
 Айл боложо, ами нэгэдэн жаргабал.

Амараг гансын алтанхан сүмэ -
 умай соо
 Амиды наранай бүрилдэн байха
 дэмбэрэлтэй.
 Бишыхан хүүгэнэй эхэнээ унаха
 нангин наань,

Бишыё болохонь тэрэнһээ дорогүй
 хүндэтэй.

Түргэдөөд эхэнэр аборт хүүлээ,
 алуур хээ.
 Түрмэдэ ороогүй: врачнууд туһалха
 аргатай.
 Нүгөө нэгэниинь буряадай шуһа
 залгуулханы;
 Нүгэл хээгүй, түрэхээ хэбтэнэ
 баяртай.

Бахалуур дундаа бажуулгажа байһан
 юумэдэл,
 Бархиран һүүхирнэ... Үгы даа,
 бархирна бэшэл даа.
 Дэмжэхэ, үргэхэ эзэн хаамни
 морилдо гээд,
 Дэлхэй үбгэжөөл ташаганаса энезэнэ
 баярланадаа.

САЛЗЭЙ

здоровая страница

СИМБИОЗ – СУЩЕСТВО ЖИЗНИ

От моря лекарств, от обилия аптек кружится голова, начинается эйфория чувств... Но хочется слегка притушить этот безоглядный, сиюминутный порыв, внести в него ноту сомнения и трезвости.

Дело в том, что многие считают лечением процесс, когда врач выписывает больным лекарства, а больные их употребляют. Если эти лекарства не были применены, то считается, что лечения не было. Вспомним древнегреческого философа Сенеку, который еще в те времена сказал: «Некоторые лекарства опасней самих болезней». А в наше время учеными уже доказано, что антибиотик (в переводе означает «направленный про-

тив жизни») является потенциальным ядом для организма: если что-то и лечит, зато другое обязательно калечит. Неизвестно, какими вырастут современные дети, испытавшие все «прелести» быстродействующих, широко рекламируемых медицинских препаратов.

Столкнулись мы и с другой проблемой. Недобросовестные дельцы-предприниматели, уяснив нашу патологическую любовь к всевозможным лекарствам, быстро сообразили, что на этом можно делать большие деньги. Теперь самые рекламируемые в мире лекарственные средства зачастую оказываются токсичными, сфальсифицированными.

На таком неблагоприят-

ном фоне особо выигрывает новая методика профилактики и лечения болезней доктора медицинских наук, принципиального противника антибиотиков, убежденного патриота своей земли, своего народа Петра Аюшеевича Шаблина. Петр Аюшеевич, благодаря своим широким знаниям во всех областях, сделал научное открытие, которое дает надежду открыть завесу исцеления от тяжелых недугов. Антибиотикам он сопоставляет симбиотики. По его утверждению, симбиоз - это существование жизни. Антибиотики убивают всех подряд, а симбиотики - только чужих. Ведь говорят же, что все гениальное очень просто.

Чудодейственные свойства симбиотического комплекса ЭМ-курунга. Ускоренному гумусообразованию, оживлению загубленных, малоплодородных земель посвящена ЭМ-технология. Еще одно величайшее достоинство этой технологии: полностью раскрывает все лечебные свойства нашей обычной продукции с дачного участка, когда, например, морковь по своему лечебному потенциалу совсем не уступает женьшеню. Одним словом, ЭМ-технология позволяет производить экологически чистые продукты питания.

П.А. Шаблина, его неустанную исследовательскую работу знают лучше в Европейской части, в западных горо-

дах, чем в родной Бурятии. Он активно общается с уникальными учеными из многих областей науки. В Москве у него своя исследовательская лаборатория. Он убежден, что экономику можно развивать только через высокие технологии. Биотехнология - отрасль XXI века - принесет огромную пользу стране.

Пожелаем же Петру Аюшеевичу осуществить свою светлую мечту - перенести и внедрить в Бурятию все передовые технологии.

Дарима ЭРДЫНИЕВА,
журналист.

PS. Если заинтересовались этими биотехнологиями, можете обратиться по адресу: ул.Кирова, 19. Тел.: 21-20-98.

Сделаем для себя важные открытия

КУРУНГОЛЕЧЕНИЕ: ПРОСТО О ГЛАВНОМ

Понятия «добро» и «зло» - человеческие понятия. Мы знаем, что в природе, вне человеческого общества, такого разделения нет. Нет плохих микробов, нет злых растений и животных. Все живут друг для друга и за счет друг друга. Гармония в природе существует до тех пор, пока все «твари по паре», то есть без излишеств, или, другими словами, соблюдается между всеми существами равновесие, сотрудничество, дружба. Это численное соотношение между разными видами живых существ должно строго соблюдаться. Между ними обязательно должен быть механизм саморегуляции. В этом суть симбиоза любой экосистемы и такой симбиоз является существом жизни!

«Что представляет собой человеческий организм?» - Симбиоз самых разнообразных клеток соединительной ткани, почек, легких, мозга и т.д., находящихся между собой в строго регулирующих отношениях. Каждый вид клеток знает свое место и свою роль. Микроорганизмы, которые должны жить в нашем макроорганизме, тоже знают свое место и свою роль. И тоже строго участвуют в механизмах саморегуляции этого симбиоза. Не потому, что хорошие, а потому, что нуждаются в хозяине и вместе живут за счет друг друга. Проще говоря, выживаем пока мы вместе.

Теперь вопрос: «Какая микрофлора сильнее? Та, которая смертоносна, или та, которая выживает вместе с нами?» - Конечно, вторая. Во всяком случае, в симбиозе с нами, она не уступает той чудовищной силе, которой обладают болезнетворные микробы. Иначе человек, как вид, давно ис-

чез бы, а точнее даже и не появился бы.

А может быть полезная микрофлора вовсе не обладает столь мощной регерирующей силой, способной противостоять патогенной микрофлоре?

Представим, что это так.

Но, в таком случае, надо понять, почему бактерии, эти одноклеточные существа, самые первые жители планеты, до сих пор не уничтожены вирусами, которые могут жить и паразитировать только внутри клетки.

Им-то не важно, одноклеточное это существо или многоклеточное, был бы лишь объект для атаки. На этот простой вопрос можно найти, видимо, лишь один ответ. За миллиарды лет на планете сохранились только те бактерии, которые эволюционно выработали иммунитет против любого вируса!

Если трудно поверить в простую логику вещей, давайте обратимся к науке. На примере одного такого эндосимбионта, как бетта-гемолитический стрептококк группы А, пермские ученые доказали, что этот микроб с помощью своих таких ферментов как дезоксирибонуклеаза и рибонуклеаза обеспечивает растворение практически

любого вируса. Мало того, что этот стрептококк является естественной защитой для человека от вирусных инфекций, он к тому же с помощью других ферментов - протеиназы и стрептолизина-S разрушает раковые клетки, а другой его фермент стрептокиназа защищает нас от фиброзных тромбов, а значит от инфарктов и инсультов.

Только вот беда-то вся в другом. Не стало в нашем организме этого микроба. Извели его анти-

биотиками. К величайшему сожалению, он оказался человеческим эндемиком, то есть живущим только в нашем организме. Его нет в окружающей среде, и он не передается воздушно-капельным или половым путем.

Если однажды ударными дозами антибиотиков уничтожили бетта-гемолитический стрептококк группы А, вернуть его в организм можно лишь с помощью специального вакцинирования. Но такие вакцины еще не производятся для массового применения, поэтому лишь остается печально констатировать, что со времен тотальной антибиотикотерапии, превратившейся в некий вид медицинского терроризма, смертность от инфарктов, инсультов возросла в 5 раз, а смертность от септических и онкологических заболеваний увеличилась в 10 раз!

Следующий вопрос: «А есть ли другие микроорганизмы, способные выполнять такие же защитные функции, как бетта-гемолитический стрептококк группы А?»

- Конечно есть. Природа не настолько расточительна, чтобы позволять такой разнообразной микрофлоре не иметь взаимозаменяющих ролей. По отдельности другие микроорганизмы, скорее всего, действительно не могут в такой степени выполнять специфические для бетта-гемолитического стрептококка функции, но вместе, отвечая за устойчивость механизмов саморегуляции такого сложного симбиоза, как наш организм, они в состоянии поддерживать надлежащий иммунологический статус. Во всяком случае эксперименты показывают, что сообщество довольно надежно контролирует ген вирулентности (болезнетворности) патогенных микроорганизмов. Кстати, они же контролируют ген вирулентности и условно-патогенных микробов, каковым является бетта-гемолитический стрептококк. Раньше этот эндосимбионт, взбунтовавшись, доставлял серьезные проблемы и уносил не мало жизней. К сожалению, вместо усмирения его с помощью других симбионтов, объявляли ему беспощадную борьбу, уничтожая антибиотиками и зарвавшегося стрептококка, и тех, кто должен умиротворять бунтарский дух этого очень важного эндемика.

С учетом простых законов выживания становится ясно, что при формировании на протяжении тысячелетий симбиоза «макроорганизм-микроорганизмы» этой прижившейся микрофлорой был создан уникальный комплекс биокатализаторов-ферментов, который обеспечивал четкое и долговременное сохранение здоровья любой популяции.

Почему же время от времени

по планете пронесется эпидемия, потрясая все живое? Да потому, что движущим фактором развития является его величество Хаос. Порядок не может выполнять эту роль, ибо полный порядок означает невозможность изменения, а значит невозможность развития. Конечно, Порядок в природе должен преобладать, но ровно настолько, чтобы не загонять экосистему в стагнацию. Хаоса, в свою очередь, должно быть немного, ровно столько, чтобы медленно, эволюционно, без потрясений изменять этот мир. Чем сильнее, тоталитарнее Порядок, тем сильнее сжимается Хаос. Теперь не только военные - эти вечные искусители Хаоса, но и люди трех самых мирных профессий - врачи, ветеринары и агрономы в борьбе против болезней и вредителей, искусственно усиливая Порядок, настолько сжали пружину Хаоса, что избежать ответного удара в виде грозных хаотических мутаций в микробном мире уже не представляется возможным. ВИЧ-инфекция, коровье бешенство, вирусные поражения растений - это только первая ответная реакция природы на тотальную химию- и антибиотикотерапию. Какие еще «цветочки-ягодки» появятся потом, никому неизвестно.

Итак, что из всего вышесказанного следует?

Любая болезнь есть следствие нарушения симбиоза с его механизмами саморегуляции.

Восстанови эти механизмы саморегуляции - излечишь любую болезнь.

Не знаешь, как восстанавливать механизмы саморегуляции, приходи на помощь полезную микрофлору - она лучше знает, как это делать.

Существом жизни является симбиоз, поэтому полезные микроорганизмы по-настоящему эффективны только в симбиозе, причем саморегулирующемся.

В большинстве случаев место антибиотиков лучше применять симбиотики!!!

Симбиотикотерапии альтернативы нет, ибо основной проблемой ближайших поколений станет сохранение иммунологического статуса организма в виде симбиоза, формировавшегося тысячелетиями.

Природа не терпит излишеств. Баланс между Порядком и Хаосом проходит в «точке золотого сечения», то есть в устойчивой экосистеме должно быть, образно говоря, примерно две трети Порядка и одна треть Хаоса. Сдвиг в любую сторону приведет к катастрофе. Относительно нашего организма это означает следующее. Если болезнь терпима, лучше ее не лечить препаратами, которые еще больше уведут организм от баланса в «точке золотого сечения», - можно запросто поменять ее на страшную болезнь. Например, когда-нибудь вместо тонзиллита, аллергии или геморроя объявится инфаркт или онкозаболевание: «Здрасьте, вы меня не ждали?!»

Как же быть с болячками? С ними не надо расправляться. Они нужны нам как дозированный Хаос, защищающий нас от внутренних катастроф. Для удержания болячек в «узде» есть проверенные народные средства, действующие не по принципу: одно лечишь, другое калечишь. А еще есть прекрасные национальные молочнокислые напитки и препарат на их основе под названием «ЭМ-курунга», претендующий на роль лучшего симбиотика в мире.

ЛУЧШАЯ ЗАЩИТА

Мы можем иметь лучшую защиту только в одном случае - когда соблюдается принцип Гиппократова, утверждающий, что всякое лекарственное средство должно быть пищей, а всякая пища должна быть лекарством. Поэтому симбиотический комплекс ЭМ-курунги создавался на основе пищевого продукта - бурятского кисломолочного напитка «хурэнгэ». Почему был выбран именно этот напиток? Главным образом, потому, что из всех известных нам восточных, средне-азиатских, кавказских, европейских напитков, этот продукт наиболее устойчив - курунга и при комнатной температуре может храниться месяцами. Это означает, что в симбиоз курунги от природы заложены наиболее слаженные механизмы саморегуляции. Только в такой симбиоз имело смысл включать оригинальные комплексы сери ЭМ (эффективные микроорганизмы). В итоге ченный препарат «ЭМ-курунга» содержит в себе многие виды пробиотиков, известных медицине. А их пробиотические свойства взаимно усилены настолько, что курунго-лечение может стать даже основным методом восстановления здоровья при самых разных заболеваниях.

Начнем с дисбактериоза, или, как принято теперь говорить, дисбиоза. Надо признать, что дисбиозом в той или иной форме страдают все. Но практически никто всерьез не обращает внимания на эту проблему, недооценивая обреченность себя по этой причине на тяжелые заболевания в будущем. Ежедневный прием по стакану курунги надежно подавляет гнилостные процессы в кишечнике, что уже свидетельствует о восстановительной работе пищеварительной микрофлоры, а значит попутно излечиваются гастриты, язвы, колиты, гепатиты, панкреатиты, холециститы и т.д.

Уменьшается камнеобразование в желчном пузыре, почках, восстанавливаются все виды обмена. Нагрузка на поджелудочную железу, печень, почки уменьшается в десятки раз!

Ежедневный прием курунги восстанавливает способность внутренней микрофлоры контролировать ген вирулентности (блезнетворности) патогенных микроорганизмов. Этот контроль обеспечивает человеку достаточно надежную профилактическую защиту в период всевозможных эпидемий гриппа, гепатита, дизентерии и т.д. Вряд ли найдется более привлекательный метод профилактики инфекционных заболеваний. Была бы ЭМ-курунга в Краснодарском крае осенью 2002 года, не было бы двух тысяч пострадавших от дизентерии!

Одна из основных функций толстой кишки - обогрев внутренних органов. Не зря она, как тепловая батарея, окружает по периметру полость живота и обогревает его органы: желудок, поджелудочную железу, тонкий кишечник, печень, почки, матку, яичники и т.д. Длительный сбой всего лишь на 0,1 градуса уже отражается на работе эндокринных желез, приводя, например, к нарушению менстру-

ального цикла, а большее нарушение температурного режима отражается и на остальных органах, даря нам хронические гепатиты, панкреатиты и т.д. Опять же ежедневный прием по стакану ЭМ-курунги обеспечивает микробной «сжигание» клетчатки в толстой кишке в той степени, чтобы поддерживать температурное постоянство внутренних органов.

А теперь о некоторых чудодейственных возможностях ЭМ-курунги при тяжелых туберкулезных, септических или даже онкологических состояниях. В терминальных стадиях туберкулеза, когда чуть ли не единственным прогностическим критерием остается дальнейшее падение веса, и уже никакой усиленный рацион питания не позволяет восстанавливать вес, курунго-лечение неожиданным образом дает самый желанный эффект. Крайне истощенные больные, о которых говорят «кожа да кости», принимая по 2-3 литра курунги ежедневно, прибавляют в весе по 3-4 кг, а некоторые и до 10 кг. При таком эффекте можно с уверенностью надеяться на спасение и излечение от туберкулеза. То же самое касается и онкозаболевания, которое сопровождается тяжелым истощением. Если при этом удастся с помощью курунги прибавлять в весе, значит однозначно отдалается неблагоприятный исход, выигрывается время, корректируется лечение. При септических состояниях есть смысл в том, чтобы заливать гнойные полости сыровороткой ЭМ-курунги, а в исключительных случаях решиться врачу на крайний риск - ввести ее внутривенно, предварительно хорошо отфильтровав от молочного белка. Во всех приведенных сложных случаях следует принимать не менее 2-3 литров напитка в сутки, а если больной не в состоянии питаться, необходимо принимать курунговые ванны или делать аппликации сгустками курунги на все тело для того, чтобы через кожу насыщать организм необходимыми аминокислотами и биологически активными веществами. Кстати, в этих случаях никакая инфузионная терапия не может заменить этот метод питания в плане биологической ценности.

ПРИГОТОВЛЕНИЕ ЭМ-КУРУНГИ

Самый простой способ приготовления лечебного напитка заключается в следующем: в литровую банку 1,5%-го коровьего молока добавить 1 чайную ложку меда и 1 пакетик сухой микробной закваски «ЭМ-курунга», все перемешать, закрыть крышкой и оставить, периодически помешивая, при комнатной температуре на 2-3 суток. Расслоение и закипание молока говорит о готовности курунги. Перед употреблением перемешать. Для ежедневного возобновления напитка каждый раз оставлять не менее 1/3 банки и добавлять доверху молока.

ПРИГОТОВЛЕНИЕ КУРУНГОВОЙ МЕДОВОХИ

Более приятным на вкус является курунговая медовуха. Гото-

вится она из молочнокислого напитка «ЭМ-курунга» следующим образом: в литровую банку нехлорированной кипяченной и остуженной до комнатной температуры воды добавить 3 ст. ложки ЭМ-курунги и 1 ст. ложку меда. Перемешать и оставить на сутки при комнатной температуре.

ПРИГОТОВЛЕНИЕ КУРУНГОВЫХ ФИТОЭКСТРАКТОВ

Для целенаправленного лечения лучше готовить на курунге или курунговой медовухе экстракты различных растений. Самое распространенное новогородное дерево - сибирская сосна. У этого дерева целебными свойствами обладают не только шишки, но и хвоя, и почки, и живица.

В качестве общеукрепляющего напитка, при авитаминозе, а также при хроническом бронхите, рекомендуется следующее. Тщательно промойте хвою, измельчите, сложите в стеклянную банку, смешав с сахаром в пропорции 4:1. Две столовые ложки смеси добавьте в 1 литр курунговой медовухи, настаивайте сутки. Принимайте этот коктейль здоровья по стакану утром и вечером. Хорош такой коктейль и для борьбы с лишним весом, гинекологическими и кожными заболеваниями (спринцевания, примочки, маски). Лекарства из сосновой хвои известны с древних времен. И не удивительно: сосновые иголки - кладезь витаминов С, К, Р1, Р2, Р, каротина и много-много другого.

При простудах, пневмониях, ревматизме, подагре и кожных заболеваниях две столовые ложки почек сосны, срезанных вместе с ветками зимой или ранней весной и высушенных под навесом, заливают стаканом кипятка, остужают до комнатной температуры, заливают до 1 литра курунговой медовухой, настаивают сутки и пьют по стакану 5 раз в сутки.

Хвойной целительнице подвластно и такое заболевание, как туберкулез легких, 10-12 сосновых шишек среднего размера залить в трехлитровой банке доверху ЭМ-курунгой. Ежедневно принимать по стакану 8-10 раз, всего до 2-х литров напитка, и каждый раз доливать молока доверху. Шишки менять 1 раз в 15 дней. Если со временем «сосновая» курунга будет плохо закипать, добавляйте стакан - другой обычной, хорошо закисленной ЭМ-курунги.

Таким образом можно использовать любые растения или сборы, задавая курунге или курунговой медовухе определенные лечебные свойства, которыми обладают те или иные растения.

ПОЛЕЗНЫЕ СОВЕТЫ

*Чем кислее курунга, тем она полезнее. Правильно приготовленная ЭМ-курунга представляет собой пенный напиток кисло-винного вкуса со своеобразным ароматом.

*Перед употреблением для снижения кислотности можно добавить немного молока. Но лица с I или II группой крови, как правило, плохо переносят молоко, поэтому им лучше употреблять закисленную курунгу, в которой лактоза и молочный белок уже переработаны микроорганизмами. Для раскисления, в этом случае, лучше добавить щелочную минералку, а также сахар, или мед, или варенье. Вместо минералки можно использовать не кислые соки.

*При употреблении курунги впервые во избежание диспепсии в первые 1-2 дня ограничить разовый прием в пределах 1/4 или 1/2 стакана.

*Во избежание неприятного запаха посуду из под курунги необходимо менять еженедельно. Запах появляется не от самой курунги, а от краев банки и крышки, где без доступа к свежему молоку (питанию) происходит аутолиз (разложение) дрожжей.

*При приготовлении маринадов, солений из овощей, грибов очень полезно добавлять в каждую банку по 1 ст. ложке курунговой сыроворотки. В этом случае «курунговые» овощи, грибы становятся гораздо полезнее, вкуснее и отличаются особым хрустом.

*Из курунгового теста получают самые вкусные и полезные булочки. Для этого вместо дрожжей и воды используется раскисленная курунга.

*Для разнообразия можно готовить окрошку из курунговой медовухи. Рецепт приготовления окрошки обычный, только вместо кваса применяется медовуха.

*Не следует при приготовлении первичной закваски применять йодированное, а также восстановленное молоко (из сухого молока).

*Для восстановления веса лучше употреблять курунгу, для снижения - курунговую медовуху с экстрактом хвои.

*При курунго-лечении желательное соблюдать диету согласно группе крови.

*Фито-препараты для курунговых экстрактов лучше подбирать методом биорезонансного тестирования или методом специальной методики диагностики.

*Строгих ограничений по дозам, схемам применения, возрасту, способам приготовления нет. Как говорится, на вкус и цвет товарищей нет. Курунго-лечение, как и приготовление курунговых напитков, - процесс творческий.

П. ШАБЛИН,
доктор медицинских наук.
Фото Р.Н. БАЗАРОВА.

Сагаан харые угтуулан

МОНГОЛШУУДАЙ ӨНО

Замай тэмдэглэлнүүд

Энэ тэмдэглэл соогоо хоёр гүрэнүүдийг Эрдэмтэй Академийн шугимаар үнэгэрэгдэн эли нэгэ хэмжээ ябуулга тухай бэлтгэх гэдэн ханаан үнэнэй байһан.

Бого Чингисэй тогтоожо мандуулан баян гэлгэр түүхэ домогтой үмнэ, умар, горно, үрнэ зүгүүдэй орон нотагуудаар ябах саг соогоо П.Балданжапов алтан шара элхэтэ Гоби, амар тарган табан хушуун адуу малтай, торгон хөөбэртэ ямаан хүрэгтэй Үмнэ-Гобиин Булган, Үбэр-Хангай, Арвай-Хээр, Каракорум, Эрдэни-зуу, шууян хүүсэг Орхон гол, Хужирта, Шэрэлжэ курортнууд, Намайха, Кобдо, Хубсугул аймак болон Улаан-Баатар хотоор ябаа бэлэй.

Нотаг нутагаа суутай болонхой олон тоото талаан бэйг түгэдэр үлгэршэ, номшо мэргэн үбгэд, хүгшээтэй, оюун ухаата арадай дуушад, артистнуудтай, ажалша малша хүдөө нотагархидтай, арадай баялигай алтан түлхээр баригша музейн хүдэмэрлэлгээтэй, Эрдэмтэй Академийн суута болонхой эрдэм шэжэлгын эрдэмтэдтэй, гэгээрэл, соёлой (дуушад, артистнууднаа ондоо) аха захатайтай уулзаһан тухай тэмдэглэлнүүд биш. Саашаага тусгаар тэмдэглэхэ зүйл гэхэдэ, Монгол ороной шажан мургэлэй толгойлоши номшо мэргэн габжа хамба лама Самаагийн Гомбожав-гуайтай уулзалганууд зүгөөргүй тухтай энэ харгы замда, ажалдамни байһан даа гээд бэшэһнше, хэлэгдэһнше байһан.

Гүрэнэй архив, Гүрэнэй түб ба Эрдэмтэй Академийн библиотекэ, Ганцантэжншншг дасанай хоморой архив, библиотекэ, Эрдэмтэй Академийн табиһан программа - маршурдаар хараалагарһан аймагуудай библиотекэнүүдтэ ажлажа, материалнуудые суглуулһан хүн. Богоншонше сагай хугасаа соо хаа, үнэгэрэн хонирхоомоор эдэ уулзалганууд тухай П.Балданжапов «Замай тэмдэглэлнүүд» бэшэжэ абһан байһа. Томо магнитофон, фотоаппарат «Ролефлекс» абажа ябаһанай аша тухайр яһала хонин материалнууд абтагарһан. Иимэ хамтагаа «Замай тэмдэглэлнүүд - дневнигүүд» гэр бүлымнай архив соо байһа. Мүн үшөө «Снодные записи» гээд, хампагаргааг, хуряаны болгоһон байха.

Олон табиһан эндэ гэлгэрэнгээр тогтожо бэшэжэ үгэб. Этнопедагогикотой холбоотой униһан, гуулаһан, мэргэжэ энэ тэрэ юу-хэ «Замай тэмдэглэлнүүд - дневнигүүд» сооһоо шүүргэжэ абаад, бэшээд түршаха гэжэ шийдэбэ.

САГААН НАРА - САГААЛГАН

Дээдэ үедэ монголшуудай элинсэг хулинсагууд хадаа 1267 он хүртээр Сагаан нара - Сагаалгание намар тэмдэглэдэг байһан аабдаа. Табан хушуун адуу, мал тобир таргалжа, үбнэ ногоон шэмэ эдисэстэй болоһон үе. Намартаа нүүдэлшэ монголшууд мал хүрэгэйнгөө нооһо дээһэ, һү, тоһо, арһа шүрбэнэ бөлбосоруулжа байһан саг. Буужа ерэхэ хүдээн байһан ерэхэ жэлэй хабарай түл абалга, сагаан эдеэнэй элбэгжэхэ үе хүртээр хүрэхэ эдэ хоолоо бэлдэдэг, хуряадаг өһо заншал байһан гэхэ.

Үлир, мойһон, тибһэн, һүдэ гэшэргэнэн, гэлүүһэн эдешэжэ, эдэ хоолдо нэмэри хубинь боложо үгэдэг байһа өһотой. Эгээл иимэ урин дулаахан, наратай сэлмэг, ехэнхидэ хуурай сагта монголшуудай дунда бээр ёһолоолоор хүдэегдэжэ байдаг Сагаан нара - Сагаалган буужа ерэдэг байһан гэхэ. Тон ехэ, өһотойл һайн һайхан һайндэр байгаа ха юм даа.

Бэйч-байн саашаага, удаадахи үедэ Богодо Чингис хаанай аша хүбүүн Хубилай хаанай засаг түрээс мандуулжа байха саһаа эхилжэ, Сагаан харын - Сагаалганай баярта һайндэр хабарай сагта үнэгэрэгдэдэг болоһон гэжэ мэдэнбди. Хатуу хүйтэн, саһа, шуурган бордохотой үбэл үнэгэржэ, үдэр бага зэргээрше һаа, наашаа эрбэжэ байдаг саг ха юм даа. Эгээл энэ үедэ малай түл абалга, шэнэ жэлэй сагаан эдеэн дэлгэржэ, бурьялан гарадаг һүн далайн охин нуурида Сагаалган гээд, Сагаан харын найр наадан, наада зугаагаа үргэн дэлсэтэйгээр үнэгэрэгдэг болоһон байһаа.

П.Балданжапов январь һараһаа Монгол орон орожо, ажалаа эхилжэ захалаа һэн бэээ. Эрдэмтэй Академи П.Балданжаповтай зүбшэжэ, тааруулжа, командировкын план-программа зохёһон гээд, «Дневник» сооһоо ойлгохоор.

Монгол утсаата арадуудай һайндэр болохо Сагаан нара - Сагаалган оройтожо байгаа ха юм. Тиймэһээ олон тоото зүүн зүгэй арадуудай һайндэртэ зориулжа, архив, библиотекэнүүдтэ ажлажа, материалнуудые суглуулжа эхилһэн гээд мэдэхээр. Тийгэжэ хүдэлһэнэй ашаар П.Балданжапов «Хурал Цагаан сара у северных буддистов» нэрэтэй статья бэшэһэн ха. Ехэхэн, 56 хуудаһан хэмжээнэй статья болоо. Энэ статьягай нимэл нэрэтэйгээр хуряангы хэһэг «Бурятия», «Хуушан ба шэнэ жэлэй хуралнууд» гээд, «Буряад үнэн» газетэнүүдэй нюурнуудта 1996 ондо хэблэгдэһэн. «Хурал Цагаан сара у северных буддистов» гэдэн энэ статьягай оригинал Буряадай Эрдэмтэй түбэй (БНЦ) зүүн зүгэй гар бэшэмэл хүшөөнүүдэй таһагта П.Балданжаповай мемориална кабинет-библиотекэдэ (опись фонда №117) хадгалаһанда абтанхай.

«Замай тэмдэглэлнүүд» бултадаа «Полевой дневник» соо бэшэглэһэн байгаа. Саашаага хуряангы болгожо, «Дневник» гээд бэшэжэ гэжэ шийдэбэ.

«Дневник №3,4» болоод, бэшэшь «Дневник» соо «Цагаан сара у северных буддистов» (монголов) гэдэн материалай хуряангы текст үгтэнхэй. Эдэ материалнуудые уншажа үзэхэдэ, Сагаалганай

бэлдэхэл үни удаанай сагай хугасаа соо үнэгэрдэг байгаа ха.

Сагаан нара - Сагаалган гурбан шататай: бэлдэхэл, Шэнын нэгэнэй үдэр, энэ харын һүүл хүртээр.

Сагаан нара - Сагаалганай бэлдэхэл хүдөө нотагта бууса, хото хорёогоо, үбнэ хулһанай газар, малай байра, түлэ залаһа, булаг, худаг, сэрэгһээ эхилээд, ноһо ноохойн газар хүртээр бүрин бүтэн сэрбэрлэгдэдэг байһан. Мүнөөһнө энэ өһо заншалаа хүдөөгэйхид жэншэдгүй бүтээдэг гэнэ.

Нэгэ бага ондоошоогоорше һаа, городойхид мүн лэ байра байлалаа сэрбэрлэжэ, хуушан жэлэй үлүү булуу болоһон юумэнүүдэ хаяхыень хаяжа, заһахыень заһажа, шэнэлэжэ, эмхи гуримтай болгодог ха.

Газаахи, гэртэхи сэрбэрлэжэ ариудхаад, бурхан шүтээндэ эрхожо, аршаха, утааха, шэнэлхэ, зулын тоһонһоо эхилээд, хүжэ, һаһата, сүтсэнүүдэ бэлдэхэнэ. Татамал захата бурханайнгаа оһоор уяаень шалгана, бэлдэхэнэ.

Эдэе хоолой бэлдэхэл гэшээ үшөө ажана дулаан намарһаа эхилдэг юм байна. Сагаан нара - Сагаалганай шэмэг - сагаан эдеэн. Тиймэһээ һүн, һү таратгай холбоотой янза бүрийн, элдэб түрэлэй эдэе хоолой зүйлнүүд бэлэн болодог гэхэ.

Энхэ амарингы уужам тэнигэр хүдөө нотагтаа амидаржа байһан эхэ, эсэгэнэр городойнгоо аха, дүүнэртэ, аха захатандаа, түрэл гаралдаа, анда нүхэдөө элгээдэг тухай «Дневник» сооһнө бэшээтэй, Монгол ороноор ябахадаа, биһнө дуулаһан байһаб.

Мяхан хоолой бэлдэхэл тухай хэлэхэдэ, иимэ хэдэн мянгаадаар банша, бууза бэлдэхэжэ, хүргэдэг гээд бэшэгдээтэй байхыень уншажа гайхааб, хонирхобоб. Яажа энэ ехэ мяхан хоол хэды сагай хугасаа дотор эдижэ дүүргэнэби! Энээнһээ гадна элдэб түрэлэй түрүү бүхэли мяхан байгаа юм ааб даа!

Хото, хүдөөгэйхид энээнһээ гадна дэлгүүрһээ али тухай ехэ хоол хошо абана гэхэһи!

Эдэе хоолһоо гадна айл үрхэ бүрийн бэлэг сэлэг гэр бүлынхидтөө, аха, дүүнэртээ, анда нүхэдтөө, танил талануудтаа, хүршэнэртөө абадаг ха («Дневник», с.12). Үхибүүдтэ бэлэг болгон амтатайһаа үлүү үшөө наадаха юумэ абадаг өһо заншал байдагынь һайшамаар.

Сагаан нара - Сагаалганда үмдэхэ хубсаһа хунар, зарим ушарта шэнэлэг, эрэ, эхэнэрэй мүнгэн, алтан гоёолто г.м. мүн лэ бэлдэхэжэ хэрэгтэй. Хүдөөгэйхид эмээл, хазаар, шарга, унаха моринуудаа бэлдэхэнэ.

Сагаан харын - Сагаалганай бэлдэхэл хадаа гэр бүлынхидтөө гадна, аймаг, сомон мүн лэ ехэ бэлдэхэлэй ажал ябуулдаг тухай «Дневник» сооһоо бэшэгдэһэн байна. Эндэ жэшээ болгон, Үбэр-Хангай аймагай Арвай-Хээр хотын дарганар тусгаар Сагаан харын - Сагаалганай программа табижа, энэ һайндэр үнэгэрэгдэн тухай бэшээтэй байгаа («Дневник №4»): «Урид эртүүр аймаг соомнай хамагай үндэр һаһатай зоноо бүридхэжэ абадаг ха. Эдэ зоноо хадагаар золгожо, бэлэг сэлэг барюулжа, урин дулаахан үгэнүүдээр үнэн сэдхэхэлээ үндэр һаһатайшуулаа амаршалаад, хүнгэн солбон, хүхоун дорюун зугаатай ябажа, удаадахи Сагаан нара - Сагаалганаа утгахыень хүсээдэг байна. Дуу хүгжэмөөр хүндэлжэ, урилгаар ерлэн артистнууд хатар харуулдаг.»

Сомоний дарганар хүдөө гаража, мунгэ, үнэ сэнтэй бэлэг үндэр һаһатай үбгэд, хүгшээдэг барижа, сагаан толгойтоной үрээл-мангтаал, дуу, үлгэр, домог, һаһанайн намтарһаа хонирхоомоор энэ тэрэ хошон зугаа, сэгэн мэргэн үгэнүүдые шагнажа, сэдхэхэлээ баясуулаа өһотой. Фото абалга, сайлалга болодог ха.

БҮТҮҮНЭЙ ҮДЭШЭ

Бүтүүнэй, 30-най орой үдэш гэр бүлэ яажа утганаб гэхэдэ, манай эндэ үнэгэрэгдэдэг өһо заншалтай адлишуу 29-30-най үдэрнүүдтэ дасан, дуганда хурал болоно. Хүн зон олоороо ябадаг болонхой. Бүтүүнэй үдэш бурхан шүтээндээ сагаан эдеэн, мяхан табалуудые табина, сай үргэнэ, зула бадараана, хүжэ, адисаар (санзай) ангиуулаа. Гэр бүлынхид маани мэгзэм, ном судараа уншажа, бисалгал ябуулжа, буян хэшэг хуряадаг гээшэ.

Гэр бүлэдөө үндэр һаһатай үбгэд, хүгшээдтэй айлууд бүтүүгэй үдэш масагладаг (масаг) юм байна. Шүдэндэ торохо эдэе хоол эдидэггүй ха.

Минин түрэнһэн тоонто нотаг болохо аглаг тунгалаг Алын Уһата Хяла гэдэг Дунда Хялын эхиндэ:

- Мохоо хутагаараа можо зородог,
Морин тэргээрэ модо шэрэдэг,
Бүхэлгэ хоморгошо,
Эд зөөриншэ,
Хин һалхин шэни
Хара моритой,
Хара тугтай
Моотогон харганын,

- үри һадһан болохо Дамдинай Дарижал абымнай уг гарбалай нангин бууса эндэ байха. Абындаа бага, хургуулын һаһа гүйсөөгүй ябахадаа, сагаалдагаа мүнөөһнө урин дулааханаар һанажа ябадагби.

Минин абатан бүтүүгэй үдэшэ мяха огтолон эдидэггүй байһан. 80-яад оной үедэ энээн тухай аба, эжыһээ асуухадамни, абамнай хэлээ бэлэй: «Буян хуряажа, мяха эдиэхгүй хэдэн үе зон манай уг гарбалда байһан. Тиймэһээ масаглаха (масаг) өһотой. Бидэ хоёр хүгшээд мяха энэ үдэр эдингүй ябана ха юмиди...» Энэ хэлэһэн хургаалай үгэ һанажашые ябаа һаа, тэсэнгүй, мяха эдижэрхэнэб.

Бүтүүнэй үдэшэ олонхи хүн зон бүхэлээр мяха, бүтэн, хахалагадгүй сэмгэ шанажа эдидэг. Сэмгэ яһаа хахалха, буталха гэдэг өһо заншал бии. Бүтүүнэй үдэшэ тарган мяха эдижэ, хуушан, үнэгэрэгдэ жэлэй муу муухайе бүтүүлнэбди гэдэг ха. Тийгэжэ Шэнэ жэлэй, Сагаан харын - Сагаалганай харгы гаргадагбди

гэдэн өһо заншал монголшуудай дунда байна.

Буряад ороной нотаг нутагһуудаар ажалуудаг зонуу бүтүүнэй үдэшэдэ иимэ өһо заншал сахидаг гү, а үты гү - мэдэнгүйб.

ШЭНЫН НЭГЭН

Шэнын нэгэнэй үглөөгүүр эртээн бодожо, һама сахоусанаа утгата, шүтэхэ өһотой гэхэ. Тийгэжэ орон дэлхэйдээ, бурхан шүтээндэ мургэжэ, һайн һайханние хүсээдэг гээшэбди.

Одоол ан-бун боложо, Сагаан нара - Сагаалганай баяр эхилжэ, бэлэг сэлэгэ барилсажа золгодог заншал байдаг. Сайгаа уужа, сагаан эдеэн, мяхан табалууд удаа дараалан хубаридаг гээд, «Дневник» соо бэшэгдэнхэй.

Тийгээд лэ һайн хубсаһа, гоёолто зүүдхэлтэйнүүд сагаалагшад тэмээтэйнь тэмээгээрээ, моритойнь морёороо, ябагань ябагаар, мотоциклтойнь мотоцикलोороо, машинатайнь машинаараа ойро, хольн хүршэ айлуудаараа, түрэл гаралаараа, танил талануудаараа Сагаан харын - Сагаалганай һайндэр гурбан хоног адагтай, нэгэ һара саадатай эхилдэг («Дневник №3-4»). Һайндэр уридшалан хэлсэһэн хотондо гү, али сомоной дэргэдэ олон зоной хабадалгайгаар үнэгэрдэг ха.

Эрын гурбан а а д а н н а а эхилээд, элдэб түрэл, янза бүрийн зугаа наадан болодог гэхэ.

Мориний уридаан хатараар, һайбар жороогоор, оодороо үнэгэрдэг ха. Урда зүгэй губилхидай Сагаан нара - Сагаалганай баярта нааданда тэмээтэй уридаан болодог. Үмнэ-Гоби аймагаар Пурбэтэй ябахадаа, хизаар ороноо шэнжэлэлгын музейн дарга Намсарай-гуайһаа энээн тухай дуулаһан, фото-зураг музей соо хаража, аргагүй сэгээр хонирхоһон хоёр байхабди. Маанадай, Гурбынше, мннннше гэгтэхид нэгэһнө толгой тэмээгүй байһан. Тэмээтэй уридаан тухай дуулашые үгһнүүд ябаа ха юмиди.

Монголой зарим нотагуудта оноо үзэн гээд, бай буудог. Сагаан нара - Сагаалганай найр нааданай хоёр ехэ баяр хадаа гүү бариха, гүү табижа болоно.

Шэнын нэгэнэй үдэр эртэ урда сагта бүхэ хүн: баян ба үгытэй, дарга ба зараса хамаагүй энэл үдэр бултадаа ади эрхэтэй, хамта сугтаа сагаалжа, зугаалжа болохо. Бээ бээдээ, айл айлдаа ородог байгаа, Баял, ноёдһоо бэлэг абажа, үгытэйшүүл ямар ехээр баярладаг байтааб даа.

Сагаалганай үдэрнүүдтэ ямаршые урлал үгы, урилга хүлэһгүйгөөр бээ бээдээ ябалсадаг өһо заншал байһан.

Шэнын нэгэнэй үдэр түрүүһн айлһан, түрүүһн ушарһан хүн зонтой холбоотой домог байдаг. Айлда буужа ерлэн айлһан хэн бэ, эрэ, эмэ гү, һайн, муу гү, ухаатай сэгэн гү, үхибүүдтэй гү, баян, үгытэй гү, ямар сэдхэлтэйб, һайнние хүсэһэн хүн гү, хүгшэн, залуу гү, сэгэр, һонор гү гэхэ мэтын асуудалнуудта гэрэй бээдэ харюу абаха бололдо абтагдадаг байһан. Мүнөөһнө энэ өһо заншал байһаар гэхэ.

Хүн зон нэгэ-нэгэ һаһа нэмэдэг гэнэбди. Үбгэд, хүгшээд уулзажа золгододо, «Сагаан нара гараба гү? Буруу булһангай, дааган далангай ондо оробо гү? Нэгэ һаһа нэмэбэ, нэрээр үндэр болобо гү? гэлсэжэ зугаалдаг, хүхидэг байһан гээшэ. Мүнөөһнө Монгодо залуушуул нигээд золгодог өһо заншалаа сахижа ябаһаар заһдаа. Энэнь эхэ, эсэгын, аха захатангай

САГААЛГАНАЙ ГОЛ УДХА

«Буряад үнэн»- «Дүхэрэгтэ» толилогдоһон бэшгэй мүрөөр

Январийн 9-дэ гараһан «Сагаа харын гол удха бү алдая» гэнээн Хэжэнгэ тосхонһоо гарбалтай Б.Рыбдыловэй статья уншаһанай һүүлээр нэгэ хэдэн бодолоороо хубаагдахам. Нүхэр Б.Рыбдылов бүхы дээрэнһэ ханахада, ехэл зүбөөр сагаалгание тодорхойлоно. Үнэхөөрөөшье, сагаан нара гээшэмнай сагаан эдеэнэй нэрээр нэрлэгдэһэн нара бэшэ.

нэгэшье һогтуу байхыень хараагүйб. Оңдоо үдэр гүрэнэй найрташье (Сурхарбаанда) архи уужа байхыень харахагүйш. Мүнөө сэнхир экранда харахада, элдэб үнгын пивэ уугты, энэ пивэнь амтатай гээшэнь аргагүй, уугтыт, шэлэжэ байгаад залуушуул, арад зон гэхэ. Энэмнай ёһотойл арадай дайсан. Телевизор гээшэмнай бүхы муу юумэ харуулна: алаасан, наншалдаан, хулгай, худал. Гэм хэһэн хүнүүдэй тоогоор бүхы дэлхэйн гүрэнүүдэй дунда США - нэгэдэхи һуури, Росси - хоёрдохи һуури эзэлнэ гэдэг.

Городой түбэй рынок ошоходош, хэн архидажа, һогтуу халамгай ябанаб гэхэдэ, манай буряадууд - эхэнэршье, эрэшье зон, харин ород хүниие үсөөн харахаш. Трамвайда ябаханда, хэн хулгай хэжэ, хүнэй хармаан соо ороноб гэхэдэ, баһал манай буряад залуушуул, гоёор хубсаланхайнууд - норково малгай, арһан дэгл үмэдэнхэйнүүд. Гансал ажалтай хаш - хулгай худал хэхэ.

Гэбэшье засагнай, гүрэн түрэмнай урагшаа нэгэ алхам хээ. Урдын ёһо заншалаар, буряад хэлэ үзэлгэ, элдэб үнгын фестиваль, конкурс залуушуулай дунда үнгэргэгдэнэ. Арадай аман зохёолой одоо элдэжэл байна. Мүнөө арад зоннай гоё национальна костюмтай, дэгэлтэй, ехэл гоёор, баянаар харагдадаг. 1970-80-яад онуудта нэгэ хоёр хүниие харахаш, харин мүнөө тайзан, тайлган, сурхарбаан, сагаан нара - сагаалганай үдэр арад зоннай ямар гоёор хубсалаад ябана гээшэб! Урданһа юумэ хомор, торго, хадагынь олодоогүй нэн.

Манай буряад зон хурса ухаатай, заахан залуушье наа, муугаа дараад, хайнаа үргэжэ ябаха ёһотойбди. Хурдан, эсэшье суссагай Мориной һүүлээр, хара Хонин жэл эрээд, үүдыемнай тоншожо байна.

Буруу булшантай, даагамнай далантай гэжэ буряадууд юрөөдэг заншалтай, би баһа тиигэжэ юрөөнэб.

Ториин агаар тунгалаг. Тори талын баялгү - Сагаан хонин сүрэг Сагай хайханда үдгэ!

Дугар-Сүрэн ВАНЖИЛОВ.

А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

Зэдын аймаг.

Б.РЫБДЫЛОВЭЙ «Сагаа харын гол удха бү алдая» («Дүхэрэг», 9.01.03) статья тухай

Уһанай дуһал галайда ниилэһэн мэтэ, Тэрэ хэзэшье үлэ барагдаха болоно.

Эрдэни Хайбзун Галшиев, «Бэлигэй толи», 996-дахи хэһэг. Буянтай үйлэ үйлэдэжэ байһан Хэжэнгэ голой Б.Рыбдыловтэ һайниие хүргэжэ байнаб. Юуб гэхэдэ, танай тон буряад угсаатанайнгаа нэгэн болохо хадаа өөр шэнги арад түмэндэ ханаата боложо, арад түмэнөө һайн, зүб мүр тээшэнь татажа байһан хүсэлтэй һайшаагдамаар.

Жэлһээ жэлдэ «Буряад үнэн» газетэдэ гарадаг һонин статьянуудые анхаралтайгаар уншадагби. Би 20-ёод жэлдэ клубай хүдэлмэри дүүргэжэ ябаһан байнаб. Мүнөө үеын залуушуулые болоод дунда һаһатай зоние адаглажа байхада, ёһо гурим, журам гэжэ огтлоһон «боһоһон саана» орхигдоһон гэнэ тобшохоор. Зүрхэ үбдэмөөр, ханаа зобомоор үйлэ хэрэгүүд Сагаалганаар эхижэ захалха даа...

Һайхан буряад арадайнгаа ёһо заншалуудай «хиртэн зайлаагүйдэ», үрдижэ, бүхы шадалаа гаргажа, урдахаанаршье наань, урагшань ябуулаа даа.

Энэ хэрэгтэ аймагуудай соёлой таһагууд, һуралсалай таһагууд анхарал хандуулжа, мүнөө сагаар хэлэхэдэ, залуушуулай лидерүүдтэ ехэ үүргэ олгохо ёһотой.

Эртэ урдаһаа найрладаг ёһо гуримтай буряад арадайннай Сагаалганда гүрэнэй ехэ мүнгэн һомологдохо ёһотой.

Хүдөө нютаг бүхэндэ ургажа ябаһан залуу үетэндэ үльгэр жэшээ болохоор гүнзэгы бодолтой, урагшаа ханаатай хүнүүд бии гэжэ мэдэнэб. Миний нютагайхидаар абахада: Цырен-Ханда Дарибазарон, Жаргал Номтоев, Дашима Жимбуева - олон даа, тоолохо болоо наа... Сагаалганай нэгэ нара соо үнгэрдэг хадань урагажа байһан «улаан бургаһан» - һургуулийн хүүгэдһээ эхилээд, хото, хүдөөгэй залуушуула, бусадшье зондоо зориулагдаһан хэмжээ ябууланууд дэлгэрэнгыгээр үнгэргэгдэхэ ёһотой. Зарим газарта туһашье боложо магадгүй гэжэ ханаад, жэшэнь, иимэрхүү ёһолоһуудые дурадханаб:

1. «Сагаалганай» түрүүшын үдэр - баяр ёһолол, һарын түсэбтэй танилсуулга, концерт, нааган.

2. «Ёһо заншалай үдэрнүүд» - нютагайнгаа үндэр һаһатаниие золгохо, энэ жэлдэ гараһан жаахан хүүгэнтэй айлые амаршалха, золголсожо, хэрүүл, хэлэ зогсоохо г.м.

3. Энэ һарага спортзалнууута - һорёонууд, клубуудта - дискотекэ, конкурсууд замхаха ёһогүй.

4. «Буян үйлэдэглэйн үдэрнүүд» - үншэн хэнээ хүүгэдэй гэрнүүдтэ туһа хүргэхын ажал ябуулагдаха ёһотой, гажна хүүгэдэ анхардаггүй, архиһа гэртэхү - нээр ажал ябуулаха, үхи хүүгэдгүй үндэр һаһатай зондо туһа хүргэхэ г.м.

5. «Ганса бэе хүнэй үдэр» - 2-3 аймаг хамтаржа үнгэргэхэдэ, болохо. Хойто жэлын - нүгөөгө аймагай түбтэ...

6. «Буряад арадаа суурхуулан зонтой үүлзалгын үдэрнүүд» - ажалы, дайнай ветеранууд, уран зохёолшод, поэдүүд, арһистнууд, эхгеройнуудтай.

7. «Уггарбалай ёһо гуримууд» али «Уг гарбалай нааган» - «Хүбдүүг хүн хүхюүтэй, хүнды модон абятай» гэдэгээр, нэгэ угайхид сугларжа, гоёлойнгоо хубсаха нэмэрижэ, угай һарбаалжа (уг гарбалай үеүүдые харуулан) плакат дээрэ зуража, түрэл гарал мэдэлсэжэ, угаа дээшэнь үргэж суурхуулаха ябаһан хубүүгэ, басагадаа урмашуулжа байгаа наа гоёл нэн. Хойто жэлын Галзууд угтан, саанань Шарайд гэжэ мэтээр саанань дамжуулаха байгаа.

8. Республиканска научно-методическа түбэй туһа энэ хэрэгтэмнай ехэ. Дунгаршагүй булаг мэтэ бурьялжа байһан ёһо гуримуудаа, сценари, сценкэнүүдые, энэ сагай эрилтээр зохёожо, буряад хэлэн дээрэ репертуарна хуудһанда хэблэжэ байгаа наань, ехэл һайн байгаа.

Дулаахан хоншоортой, сагаан харгытай Хонин жэлэйнгээ газамнай ороод байхада, энэхэн наһандаа үелжэ ябаһан эрхим хүндэтэ хани нүхэдөө, үндэр түрэлтэ аба эжынгээ түрэл саданарые, холо ойроһуудаг дүүнэрээ, нютагайхидаа, бүгэдэ Буряад оройнгоо уладые Сагаалганаар амаршалхыемни зүбшөөгүт:

Сэдхэлдэе һайхан богол багаруулжа, Саашанхи харгы замаа арюуджажа, Үбшэ зоболонгүй, баян, бүүгүн Үндэр һаһа эдлэжэ жаргахатнай болтогой! Цыпилма ДУБЧИНОВА. Яруунын аймаг.

Багшын булан

К.В.ХАНДУЕВА, буряад хэлэнэй багша

БҮРЯАД ХЭЛЭЭР КЛАССНАА ГАДУУР ХЭШЭЭЛ Темэ: САГААЛГАНАЙ НАЙР НААДАН

Зорилго: Түрэл арадайнгаа Сагаалганай ёһо заншал һурагшадта гүнзэгыгөөр ойлгуулан, арадайнгаа аман зохёолдо дуратайгаар хүмүүжүүлэн, найр наада үнгэргүүлэхэ, үндэһэн ёһо заншалаа хэргээн, сахижа ябахыень һургаха.

Хэрэгсэлнүүд: Сагаан эдеэн, хадаг, мүнгэн, хүгжэмэй фонограмма, эпиграфэй таблица.

Хэшээлэй ябаса Үхибүүд буряад хубсаһа үмдэнхэй, айлашдые утгахаар бэлэн байна. Самбарта эпиграф: Сагаалган, манай һайндэр, Саг үдэр маңдаха болтогой!

I - Хэшээлэй зорилго: элидхэл. Мүнөөдэр манда ерэнэн айлашдые буряад арадайнгаа ёһо гуримаар утган сагаалхабди, найр наада үнгэргэхэбди.

II - Айлашадаа утгалга, золгохо ёһо гурим. I-дэхи хубүүн (сэнхир хадагтай): Хүндэтэ айлашад, орогты, Хүлээн утган байнабди, Хадаг тогтоон абагты! (Хадагаа айлашад ахада баруулна).

2-дохи һурагша (сагаан эдеэнтэи басаган): Сагаан эдеэнһээмнай хүртэгты! (Аягаа барюулааг): Эхэ талымнай, элдин дайдымнай

Атар тарган адуу малаймнай Хэшэг шэмэ энэл даа! (Сагаан эдеэнһээ айлашад хүртөөд, һурагшагта хүргүүлэн, хойморто гарана).

3-дахи һурагша: Арюун Сагаан һараар Арад зоний найраар Сагаан сэдхэлһээ бэе бэеэ Сагаалганаар золгоёл даа: - Мэндэ-э! (Үхибүүн айлашанда ошоод, мүнгэ нюур талаарнь һарбайгааг, «Сагаалга» гэхэнь, айлашан баруун гараараа абажа, хоёр гараараа золгон, «Мэндэ-э» гэжэ сагаалааг, «Бэлэгтнай бэхи боложо, бөстнай мүнхэ боло!» гэжэ үрэнэ. (Үхибүүд «Үрээл тогтохо болтогой!» гэжэ харюусана).

4-дэхи һурагша: Хүндэтэ айлашад! Амар мэндэ шэнэлбэ гүт? Айлашад: Амгалан тайбан даа 5-дахи: Бэе лагшан хүнгэн гүт? Айлашад: Хүнгэн солбон даа. 6-дахи: Буруу булшантай, Дааган далантай гү?

III. Буряад арадай дуун - наадан «Наадан дээрэ ерээбди». (Үхибүүд тойрон байжа дуулалдан, хоёроо шэлэжэ наадана). Хоор: Наадан дээрэ ерээбдил даа сааш, Нааданай һайхание хараабдил даа сааш. (Хүбүүн басаган хоёрые гарганаг).

Һаба һуулгаараа билтаржа байна. Харин та хэр сагаалбат? 8-дахи: Һайн даа, тарган тайбан. Хүн бүхэмнай нэгэ наһа нэмэжэ, Тугалнай - буруун, буруумнай - хашараг, Унагамнай - дааган, даагамнай - шүдэлэн, Хурьгамнай - түлгэ, түлгэмнай шүлгэ болобо.

9-дэхи: Буруу хашараг булшантай, Туруу дааган далантай, Үнээн бүхэнһөө үрмэтэй, Үнэр баян хангалтай Сагаан һарам, жабарай һарам, Сагай һайхан хабарай һарам! 10-дахи: Хурьһэтэ алтан дэлхэй дээрэ Хүн боложо түрэнһөрнай Нэгэ наһамнай нэмэбэ, Найр наадан дэлгэрэ! 11-дэхи: Арадайннай нааданууд Аман зохёолһоо эхитэй: Онһон үгэнүүд, үрэлнүүд, Урданай дуунууд, таабаринууд!

Наадан дээрэ ерэт, нүхэд! III. Буряад арадай дуун - наадан «Наадан дээрэ ерээбди». (Үхибүүд тойрон байжа дуулалдан, хоёроо шэлэжэ наадана). Хоор: Наадан дээрэ ерээбдил даа сааш, Нааданай һайхание хараабдил даа сааш. (Хүбүүн басаган хоёрые гарганаг).

Үндэр набтар таарашоол, Үелсэнинь мүн юм байн. Хэн бэлэйт? Хэн бэлэйт? Хүбүүн: Би Баяр гэжэ нэрэтэйб. Басаган: Би Оюуна гэжэ нэрэтэйб. Хоор: Гурба дахин дохитол даа сааш. Дуратай дуугаа дуулытал даа сааш. (Тэгэнь дуулана).

Хоор: Дуратай нэгэеэ шэлытэл даа сааш. (Хүбүүн - ондоо басагые, басаган хубүүе шэлэнь).

Бүдүүн нарин таарашоол, Баталсаниинь мүн юм байн. Хэн бэлэйт, хэн бэлэйт? Хүбүүн: Би... гэжэ нэрэтэйб. Басаган: Би... гэжэ нэрэтэйб. Би... гэжэ нэрэтэйб. Бидэ таабари таалахамнай. Хоор: Дуратай таабария таалгытал даа сааш.

Хүбүүн: Далайн саана дааган шарбаба. Хоор: Сахилаан. Басаган: Мүнөө юртэмсын гурбалжан таабари таагты: Юртэмсын гурбан баян. Юун бэ? Хоорһоо нэгэн: Тэнгэри, мүшэдөөр баян, Далай уһаар баян, Газар үндэһөөр баян. Хоор: Дуратай нэгэеэ шэлытэл даа сааш. (Шэлэһэнэй һүүлдэ)

Хазагай тэгшэнь таарашоол, Ханилсаниинь мүн юм байн. Хэн бэлэйт, хэн бэлэйт? Хүбүүн: Би... гэжэ нэрэтэйб. Басаган: Би... гэжэ нэрэтэйб. Бидэ хатархамнай. Хоор: Дуратай хатараа хатарытал даа сааш. (Хатар хүгжэм доро гүйсэдхэгдэнэ, туһалха хатаршад нэмэгдэнэ).

Хоор: Дуратай нэгэеэ шэлытэл даа сааш. (Һүүлдэнь).

Удаан бушуунь таарашоол, Ушарсаниинь мүн юм байн, Хэн бэлэйт, хэн бэлэйт? Хүбүүн: Би... гэжэ нэрэтэйб. Басаган: Би... гэжэ нэрэтэйб. Би шүлэг хэлэхэм. Хоор: Дуратай шүлэгһөө хэлытэл даа сааш. (Шүлэг басаган хэлэнэ). Хүбүүн: Ёохороо хатарая даа! Үхибүүд: Хатарая, хатарая! (Булта ёохор хатарнаг).

IV - Хэшээлэй дүн Мүнөөдэр айлашдые угтан сагаалха ёһо гуримые, урданай дуу - наадые ойлгожо, сээжэлдэжэ абаади. Саашадаа арадайнгаа ёһо заншалые наринаар сахижа, ажабайдалаа тааруулан зохёожо ябаял даа.

«Буряад үнэн» - «Дүхэрнэ» сониндо шэнэ гаршагтай хуудаһанууд олон боложол байдаг. Энэ удаа нурган хүмүүжүүлэгтэй холбоотой «Зүүн зүгэй зүнтэйхэн зүгы» гэнэн хуудаһы гайхажашье, һонирхожашье уншааб. Хүүгэдэй ухаае гүйлгэхэ, бодомжолуулжа нургаха хэрэгтэ иимэ хуудаһан сэгнэшгүй туһатай байха жэшээтэй. Энэ талаар редактор Г.Х.ДАШЕЕВАГАЙ үүсхэлые бүри мүнэн дэмжээд, «Юртэмсын гурбан» гэнэн арадай мэргэн үгүүлэлнүүдые «Зүгйдэ» дурдханаб.

Дулма ДАРИЖАПОВА.

Сагаан һарые угтуулан

ЮРТЭМСЫН ГУРБАН

1. Юртэмсын гурбан сагаан
Үдэхэдэ, шүдэн сагаан.
Үтэлхэдэ, үһэн сагаан.
Үхэхэдэ, яһан сагаан.
2. Юртэмсын гурбан улаан
Жабартай тэнгэрийн хаяа улаан.
Жаргалтай хатанай хасар улаан.
Жалгада ургаһан сухай¹ улаан.
Юртэмсын гурбан ногоон
Татта (плата) ургаһан арса ногоон.
Тайгада ургаһан хуша ногоон.
Талада ургаһан зээргэнэ² ногоон.
4. Юртэмсын гурбан шара
Эрдэнтэ алтан нэгэ шара.
Эд бараанда жаниша нэгэ шара.
Эдэндэ уураг нэгэ шара.
5. Юртэмсын гурбан хүхэ
Уудам дэлхэйн тэнгэри нэгэ хүхэ.
Унгарха галай дүлэн нэгэ хүхэ.
Урдаха голой уһан нэгэ хүхэ.
6. Юртэмсын гурбан сэнхир
Холоһоо харагдажа байгаа уула
нэгэ сэнхир.
Хонхорто тогтоһон уһан
нэгэ сэнхир.
Сэлмэг байгаа тэнгэри
нэгэ сэнхир.
7. Юртэмсын гурбан хара
Тохотойһоо тогоон хара.
Бэлитэйһээ бэхэ хара.
Амтатайһаа архи хара.
8. Юртэмсын гурбан бүхэ
Хурьгэн хүбүүнэй хүзүүн бүхэ.
Хүрэл³ шулуунай амин бүхэ.
Хүнэй, малай нурган бүхэ.
- Нойтондо сабуун бүхэ.
Мяханда эльгэн бүхэ.
Амитанда заан бүхэ.
9. Юртэмсын гурбан харанхы
Номгүй бандин сээжэ харанхы.
Хонигүй айлай хотон харанхы.
Хойшоо хараһан нүхэн харанхы.
10. Юртэмсын гурбан сэмсэгэр
Үүлээ тараһан тэнгэри
нэгэ сэмсэгэр.
Үнэхээ гаргаһан тулга
нэгэ сэмсэгэр.
Үһээ һамнаһан абгай
нэгэ сэмсэгэр.
11. Юртэмсын гурбан баян
Газар үндэһөөр баян.
Тэнгэри одоор баян.
Далай уһаар баян.
- Эрдэмтэн хүн эрхим баян.
Үхибүүдтэй хүн үнэр баян.
Үригүй (гарзагүй) хүн өөдэлхэдөө
баян.
12. Юртэмсын гурбан хоһон
Бариха, табиха байбашье, зүүдэн
нэгэ хоһон.
Барайжа, торойжо байбашье,
зэрэлгээн нэгэ хоһон.
Бархиралша, сахилгалша
суурян нэгэ хоһон.
13. Юртэмсын гурбан үнэн
Түрэхэнэй эсэстэ үхэхэ үнэн.
Хуряһанай эсэстэ дууһаха үнэн.
Хуралай эсэстэ тараха үнэн.
14. Юртэмсын гурбан хөөрхэн
Ажалалһаа арилһан хүүгэд
нэгэ хөөрхэн.
Борбёо нээһэн гүлгэн
нэгэ хөөрхэн.
Бодожо, тэнжэжэ байһан ботогон
нэгэ хөөрхэн.
15. Юртэмсын гурбан сайхан
Жэгдэрһэн ододой дунда һара
сайхан.
Жэгүүртэн шубуудай дунда тутас
сайхан.

- Жэгдэлһэн мододой дунда
галбарваасан һайхан
(модоной нэрэ).
16. Юртэмсын гурбан муухай
Хурьган малгайда шэгэбшэ
муухай.
Хоһон эмээлдэ хударга муухай.
Хулһан ташуурта зангяа муухай.
17. Юртэмсын гурбан арюун
Уржага байгаа арса нэгэ арюун.
Ууяжа байгаа хүжэ нэгэ арюун.
Урдажа байгаа уһан нэгэ арюун.
18. Юртэмсын гурбан баяр
Азарга унаһан хүн үдэрэй баяр.
Эмээл абаһан хүн һарын баяр.
Эхэнэр абаһан хүн жэлэй баяр.
19. Юртэмсын гурбан бардам
Хада һайнтай үнгэн бардам.
Хадам һайнтай хурьгэн бардам.
Ноён һайнтай албата бардам.
Нохой һайнтай хотон бардам.
20. Юртэмсын гурбан амараг
Баян хүндэ худалдаашан
амараг.
Бардам хүндэ нохой амараг.
Бялдуушан хүндэ ноён амараг.
21. Юртэмсын гурбан дүү
Баян хүн ноён хүнэй дүү.
Худалша хүн хулгайша
хүнэй дүү.
Унтаһан хүн үхэнэн хүнэй дүү.
22. Юртэмсын гурбан хурдан
Һалхитай тэнгэрийн
үүлэн хурдан.
Һаруул ухаантанай
һанаха хурдан.
Һайн мориной ябадал хурдан.
23. Юртэмсын гурбан шэрүүн
Түрэдэ элшэн шэрүүн.
Түмэртэ хуурай шэрүүн.
Тухамда зарья шэрүүн.
24. Юртэмсын гурбан дошхон
Эрьэе халиһан уһан дошхон.
Эмээлээ хүмэрюүлһэн морин
дошхон.
Эрьэе голоһон эмэ дошхон.
25. Юртэмсын гурбан дарамта
Муу эмээл мориной дарамта.
Муу эмэ гэрэй дарамта.
Муу нохой хотондой дарамта.
26. Юртэмсын гурбан гэмшэл
Номо үгы ябабал, харбалга дээрэ
гэмшэл.
Ном үгы лама хурал дээрэ
гэмшэл.
Үйлэ үгы хүүхэн үгэнэн газарта
гэмшэл.
27. Юртэмсын гурбан бэрхэ
Шулуун дээрэ ногоо ургуулха
нэгэ бэрхэ.
Уһан дээрэ гал түлнхэ
нэгэ бэрхэ.
Үхэрэй эбэр дээрэ саһа тогтоохо
нэгэ бэрхэ.
28. Юртэмсын гурбан жэгтэйхэн
Луугтай уушхан шэлэдээ байдаг
нэгэ жэгтэйхэн.
Арсаланай дэлэн табгайдаа
байдаг нэгэ жэгтэйхэн.
Заанай аман томо байдаг
нэгэ жэгтэйхэн.
29. Юртэмсын гурбан олдохогүй
Хадаһаа хальтиржа унаһан хаг⁴
шаазгайн мяхан олдохогүй.
Модонһоо халижа унаһан морин
шоргоолжоной мяхан олдохогүй.
Дулма ДАРИЖАПОВА,
педагогикын эрдэмэй кандидат.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

А знаете ли вы?..

1. Переносное жилище кочевых народов (vshdot)
2. Популярное и любимое блюдо бурят (ичоу)
3. Запретный продукт для вегетарианца (оэвн)
4. Бурятский эпос (дэсэ)
5. Обряд очищения огнем у бурят (орлжыл)

Зүүн зүгэй зүнтэйхэн зүгы

6. Сказание о древних богах (фпн)
7. Изделие, изготовляемое бурятами из шерсти (монцов)
8. Первый весенний месяц (шдвн)
9. В юрте опора-шест, в жизни опора - кто? (лгдб)
10. Бог врачевания в тибетской медицине (отошо)

Из методического пособия «Сагалган».

Буряад зоной хүүгэдээ хүмүүжүүлдэг ёһо заншал

1. Бурханай урдуур гарахагүй, сухарижа гараха.
2. Сагаан эдэе газарта адхажа болохогүй.
3. Мориной толгойе сохижо болохогүй.
4. Урга, ташуур дээгүүр алхажа гарадаггүй.
5. Эмээлээ абахадаа, баруун урда зүг руу хандуула.
6. Хутага шүбгэ, хайша хүн руу бү шэглүүлэ.
7. Айлан зоной урда хүүгэдээ бү зандара.

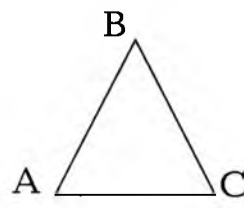
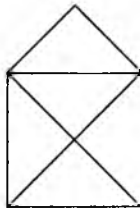
8. Галдаа бузар юумэ оруулхы сээрлэ.
9. Үнэхөө хог нобшотой худхажа бү хая.
10. Буряад зондо бузар хараал байдаггүй.
11. Буряад зон бэлин шэбшэг хэлэхы сээрлэдэг.
12. Буряад зондо гуйраншан байдаггүй.
13. Ядуу доромжо хүндэ дээрэлхэжэ болохогүй.
14. Хүндэ үри, зөөрээр баярхажа болохогүй.

15. Үүдэ хаалгая хаялжа, шэдэлжэ болохогүй.
16. Үндэр наһатандаа гурбан зөөлэниие (үгын, эдээнэй, унтариин) бүридүүлэ.
17. Айлда ороходоо, гэртэнь тулса бү гүйлгэ.
18. Айлда ороходоо, бэхэдээ хабшуулан хутагалаа буулгадаг.
19. Шүүдэр, ташууртала айлда орожо болохогүй.

Б.СЭРСЭГМААГАЙ «Заяанайман заншал» гэнэн номһоо.

ОНДОО ЯНЗЫН БОДОЛГОНУУД

1. Карандашаа саарһанһаа далгаангүй, нэгэ зурлаагаа зубшажа, дахин зурангүйгөөр, зураг дээрэхи фигура гаргагтыл даа.
2. Дээрэ заагдаһан гуримаар эдэ точконуудые 4 сэхэ зурлаагаар холбохо.
3. Энэ зураг дээрэ адли хажуутай ABC гэжэ гурбалжан зураатай байна. Энэ гурбалжаниие тон адлихан 4 гурбалжан болгогты.

БУРЯАД АРАДАЙ ТУУЖАҺАА

Нэгэ хүн хэлэһэн гэхэ: «Би орой ганса эмэ хонитойб. Арбан жэл соо мянгаад хонитой болохо байнаб. Хуса хүршын». Бодогтыл даа, хайшан гээд тэрэ хүн мянгаад хонитой болохо байба гэшэб? Энэ тоо бодоходоо, жэл бүхэндэ эмэ хурьгад гараха, хуушан хонидын заатагүй эхирлэхэ гээд бодогты; гараһан хурьгадай хахадын эрэ хурьгад байха. Тиигэбэлнь 10 жэл соо тэрэ хүн хэды хонитой болохо байгаа хаб?

Иигэжэ тогтонгүй олон боложо байдаг ушарта тэрэниие тоолоһон тоогой захань хизааргүй гэдэг (ородоор - предел стремится к бесконечности, тэмдэгынь∞).

Б.В.Рыбдыловэй, З.Ц.Данзановагай, Д.Д.Рыбдыловагай «Бодоод үзэе» гэнэн номһоо.

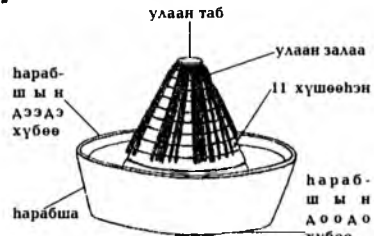
Үхибүүдтэ зорюулагдаһан хуудаһан

ТОЙРОБШО МАЛГАЙ

Тойробшо малгайе хабар, намар, зунай уларилда үмдэдэг. Арһатайгааршые, арһагүйгөөршые оёжо болохо. Малгайн хуби бүхэниинь өөр өөрын удхатай гэбэл, иимэ: оройнь тэбэгые нарантай сасуулдаг; улаан залааһаань наранай элшэнүүд сасарна гэе; малгайн оройн сэнхир үнгэнэ хүхэ тэнгэриие түлөөлнэ; арбан нэгэн хүшөөниинь (полоса) Хориин арбан нэгэн эсэрын тоогоор хэгдэнхэй; малгайн һарабшань Эхэ дэлхэйе хэлэнэ; һарабшын хотогор соо тэнгэрийн буян хэшэг тогтоно. Малгайн оройдо гурбан ондоо юумэ хададаг. Нэгэдэхинь - дэнзэ. Энэниие юрын хүн хададаггүй, харин баян, ноён, баатар, эхэ эрдэмтэй хүнүүд хадаха эрхэтэй. Залаа гэжэ хоёрдохи зүйлые юрын эрэ, эхэнэр хүнүүд, залуушуул, үхибүүдые хадажа болохо. Гурбадахинь шомпиин гэжэ нэрэтэй. Шомпиин лама хүнэй, шабганса болоһон хүгшэнэй малгайн оройдо хададаг. Буряад хүн малгайгаа үмдэжэ ябаха ёһотой. Тэрэгүй һаа, бурхан тэнгэри танихагүй гэнэн удхатай.

ТОЙРОБШО МАЛГАЙ ЭСХЭХЭ, ОЁХО АРГА

Малгайн үндэрын 22 сантиметр байдаг.

1. Эсхэхэдэ, оройнгоо хоргой, торгонойнгоо хээе тааруулжа эсхэгты.
2. һарабша эсхэжэ абаарайгты. һарабшын дээдэ хүбөө - 75 см, доодо хүбөө - 59 см, һарабшын үндэрын 10 см байха.
3. Зузаалиг бүдөөр (пумажи мэтэ материалаар) хатуу болотор няаха хэрэгтэй.
4. Оройгоо арбан нэгэн хүшөөнэ хүшөө.
5. һарабшадаа хоёр үнгын хоргой холонготуулан оёхо.
6. Оройнь ара хажууе бүтүүлэн, арбан нэгэн хүшөөнээ тааруулжа оёхо.
7. Хүбөөнэ үмэгэр болотор оёжо, һарабшадаа тааруула.
8. Оройгоо хүшэхэдөө, сагаалса (хараа) тааруулжа, жэгдэхэнээр хүшөө-рэйгты.
9. Эгээл һүүлдэ залаагаа хадаад, арһаа халаха. Арһаа халахадаа, һарабшын дээдэ талые халаад, доодо таладань сабаг барижа (бүд дабхарлан няажа), зосоо оройдоо халаарайгты.

Иигээд тойробшо малгай бүтэбэ.

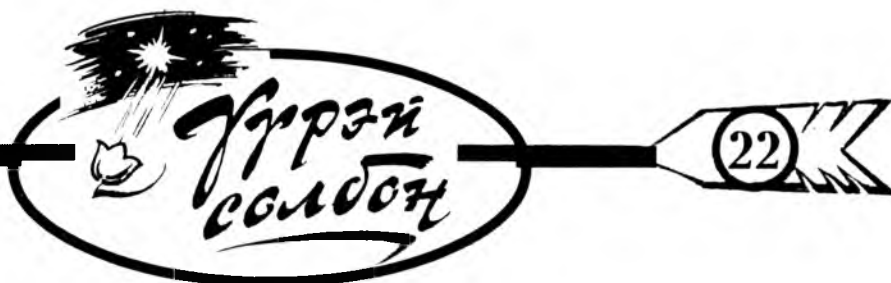
ЭДЭ ОНЬОН, ХОШОО ҮГЭНҮҮДЫЕ СЭЭЖЭЛДЭГТҮ:

В лесу лес не ровен, в миру - люди. Ой модон үндэртэй, набтартай, олон зон һайтай, муутай. (Дословно: в лесу бываут деревья и высокие, и низкие, среди людей бываут и хорошие, и плохие). Оказат медвежью услугу. Туһа хургэхэм гээд, тоджор татаа. (Дословно: желая оказать пользу, причинил помеху). Гнев человеку сушит кости, крушит сердце. Уур бэе зобоохо, уула мори зобоохо. (Дословно: гнев человека мучает, гора коня мучает).

Ашата эсэгэ эхэ хоерые Номой ёһоор хүндэлэн яба. Энэ наһанда Амиды бурхан гэжэ юртэмсын зон хэлсэдэг. Үндэр наһатаниешье Эсэгэ, эхэ мэтэ хүндэлэн яба. Наһанай саг ба хэшэг олохо гэжэ Эртын зоной хуушан үгэ бии. Э-Х. ГАЛШИЕВАЙ «Бэлитүүн толи» номһоо.

Сухай¹ - бот. тама - риск; зээргэнэ² - бот. эфедр; хүрэл³ - бронза;

тухам⁴ - низина, котловина; хаг⁵ - послед.

«ХАТАРАЙ ШЭДИ»

Зүүн-Сибирийн гүрэнэй соёлой болон искусствын академидэ 1998 ондо хатарай багша Доржо Васильевич Дугаржапов бүлэг хүбүүд, басагадые хургахаяа абаа нэн. Тэрэ гэхээр 5 жэл үнгэржэ, гүрэнэй шалгалта тушааха саг ерзбэ гэшэ. Гарагай 2-то тус бүлэг олоной анхаралда «Хатарай шэди» («Магия танца») гэхэн концерт-шалгалта гурагхан байна.

Энэ үдэшэ залуу бэлигтэйшүүдые харахаяа олон хүн сугларла. Шалгалтадаа оролдосотойгоор хандаһан оюутад нонирхолтой концерт харуулжа, сугларгашадые баярлуулаа. Мүн баяртай хүүгэдэ забнарлалгын үедэ фойе соо хараһанаа нажаан дэбхээрлэжэ, хатархаяа шангад Харин түрэлхид шанга шаггаар нанамжануудаараа хубаалдана.

Табан жэлэй хугасаа соо оюутад хатарай бүхы шэди таажашадаа гээд, концерт хараад хэлэмээр байба. Тэдээн сооһоо Аюур Дагданов, Даба Дашинооров, Баир Тапхаров, Саян Нацагдоржиев, Бато Цыбенев гэгшэд гүрэнэй «Бадма Сэсэг» хатарай театрай артистнууд болонхой. Эдэнэр үшөө 3-дахы курсын оюутад ябахандаа, Хангты-Мансийск ошоожо, Буряадайнгаа нэрэ соло үргэһэн юм. Мүн түрэл республикынгаа Захаминай, Зэдын, Түнхэнэй аймагуудаар ябажа, бэлиг шадабарияа ха-

руулаа. Энэл жэл Агын тойрогой харагшадые баярлуулаа. Үнгэрһэн 2002 ондо «Бадма Сэсэгтээ» хамта Испани, Франци, Германияр халбараа, хари гүрэнэй харагшадтай, мэргэжэлтэдэй үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө. Елена Бычкова, Надежда Василёва, Ольга Грашина, Марина Ефимова гэгшэд мэдээжэ аман зохёолой «Забава» ансамблин бүридэлдэ оруулагдажа, ёһотойл гэгшүүдынь болонхой. Дарима Батожаргалова Алена Шагдырова хоёр «Бадма сэсэгтэ» практикага гараа, өөһэдөө хатар зохёогоод гүйсэхэдэг.

Тус концертэдэ харагшадта мүнөө үеын, арадай, классическа хатарнууд гүйсэхэдэг. «Бадма Сэсэг» «Забава» хоёр үдэшэдэ хабаадажа шэмэглээ.

Борис БАЛДАНОВ. Радна-Нима Базаровай фото.

ОНДОО ТЭЭШЭЭ ЗОРИҢОНОЙ ХЭРЭГ БИИ ГҮ?

Патриотизм тухай бодолнууд

«Россин Федерациин эрхэтэдэй патриотическа хүмүүжүүлэг» гэхэн гүрэнэй программын ёһоор, 2001-2005 онуудта үхибүүдэй нэмэлтэ эрдэм нуралсал хүгжөөлгын республиканска тусхай зорилготой программа зохиладуулан, Улаан-Үдэ хотын Эдиршүүлэй аяншалгын ба хизаар ороноо шэнжэлгын республиканска түбэй дэргэдэ залуушуудые патриотическа ухаан бодолтойгоор хүмүүжүүлэлгын талаар таһаг байгуулагдаа юм.

«Патриотизм» гэхэн үгэ мүнөө үедэ ямар удха шанартайб, ямар аргаар тэрэниие үхибүүдтэ ойлгуулха болоноб гэхэ мэтэ олон асуудалнууд энэ таһагай мэргэжэлтэдэй урда тобойн гараад ерээ.

Гүнсэдьхэлэй оёорһоо гараһан энэ мэдэрэл хайшан гэжэ харуулха, гэршэлхэ, хүмүүжүүлхэ болонобиди?

Эрдэм нуралсалай ажаябуулга хэдэн үедэ Эхэ орондоо дуратайгаар, Эхэ оройнгоо түлөө найнаар хураха зорилготойгоор шэглүүлэгдэн ябуулагдана ха юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда, Афганистанда, Чечняда дайлааһан сэрэгшэдтэ зорюулагдаһан музейнүүд байгуулагдана. Эдэ дайнда үгы болон мөрөөрнэ бэдэрэлгын кружогууд хургуулинуудай дэргэдэ ябуулагдана гэшэ. Хүн бүхэнэй омогорхол гүрэн түрын амжалтатай ажабайдал гэршэлхэн түүхын музейнүүд нютагуудаар бии.

Бүхы тээ ажал хэгдэжэл байһан хэбэртэй аад, манай эндэ хүдөөгэйхид томо хото руу зөөнэ, хотын залуушуул холын замда гаража, Москва, Санкт-Петербург нүүжэ ошоно, шадаһаниинь хилын дабаа гатална, зүгөөр бусажа ерэхэн зон - үсөөн.

«Арагдаа тодоороод, арагдаа ханаала табилган — Арюн зүрхэтэй хүнэй бэлгэ тэмдэг лэ»,

- гээд, Николай Дамдинов бэшэһэн байдаг.

«Би Буряад орондоо ажаһуудаг байһандаа омогорхоноб, түрэл орондоо бээ зорюулхаб» гэхэн мэдэрэлтэйгээр ажалаа хэхэ хү-

сэлтэй хүн байха гү? Залуу наһанай зали ошотой зоной эрилтээр бүхы юумэн дары түргэн, хэгдэхэ, хубилагдаха зэргэтэй. Тээд засагай дээдэ зургаануудта зүбшэл заабаринуудай, тогтоолнуудай гаратар, манайхиднай Солонгос, Португали, Греци гэхэ мэтэ гүрэнүүдээр гэр байртай болохоёо, хүлдээрээ гархаяа үни ябашанхай.

Үнэхөөрөөл, «патриотизм» гэхэдэ, олон наһал бодолнууд мүнцэлнэ. Бүхы юумэн зэргэсүүлэхэдэ эли болодог хаш.

«Орлёнок» лагерята амархадаа, үглөө бүри Россин гимн дуулаад, үдэрнай эхилдэг хэн. Буряад оройной үхибүүд өөһэдэйн яһатанай хубсаһатай, гимнтэй байһандаа, би ехэ омогорхооб гэжэ басагамни хөөрөө хэн, - гэжэ республиканска аяншалгын ба хизаар ороноо шэнжэлгын түбэй директор И.С. Данилова хэлэнэ хэн. Буряад оройнгоо гимн булта мэдэхэбди гэжэ үнэн зүрхэнһөө найданаб. Харин ямар тугтай, хүлдэ тэмдэгтэй байһанаа зарим зон мэдэнгүй байхадаа болохо, Россин гимн үсөөн зон сээжэлдэн байха. Америкэдэ шэнги бүхы үйлсэ, байшангуудайнгаа газрагуур тугуудаа үлгөөд, календарь, номой, дэбтэрэй гадар дээрэ гимнын үгэнүүдые бэшэбэл, мэдээдэ болохо хэн бээбди. Мүнөө хонин жэлэй гарахаяа байхада, Хитад гүрэндэ хэгдэхэн хонин нааданхайнууд дүүрэн худалдагдана. Тэрээн мэтэ 2-3 түхэригтэ гүрэнэй тугуудые худалдабал, абарал хэн гэжэ һаһагдана. Жэшээлхэдэ, «рембо» зурагай орондо, Буряадай хүлдэ

тэмдэгтэй гоёхон футболка, самса үмдэбэл, ханаанда хэдэ таатай байха хэн бэ.

Оршон тойронхи байгаага хамгаалха, ариг сэбэрые сахилга баһал түрэл оройнгоо түлөө ханаата болоһон шэнжэ. Аяншалгын ба хизаар ороноо шэнжэлгын түбэй дэргэдэхи шэнэ таһаг байгша оной маргын 9-һөө майн 9 болотор Дурасхаалай үдэрнүүдые эмхидхэхэ юм. Эдэ үдэрнүүдтэ Дурасхаалай хүшөөнүүдые сэбэрлэхэ, заһаха, модонуудые хуулгаха, эрэмдэг бэстэй, ган-саараа үлэхэн хүшэн хүнүүдтэ туһаламжа үзүүлхэ байна.

Эгээ түрүүн республикын аймагуудаар энэ талаар яма байдал тогтонхойб, түрүү байшанарай, музейн хүтэлбэрилгшэдэй ажалай үрэ дүнгүүдые, дүй дүршэл хараадаа абаха болонобди, - гээд, тус таһагые даагша С.В. Жапова хэлэнэ. Республика дотор Мухар-Шэбэрэй аймагай Хушуун-Үзүүрэй хургуулида (директор - С.И. Гармаев), Зэдын аймагай Жэлтэрн музейдэ (хүтэлбэрилэгшэ - Г.И. Сухарева), Яруунын аймагай Эгэтын-Адагай хургуулида, Захаминай аймагай Үлэгшэнэй дунда хургуулида гэхэ мэтэ бусад эрдэм нуралсалай гуламтануудта Эхэ оройнгоо баян түүхэтэй танилсуулжа, түрэл нютагайнгаа зонной аша габьяае гэршэлнэ. Тимэнһээ үндэһэн хэлэе мэдэжэ, арадайнгаа ажабайдалай балигые сэгнэхэ хэрэгтэй.

Зургаадахи классай хурагша, хүршэ хүбүүнһээ «Ши хаана байхаяа ханаабиди, Америкэдэ гү, Россияда гү, Африкада гү?» - гээд асуухадам, «Америкэдэ байгшуул байдаг, Африкада үгшээшүүл, гэртээ байгаа хаа дээрэ» гэжэ ехэ сэсэн харюу үгөө хэн. Дунда талынь шэлэхэдэ, дээшэ хүгжэхэ арга заатагуй олодохо.

Е. ЦЫБЕНОВА.

МҮНГЭН СЭСЭГ САГААН НАРАДА НАЛВАРХА

«Сагаан нарын одод» гэхэн Уласхоорондын фестивалин шэлэлгын шата ерэхэ субботодо үнгэргэгдэхэ. Эндэ ганса Буряад оройной дуушад хабаадаха. Мүн тийхэдэ энэ фестивалин туг доро эмхидхэгдэхэн эстрадна уран хүгжэмэй шадабарийн хургуули гараһан хүбүүд, басагад бээ туршаха болоноб. Эрхимлэхэн дуушад хоёрдохы шатада гаража, холо ойрын айлшадтай тэмсэхэ, нютагаймнай эстрадна хүгжэлтэ ямар шатада ябанаб гэхэн хүлгөөтэ асуудалда харюусаха юм.

«Сагаан нарын одондо» уригдаһан айлшадтай дунда Үбэр Монголой элитэ дуушан боло-

жо шадаһан Мүнгэн Сэсэгы тэмдэглэмээр. Мүнөө үедэ тэрэ Хитадай арадуудай гүрэнэй ансамблин дуушан юм. 1995 ондо «Япония-Китай» гэхэн залуушуудай конкурсын 1-дэхи шатын лауреат болоһон байна. Мэдээжэ MTV-гэй үнгэргэдэг конкурсдо хабаадаа. «Мориной гүйдэлдэ түрэнһэн инаг дуран» гэхэн дууниинь элдэб хит-парадта олон жэл соо түрүүлхэн юм. 1996 ондо Мүнгэн Сэсэг өөрөө «Талын жаргал» гэхэн хүгжэмтэ телефильм буулгаһан намтартай. Бүгдэ Хитадай арадуудай конкурсын 1-дэхи шатын дипломдо хүртэжэ, бүри мэдээжэ болохо шадаа. Сингапур, Япон, США, Росси

болон бусад гүрэнүүдээр гастрольдо ябаа.

Фестивалин үшөө нэгэ мэдээжэ айлшан гэхэдэ, Мишээл болон. Тэрэ хадаа олон жэл соо ород хургуулинуудта хураа. Монгол, францүз хэлэ найнаар мэдээдэг. Улаан-Баатарта үнгэргэгдэдэг «Ерээдүй одод» гэхэн фестивалда түрүүшын амжалта Мишээлдэ ерээ. «Оюутан топ» гэхэн мүрысөөндэ мүн лэ эрхимлээ. 2001 ондо францүз хэлэн дээрэ дуунуудай конкурсдо түрүүшын хуури эзэлжэ шадаа. Мүнөө үедэ «Орхон» гэхэн университеттэ хурана.

Бадма ЯКШЕЕВ.

Уншагшадаймнай туршалгануудһаа

Дарма-Базар ДАШИЦЫРЕНОВ

УНАГАН НАНАНАЙМНИ ТООНТО ЛЭ

Хүхэрэн уняартагша хадануудай Хормой дэрлэн зэрлэгэтэгшэ Хонгор уужам талануудтай Хониной шэбхээр анхилагша Холшорхон наһанайм тоонто лэ.

Байса шулуун хорёотой Бабжа баатарай нуудалтай Булган талаяа дэлгээһэн, Булаг аршаанаар соробхилһон Балшархан наһанайм тоонто лэ.

Сагдуулхан модоороо ногоорогшо,

Соохорлон хуһаараа сайрагша Уула үндэр мундаргатай Унайн үнэрээр анхилагша Унаган наһанайм тоонто лэ.

Үнгэтэ энэ юртэмсын Үдэр хоногууд илгаатай. Хүнэй наһан эмжүүртэй Хуу саанаһаа табисууртай. Хэды хүрэхэ ябахын Хэмжүүр утаһан татаатай. Саһа, бороошые наа захын Саанаһаа баһал сүршөөлтэй. Айдархан залуухамби гэжэ Аашалжа ябаханда аягүй. Үрдихэ юумэ гэлдэжэ, Үлүү гараһан хэрэггүй. Хамаг юумэ сэгнэжэ, Хүлэстэйхэн ябаха арга бии.

Үри хүгэдэе хангаха, Энэ наһандань зоборигүй

Зөөритэй болгохоо оролдохо Заяанаймнай наһан аргагүй.

Хүн бүхэн үйлөөрөө Хуби заяанһаа тэрбэлхэ үгыш. Үглөө үдэр үнэндөө Юунэйш болохые мэдэнэ үгыш.

Бэлээр олоһон зөөришни Балайшые сэнтэйень мэдэнэгүйб. Бэээрээ олоһон өөрын Баялиг юунһээшые үнэтэй лэ.

Хүнһөө дутахагүй абьяаста Хэрэг үгэдэ абтаагүй, Зоной дундуур адлихан Зохидоор яабал хүндэтэй.

Инаг дуран, эдирхэн хаһам Энэ наһанай нангин эрмэлзэл.

Дурлажал шадаха залуу наһан Дали ургуулдаг, шэдитэ хүсэл. Үнэн дээрээ түрүүшын дуран Үлзы найхан зүрхэнэй мэдэрэл. Угаа саашань үргэн ябаһан Ушархан хоёрой наһанай жаргал.

Тэнгэри газар хоёр ушарбал, Тала дайдамнай ногоорон халоурхал. Энээндэл хоёр зүрхэн ханилбал,

Эрхэгүй угай баатарнууд түрэхэл. Зүгөөр дурлабал, инаг дураяа Заатагүй энхэрэн гамнажа яба. Хүн түрэнһэн үндэр нэрээ Ходоодоо мэдэрэн, сэгнэжэ аба.

Дулаахан наранай элшэ дороһоо

Дулаасана таламни, эльбүүлһэндэл нуниана. Дуранай найханиие хүсэтэ элшэхэ

Дууран бэемни жэгнүүлэн хэргэнэ. «Гуран шэээрэнэ» жэгдэхэн дуһалһаа

Газар дайдамни уридал хэргэнэ. Залуухан басагад дуратай элшэхэ

Задаран-сэсэгтэл урган халбарна. Байгааилин хубисхал, хабарай амисхал

Булта халбаран, жэгдэрэн ургана. Түрүүшын дуран, инагай амисхал

Түргэдэн, зүрхэмни жэгтэйхэнээр сохилно.

(Окончание. Начало на 5-й стр.)
 А Запад - столичные (московские) и ленинградские научные круги, особенно официальные, долго не признавали его открытия: не то ропились утверждать защитные диссертации, то есть научные его степени, издавать книги. Например, «Этногенез и биосфера земли» - она была депонирована во Всесоюзном институте научной и технической информации в 1979 году (значит, если выразиться по существу, «арестована», закрыта для широкого круга людей, только могла быть распечатана по заявке специалистов в двух-трех сотнях экземпляров) и увидела свет только через пять лет. До конца своей жизни он не «заслужил» чин профессора, так как не имел официальных часов в университете и своей аудито-

рии. Он был научным сотрудником научно-исследовательского института географии при Ленинградском университете - младшим, старшим, только в последние годы - ведущим - почти 20 лет, до тех пор, когда его «не слишком красиво» выкинули на пенсию... (как пишет Айдар Куркчи в предисловии к книге Льва Гумилева «Поиски вымышленного царства», М., 1997). «Увольнение на пенсию происходило так же бессердечно, напоказ, как и все предыдущее административно-политическое воспитание, предпринятое государством по отношению к своему гражданину и сыну Н. Гумилева и А. Ахматовой».

Он, настоящий академик, не был признан действительными членами академии во главе с Ю.В. Бромлеем и не принят в их круг, чего и

не должно было случиться. «Антимарксист», «географический детерминист», «мистический биолог», «буржуазный солипсист» (представитель крайней формы субъективного идеализма, признающей несомненной реальностью только сознающего субъекта и объявляющей все остальное существующим лишь в его сознании; тенденция к солипсизму характерна для Дж. Беркли), «бихевиорист» (ученый, придерживающийся взгляда на психологию как на науку, изучающую не сознание, а поведение, обусловленное воздействием внешней среды), «неуч-анархист», «расист» - вот неполный список ярлыков, навешенных на Гумилева. После альбома-книги «Старобурятская живопись» его обвинили в «белогвардейщине», расовом теоретизировании, неогеографическом детерминизме, биологическом обскурантизме, восточной мистике, в русофобии, монголофильстве. Была интенсивная атака на позиции ученого - историка Евразии, историка-кочевниковеда, историка Монголии и Золотой Орды, лучшего историка, объяснившего драматизм русской истории XIII-XVIII веков - широким фронтом от академиков до писателей (например, роман-эссе «Память» Чивилихина), ученых (ректор Историко-архивного института Ю. Афанасьев и т.д.) до партийной номенклатуры (секретарь Ленинградского обкома Дегтярев и т.д.). Его враги полностью изолировали Гумилева от внешнего мира, не давая ему возможности высказать свой взгляд и суждения, вступить в теоретическую борьбу. И творилось самое гнусное - крали, воровали его идеи и концепции,

писали статьи, эссе, философские статьи и романы. Делается это и после его смерти.
 «Лев мертв, - пишет А. Куркчи, - хотя после смерти он им страшнее, чем при жизни. Им хотелось бы, чтобы его не было, и потому кое-кто поспешил быстро приобщить Гумилева к своему лагерю, стал писать панегирические статьи о его «русскости» и прозорливости, патристичности и его евразийстве».

*Вверху луна бежит неудержимо,
 Внизу бежит подземная вода.
 Уходят вдаль года, года проходят мимо,
 И часто мнитса - навсегда.
 Но бурных туч встревоженные пятна
 И сержный огонь подземных рудников
 Зовут на землю вновь, зовут сюда обратно
 Мечты давно в земле зарытых стариков,
 Утраченные дни сильнее поколений.
 Детей не упасут от пращуров отцы.
 Истоки ваших чувств, восторгов
 и стремлений
 Хранят в глухих гробах седые мертвецы.
 Досель ваша жизнь служила для ответа
 Вопросы грешника, скорбящего в гробу,
 - так писал Л. Гумилев в Норильском лагере в 1942 году.*

Да, Лев Гумилев «грешил» против «истин», которые были общеприняты. Он поставил себе вопрос, и его жизнь служила ответом.
 Его вопрос и его ответ являются для нас истоками чувств, восторгов и стремлений.

(Продолжение следует.)

**XVII ЖАРАНАЙ УЯН ХАРА МОРИН ЖЭЛ
 XVII ЖАРАНАЙ ХАРАГШАН ХОНИН ЖЭЛ**

Убэлэй һүүл харагшан үхэр, хабарай эхин хүхэ бар харанууд

Буряд литэ	25	26	27	28	29	30	1
Европын литэ	27	28	29	30	31	1/II	2
Гараг	Дабаа	Мягмар	Лягба	Пурдэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	Һара	Марс	Меркури	Юпитер	Солбан	Сатурн	Наран
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббота	воскр.
Үнгэ	сагаан	сагаашан	хара	харагшан	хүхэ	хүхэгшэн	улаан
Үдэр	хулгана	үхэр	бар	туулай	луу	могой	морин
Мэнгэ	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан
Һуудал	уһан	уула	могон	хиц	гал	шорой	түмэр

Гарагай 2-то хуушанай 25 (январин 27). Хандамаанарай үдэр.
 Сагаан хулгана, 4 ногоон мэнгэн, уһанда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахиуса, тэнгэри тахиха, бисалгал хэхэ, бурханай шэрээдэ Мандал табиха, ламы бараалхаха, муу үйлэ буруудаха, шуһа ханаха, төөнхэ, юмз худалдаха, худалдажа абаха, олзын хэрэг эрхилхэ, замда гараха, гэр бариха, абаһанаа бусааха, эм найруулаха, үгэлгэ үгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшые үхибүү хүдэл оруулаха, бага хүүгэдые гэрлээ холо эльгээхэ, үһээс угааха, ехэ уһа галгаха, заһага бариха, мал үүсэлхэ үхибүү үргэжэ абаха, хүн дүрсээс алдатарая архи ууха, гэрлээ хэрэглэл гаргаха, нүүхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр.
 Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, ноогонэй хараа муудаха.

Гарагай 3-да хуушанай 26 (январин 28).
 Сагаашан үхэр, 3 хүхэ мэнгэн, хада уулада һуудалтай үдэр. Бурхан, сахиуса тахиха, тараг бэрхэ, айраг халааха, һахил хүртэхэ, эм найруулаха, эм залаха, дайсание болон ада шүдхэр дараха, һаад тодохор зайлуулаха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура замда гараха, үхэр худалдаха, худалдаа наймаа хэхэ, олзын хэрэг эрхилхэ, тушаал дааха, дарсаг үлгэхэ, абаһанаа бусааха, тэнгэри тахиха, модо сабшаха мэтын үйлэнүүдтэ муу. Бэри тухай, һаһа бараһан хүн тухай дасанһаа асууха гэнэ.
 Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, сол ушарха.

Гарагай 4-дэ хуушанай 27 (январин 29).
 Хара бар, 2 хара мэнгэн, модондо һуудалтай үдэр. Аюушын һахил хүртэхэ, сангарил хураха, маани сахиха, бисалгал хэхэ, дасан (дуган), субарга, бурхан арамнайлаха, замда гараха, һаһа барагшые хүдөөлхэ, тараг бэрхэ, айраг халааха, абаһанаа бусааха, далага абаха, гэрэй һуури табиха, дайсание болон ада шүдхэр зайлуулаха, хараал сараха, һаһа утадхалгын ном уншуулаха, үзэгтэ хураха, зурхай шудааха, буян үйлэдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин модо отолхо, шуһа ханаха, төөнхэ, һуни ябаха, хубсаһа эсхэхэ, эм найруулаха, бэри буулаха, хурим түрэ хэхэ мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр.
 Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, амгалан тэнюун байдала һайн.

Гарагай 5-да хуушанай 28 (январин 30).
 Харагшан туулай, 1 сагаан мэнгэн, хицэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, номлол хэхэ, тантрын таринуудые уншаха, тэнгэри тахиха, тангаригаа болуулаха, дайсание номгодохо, буян ехээр үйлэдэхэ, гэрэй һуури табиха, тушаал эзлэхэ, сэргэ бурхан бүтээхэ, тэрэние арамнайлаха, эм найруулаха, далага абаха, һаһа утадхалгын ном уншуулаха, юмз худалдаха, худалдажа абаха, абаһанаа бусааха, тараг бэрхэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Зүгөөр сэржэм үргэхэ, үхибүү хүдэл оруулаха, бага хүүгэдые гэрлээ холо эльгээхэ, замда гараха, бэри буулаха, һаһа барагшые хүдөөлхэ мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр.
 Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, хэрүүл, шууян болохо.

Гарагай 6-да хуушанай 29 (январин 31). Дасанда дүгжүүбэ хурагдаха.
 Хүхэ луу, 9 улаан мэнгэн, гада һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бурхан, сахиуса тахиха, бисалгал хэхэ, һаһа утадхалгын ном уншуулаха, хэшэг дуудаха, далага абаха, замда гараха, юмз худалдаха, худалдажа абаха, олзын хэрэг эдэбхижүүлэхэ, түмэр хайлуулаха, буян үйлэдэхэ, дайсание номгодохо, ада шүдхэр, тэдэний муу үйлэнүүдые дараха, буян үйлэдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура шуһа ханаха, төөнхэ, мал үүсэлхэ, ном оршуулаха, үри эзэлиэс бусааха мэтын үйлэнүүд хориулаһа.
 Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, һүнэлэн бэһээс зайлаха төөрхөхэ.

Гарагай 7-до хуушанай 30 (февралин 1) Дүйсэн үдэр. Бүтүүгэй һуни гэдэг.
 Хүхэгшэн могой, 8 сагаан мэнгэн, шоройдо һуудалтай үдэр. Үхэр һарада могой үдэр тухадаа, модон хохи, тон муу гэгдэдэг. Гэбэшые бурханай үдэр хадын, хамаг муу юмзэн сарагдаа гэжэ тоолоод, һайн үйлэ хэрэг бүтээхэдэ болохо бээ. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахиуса тахиха, сан табиха, амгалан байдалай түлөө ном уншуулаха, үргэл хэхэ, номлол хэхэ, тэрэние шагнаха, тангаригаа болуулаха, эльбэ, ада шүдхэр дараха, һаад тодохор зайлуулаха, үбшэ аргалха, тараг бэрхэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшые бэри буулаха, хурим түрэ хэхэ, гэрлээ хэрэглэл гаргаха, замда гараха, гүрэм уншуулаха, худалдаа наймаа хэхэ, олзын хэрэг эрхилхэ, гэрэй һуури табиха,

хүншүү хөрбоһо гаргаха мэтын үйлэнүүдэ тон сээртэй.
 Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, эрлэгтэй ушарха.

Гарагай 1-дэ Сагаан харын (хүхэ бар һара), Шэнын 1 (февралин 2). Энэ хадаа XVII жаранай харагшан Хонин жэл гараба гэшэ. Энэ үдэр Сагаан харын хурал дасанда эхилээд, шэнын 15 болотор үргэлжлэхэ.

Улаан морин, 7 улаан мэнгэн, түмэртэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, Наранда, һарада шүтэхэ, тэнгэри тахиха, буян үйлэдэхэ, дасан (дуган), субарга, сэргэ бурхан бүтээхэ, тэдэние арамнайлаха, эм найруулаха, юмз худалдаха, худалдажа абаха, олзын хэрэг эрхилхэ, андалдаа хэхэ, замда гараха, модо сабшаха, тангаригаа болуулаха, үзэгтэ хураха, зурхай шудааха, дайсание дараха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшые мал үүсэлхэ, хүншүү хөрбоһо гаргаха, шуһа ханаха, төөнхэ, үхибүү хүдэл оруулаха, бага хүүгэдые гэрлээ холо эльгээхэ, үхибүүдые сэрэгтэ үдэшэхэ, шэрдэг бүрихэ, хэрэлдэхэ, мори худалдаха, худалдажа абаха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Бэри тухай, һаһа бараһан хүн тухай дасанһаа асуутты.

Энэ үдэр хүнэй үһэ абаа һаа, һаһан боһони болохо.

АЖАГЛААТА: Хабарай эхин хүхэ бар һара 5 шара мэнгэтэй, модондо һуудалтай. Энэ һарада морин, нохой жэлтэй хүнүүдтэ ээлтэй һайн. Харин бишэн жэлтэй хүнүүдтэ харша байжа болохо. Тиймэ һэн тула бишэн жэлтэй хүнүүдэ буян үйлэдэхэ, һэргэг, һонор ябахыень һануулаха.

Юрын хүнүүдэй махабадай талаар абажа харабал, бэеын хи болон шуһанай гүйдэл хоорондоо зохилдон, шара уһанай, хүлһэнэй нүхэ һүбэнүүд нээгдээд, дотороинь элшэ газашаа тэгүүлэн, эльбэнэй ажал эршэдэдэг тула уушхандань хубилаалта болодог. Тиймэһээ хүн бүхэн амаралтаа, хоол ундаа, хубсаһа хунараа зохидоор эмхидхэхэ зэргэтэй.

Илангаяа Хулгана, Үхэр, Хонин, Гахай, Нохой жэлтэй хүнүүд бэлээр үбшэлжэ болохо гэнэ. Тиймэһээ саг дары эмшэдтэ хандажа, эм дом хэрэглэхэ ёһотой.

Энэ харын 20-до (февралин 21-дэ) шийг нойтон оробол, хүн зондо амгалан, адууһа малда, үрхэн тарянда һайн байха гэжэ эхлэн зурхайшад тооложо гаргаһан байна.

**Зураглал
 УГ ГАРБАЛАЙНГАА БУЯН
 ХЭШЭГ ЭДЛЭНХЭЙ**

Хүн зондоо, үетэн нүхэдтөө, айл аймагтаа хүндэтэй болоһон, эмнэлгын мэргэжлэдэ сэдхэл зурхээ гүйсэд үгэһэн Лидия Чойдагбаевна Батомункуева тухай хөөрэхэ хүсэлэнтэйб. Манай нүхэр Зэдын аймагай эмнэлгын түбэй врач-эндокринолог, физиотерапевт, Сартуул-Гэгээтэйн Мамба дасанай реабилитационно-астрологическа түбэй ахамад врач юм.

Лидия Чойдагбаевна холоһоо хүхэрэн харагдадаг, залгаа Гунзан хадануудай хаяада, харьялан урдадаг Зэдэ голый эрьедэ оршодог Елто нотагта 1953 оной январин 22-то Чойдопов Чойдагбын бүлэдэ табадахи үхибүүниин боложо түрэхэн намтартай.

Зургаан үхибүүтэй Чойдагбатан аха дүүнэртээ дүтэ болон, дунда һургуулитай Доодо-Бургалтай нотаг, нүүжэ эрээ һэн. Эжынь, Чойжма ахай (Мария Шароповна) баряаша угтай, олон зоной үбшэ зоболон зүрхэн соогоо багтаһан эхэнэр. Холо ойрын нотагуудһаа эдэбэ янзын, хүлеэгдээгүй үбшэ зоболондо дайруулан хүнүүд ержэ эмшэлүүддэг һэн. Чойжма ахай бөөр багашаг, урин зулгы зантай, тибэшые шүрбэнэлиг шанга, эмтэй домтой гартай эхэнэр бэлэй. Нэгэтэ Лидийн бага байхада, ехэ томо бээтэй ород хүн шагайгаа булгалжа, удаан зобожо, холын суугаар Чойжма ахайд хүржэ эрээ һэн. Хүдээрээ гаража, элүүр болоходоо, иигэжэ хэлээд бусаа һэн: «Энэ заахан бээтэй эхэнэртэй гарын яагашаа хүсэтэй, домтой гэшэб!» Иимэрхүү ушарнууд хэды олон байгаа. Би 14 һаһандаа эдэе хоолһоо гаража, тэнхээ тамираа алдажа, ехээр үбшэлһэн байгаа. Доктором эмнэлгэ эхэшые туһа болоогүй. Тийхэдэнь эжыһни намайе Чойжма ахайд абаашажа, үни удаан хаража, эльбэжэ үзөөд, ямаан жэн табиха, хүл дээрэм гаргаа һэн.

Ямаршые хүнэй һаһанайн харгы зам бага һаһанһаа, тоонто нотагһаа, аба эжыһээ эхитэй ха юм даа. Тиймэһээ һургуулиа эрхимээр дүүргэһэн Лида басаганиин ямар мэргэжэл олохоб гэжэ тээлмэрдээгүй байһан ёһотой. Багаһа хойшо элүүр энхэ гээшэ эгээл үнэтэй баялиг гэжэ ойлгоһон хадаа эмшэнэй зам шэлээ һэн ааб даа.

Нэн түрүүн Зэдын аймагай эгээ холын Инзагата нотагай больницада ахамад врачээр 5 жэлэй туршада хүдэлөө. Хоорондоо 10 гаран километр зайтай хоёр тосхондо ажаһуудаг

үхибүүдые эмшэлэхээ, яаралтай түрэхэн эхэнэрнүүдэй хүйһень хүндэхэ гэхэлээ эхилээд, бултынь шадажа, тэсэжэ ябаһан юм. Лидия Чойдагбаевна аргагүй харюусагатай эхэнэр хадаа гол ажалайнгаа хажуугаар нотагай соёлой ажабайдалда эдэбхитэй хабаададаг һэн.

Лидия Чойдагбаевна медицинн туһаламжа үзүүлэхээ гадна, эжыдээл ади алгаһанһаа хүсэ, дом, бэлиг шадабариа хэрэглэжэ аргадаг.

2001 ондо Сартуул-Гэгээтэйн Мамба дасанай шэрээтэ лама Матвей Рабданович Чойбонов эмнэлгын реабилитационно-астрологическа түб нээжэ, Лидия Чойдагбаевна энэ түбэй ахамад врачээр томилоо һэн.

Лидия Чойдагбаевна олон жэлэй туршада амжалтатай, оролдосотой хүдэлһэнэйнгөө түлөө Буряад Республикын Элүүр энхэе хамгаалгын министрствын зүгһөө хүндэлээй грамотаар, аймагай түбэй больницын профкомой, захиргаанай зүгһөө шагнагданхай.

Наһанайнгаа найдамтай нүхэр Александртаа эбтэй эетэй ажаһуужа, алтан дэлхэй дээрэ 4 үхибүүдые үндэлгэжэ, гарынь ганзагада, хүлынь дүрөөдэ хүргэжэ байнхай. Гэрэй ехэ үхүүн Баатар хүдөө ажахын мэргэжэлтэй, гэр бүлэ боложо, аба эжыдээ аша басага бэлэглэнхэй. Дунда үхүүн Жаргал экономист мэргэжэлтэй. Бага үхүүниин оюутан, одхон басаганиин һургуулиин шаби юм.

Хүндэтэ Лидия Чойдагбаевна!

**50 һаһанайтнай ойн баяраар
 Үнэн зүрхэһөө халуунаар
 амарсалнаб!
 Бурханай хайраар, зоной
 хубяар,
 Байгааһаар үршөөгтэйгэн
 бэлиг талаанаа,
 Уг гарбалайнгаа буян хэшиг
 эдгэжэ,
 Тэнгэриин мэдээлэй хэрэгэй
 ёһоор
 Эхэ, эсэгынгээ нэрые гээрэ
 үргэжэ,
 Наһанайнгаа нангин уялгы
 найдамтайгаар дүүргэжэ
 ябахатнай болтогой!**

**Дари-Дулма
 БУДАДАШИЕВА.**

Бургалтай нотаг.

САГААН НАРЫН ХУРАЛНУУДАТ УРИНАБДИ

Ухан харагшан Хонин жэлэй гараха саг дүтэлшэбэ.

Россин Буддын шажанай Заншалта Сангхын бүхы дасангуудта февралын 2-ноо мартын 1 болотор Сагаан нарын хуралнууд болохо. Гол хурал Бандида Хамба лама Дамба Аюшеевэй хүтэлбэри дор Ивалгын дасанда үнгэрэгдэхэ. Сагаан нарын түүрүүшын 15 үдэрэй туршада февралын 3-һаа 16 хүрэтэр Монлам Ченмо - Ехэ Юрөөлэй Хурал үргэлжэлхэ. Энэ хугасаада хуралда ерээж мүргэһэн хүзэгшэд, жиндагууд саглашагүй буйн хуряаха жэшээтэй.

Зүгөөр Сагаалганда бэлдэхэл бүри январин 29-һөө балин адислаганаа эхилхэ. Шэнэ жэлэй гарахын урда тээ дасанай бурхадай урдахи балингууды шэнэлхэ гуримтай ха юм.

Январин 30-да Гомбо, Гонгор, Шагдар, Сэндэмэ, Шалши, Намсарай, Цанба сахюусанууд хурагдаха. Январин 31-дэ үглөөнэй 9-һөө Шойжол, Нама, Жамсаран сахюусануудай хурал болохо. Харин энэ үдэр үдэшин 18 час 30 минутада Дүгжүүбын үедэ сор залагдаха.

Бүтүүгэй үдэр, февралын 1-дэ үглөөнэй 9-һөө Дара Эхын Мандал

Шива уншагдаха. Харин энэ үдэрэй 13 саһаа ЭТИГЭЛЭЙ ХАМБЫН шарилда мүргэжэ болохо.

Урда сагта бүхы зон Сагаалганаа дасан соо утгаха гэжэ оролдодог бэлэй. Мүнөөшье февралын 1-нэй үдэшэ орой Сиидэр намын хурал эхилжэ, үглөөгүүр болотор үргэлжэлхэ. Сагаалганай, шэнын 1-нэй эртэ үглөөгүүр НАМА САХЮУСАН дэлхэе тойрон ниидэжэ, хүнүүдэй хэр эртэ бодоод, Шэнэ жэлэ угтан, Бурхан, Сахиусануудтаа мүргэжэ байһагшье шалгадаг.

Тиин Сагаалганай үглөөгүүр 6 сагта Сиидэр намын хуралай дүүрэхэдэ, Бандида Хамба лама Шэнэ жэлэй гарахан тухай соносходог. Имагтал Хамбын соносхоһоной удаа Шэнэ жэл гараба гэжэ ойлгохо ёһотой. Энэ үедэ мүргэлшэд Хамба ламаяа, шэрээтээ хадагуудад золгожо амаршалдаг гуримтай. Тэршэлэн бүтүүгэй үдэшэ дасандаа ерээд, хуралда байлсажа, эртэ үглөөгүүр Нама сахюусанаа, Шэнэ жэлэ утгаһан хүн аргагүй хүсэтэй адиста хүртэжэ, ехэ буйн хуряадаг байха юм. Хуралай түгэсэжэ, Шэнэ жэлэй гарахан хойно үглөөгүүр мүргэлшэд

гэртээ бусажа, Сагаалганаа утгадаг, Сан табидог, Сэржэм үргэдэг, бэе бээ Сагаалганаар амаршалан золгодог, табагаа табижа, сагаан эдэ, бууза баншаа зоолодог. Архи уугаагүй наа дээрэ.

Гараха жэлдэ өһөдөө, үри хүүгэдтнай амгалан һайн, үбшэ зоболонгүй байхын тула Ивалгын дасанда болохо хуралнуудтайнай ерэхьетнай та бүгдэниие уринабди.

Дасанайнгаа зүгһөө жиндагуудта, арад зоноо Сагаан нараар амаршалнаб.

Амгалан лама (Доржиев), Ивалгын дасанай хэблэлэй албанай дарга.

Шэнэ ном

ЭХЫН ЖАРГАЛ ЭДЛЭЖЭЛ ЯБАХАНАА...

Буряадай арадай поэт Цырендулма Дондогойн «Энээхэн ногоон дэлхэй дээр» гэхэн номы «Буряад үнэн» хэблэлэй байшан гэжэ гүрэнэй нэгэдэмэл предприти һаяхан барлажа гаргаба. Сэдхэлэй уянгаар нэбтэрһэн шүлэгүүдэ хайрата басаган Альбинынгаа мүнхэ дурасхаалда зоруулаа.

Ажамидаралай гүн удха, хүн түрэлтэнэй, хурьһэтэ дэлхэйнгээ хуби заяан тухай поэт дүрбэн бүлэгһөө бүри-дүүлэгдэһэн энэ ном соогоо бодомжолон.

«Этигэл» гэжэ нэрлэгдэһэн түүрүүшын бүлэгтэ Гэгээн түрэлтэ Далай-ламада магтаал, Ногоон Дара-эхэдэ, Сагаан Дара-эхэдэ, Намо Гүрүвээ багшада (Багшадаа мүргэмэй) Сэндэмэ бурханда зориулганууд оруулагдаһан байна. Эдэ магтаал, зориулганууды уншахадаа, хүн бүхэнэй хурьһэтэ алтан дэлхэйтээ, хүхэ номин огторгой тэнгэритээ бата холбоотой байһыень ойлгомоор. «Далай-ламын магтаал» гэжэ шүлэгтөө арадай поэт мүнөө бага зэргэ забабари оруулаад, энэ ном соогоо оруулан байна. Энэ магтаалайнь һүүшын бадагууды энэдэ харуулахани:

Оройн шэмэг ухаанай Орёл гэгээн адартай Далан мянган гарнигай Далай-ламадаа мүргэмэй! Боди сагаан сэдхэлэй Бодол мандаа түхөөжэ, Зургаан алтан үзэгэй

Зүрхэн тарняар адислаа - Арьяа Баала ум маа ни бад мэ хум! (3 дахин).

Үнэхөөрөөшье, эдэ мүнүүдые уншахадаа, хүнэй зүрхэ сэдхэл ямар бэ даа аруун һайхан, үндэр ехэ гүн удхатай мэдэрэлээр эээлэгдэнэ бшуу. Теэд зоной сэдхэлдэ сэсэг тариһаа, зула бада-раахаһаа үлүү һайхан юун байха гэшэб!

«Мүнхэ бэшэ - хогоосон» гэжэ нэрэгэй хоёрдохи бүлэгтэнэ оруулагдаһан үгүүлэлнүүдые, шүлэгүүдые сэдхэлээ доһолгонгүй уншахын аргагүй. Ушарынь гээбэл, манай эгшэ Цырендулма Цыреновна алая хөөрхэн, аялдар сөбэрхэн, зулгы зохидохон бэлэйн зэргэһэн басагатай болоод, тэрээхэнээ эрхэлүүлжэ үргэһөнөө, балшар зааханһан үзэг бэшэгтэ хургаһанаа, шэнэ гэр байрада орожо түбхиһөнөө, һэмбэгэр һэлгэгэрхэн басагайа хургуулида оруулаһанаа, ажабайдалай али бүхы бэрхэшээл түбэгүүдһээ аршалан хамгаалжа, үндэлгэн томо болгоһоноо, хайрата басаганайнгаа үшөөл гэнэн хонгор хорин долоон наһандаа энэ дэлхэйтээ хахасажа ошоһыень удаа дараалан хойно хойноһоонь һубаруулан, уян зөөлэхэнөөр, гунигтайгаар бэшэһыень уншахада, ямаршые хүнэй сэдхэл доһолхо, хүмэрихэ байна даа.

Басагандаа зориулжа бэшэһэн шүлэгүүдын уншагшын сэдхэлдэ нэгэн доро баяршые, гунигшые түрүүлжэ байһандаа, энэ дэлхэйн ямар ороо, юртэмсын жама ёһын жэгтэй ойлгогдосогүй байһые харуула бшуу. Хэды хүндэ сагай ушараашье наань, басаганиинь Сэрэн гэжэ нэрэгэй зээ хүбүү үршөөһэниинь заяа хубитай байна даа.

Гурбадахи бүлэгтэнэ гурбан поэмэ, тусхайлбал, «Һүниин поэмэ», «Эхэ тухай поэмэ», «Бабжын нэлмэ» гэжэ поэмэнүүд оруулагданхай. Эдэ поэмэнүүдын философско гүнзгы ухаараа уншагшадай дура татаха байһаниинь дамжаггүй. «Эдэдэб шүлэгүүдэй дэбтэрһээ» гэхэн дүрбэдэхи бүлэгтэ уянгата шүлэгүүд, уг гарбал, элинсэг хулинсагууд тухай домогууд, дуунууд, захяа заабарин үгүүлэлнүүд ямаршые наһанай уншагшадай анхарал татаха, һонирхол үүсхэхэ, хургаал абаха арга олгохо байна. Юрэдөөл, хүн бүхэн ёһо заншалаа сахиха, уг гарбалаа мэдэхэ, уг изагуураа үргэлжэлүүлхэ хүсэлтэй болохо байһаниинь арсашагүй.

«Энээхэн ногоон дэлхэй дээрэ Эхэнэр боложо түрөөд, Эхын жаргал эдлэжэ ябаханаа Эрхим юумэн байха юм гү?» - гэжэ уянгагуулан түүрэнэ.

Буряадай арадай поэт Цырендулма Цыреновна Дондогой гүн сэдхэлэй уянгаар нэбтэрһэн, энэрхы һайхан наһанай ульһаар жэгнэһэн, эльгэ нимгэн хүнүүдэй анхарал татаһан, дура буяһан шүлэгүүдэй номоо уншагшадтаа бэлэглэбэ. Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ.

Хуралы дацана Хамбын Хүрээ

Table with 4 columns: Time, Location, Date, and Name. Includes entries like 26.01 14:00 Жадамба, 30.01 9:00 Ганжур, etc.

ГРАФИК ПРОВЕДЕНИЯ КУРАЛОВ в Жуд-аугане

Table with 2 columns: Day and Time/Location. Includes entries like Понедельник с 10.00 до 11.30 - Ямантака, Четверг с 10.00 - до 11.30 - Ямантака, etc.

БЛАГОДАРИМ!

Директору БГАТД им. Х. Намсараева Д.Н. Сульгимову

Уважаемый Доржо Норбосампилович!

БАЙКАЛЬСКИЙ благотворительный фонд благодарит вас и возглавляемый вами коллектив за предоставленные билеты на новогодний спектакль "Бэмби" для подопечных Фонда - детей-инвалидов с заболеванием детским церебральным параличом.

Приглашаем вас и работников театра на мероприятия, проводимые Фондом, чтобы представить наших детей.

Байкальский благотворительный фонд выражает искреннюю благодарность вам, Доржо Норбосампилович, а также заместителю директора Надежде Баторовне Шагдыровой и главному администратору Чойжит Цырендоржиевине Яжигиной за доброту и участие, проявленные к нашим детям, и надеется на дальнейшее сотрудничество. Желаем вам в наступившем 2003 году удачи, счастья и дальнейшего процветания!

С глубоким уважением А. ГРУДИНИН, председатель Байкальского благотворительного Фонда.

ДАРЖАЕВ Юрий Доржиевич

Манай хайрата нүхэр Юрий Доржиевич Даржаев саһаа урид наһа барашаба.

Тэрэ 1949 ондо Шэтын областин Петровск-Забайкальский районы Хилогинск нууринда түрэхэн. 1967 ондо дунда хургуули дүүргээд, Зүүн-Сибирин технологическа институтта хураад, сэрэгэй албанда татуулаа бэлэй. Энэ саһаа хойшо Юрий Доржиевич хуби заяагаа Совет болон Россин армитай холбоһон байха юм. 1978 ондо Сэрэгэй тыл болон транспортын дээдэ училищи дүүргээд, полковник нэрэ зэргэ хүрэтэрөө сэрэгэй албанда ябаа. Ю.Д.Даржаев Монгодо, Сахалинда, Шэтэдэ, Улаан-Үдэдэ алба хэхэдээ, сэрэгэй зэбсэгжэлгэдэ, тыл хангалгада хубитаяа ехээр оруулан габьяатай.

Албанай болзор гүйсэдхөөд, запасай полковник Ю.Д.Даржаев дэлгүүрэй оршон байдалда хубин хэрэг эрхилжэ, наймаанай, эдэ хоолой үйлдбэридэ амжалтатайгаар хүдэлжэ байгаа нэн.

Хани нүхэр Александра Жанчиповнатай хоёр хүбүүдые хүл дээрэн гаргаа. Нэгэ хүбүүниинь - түүхын эрдэмэй кандидат, нүгөөдэнь - медицинын эрдэмэй кандидат. Хоёр ашанарнуудтаа Юрий Доржиевич ехэ мээхэй байһан юм. Ю.Д.Даржаев Эсэгэ орондоо үнэн сэхээр алба хэхэнэй түлөө гүрэнэй олон тоото шагналуудта хүртэһэн габьяатай.

Хайран нүхэр Юрий Доржиевич Даржаевтай дурасхаал манай сэдхэлдэ ходоодо байха.

Бүлэг нүхэдэнь.

«Хэлгын гол» гэхэн нютагай бүлгэмэй зүгһөө полковник Юрий Доржиевич ДАРЖАЕВАЙ гэр бүлэдэ шаналал ганшуудалаа мэдүүлнэбди.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директор - ахамад редактор А.А.АНГАРХАЕВ. Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, И.Б.ДАГБАЕВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОГОЕВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Б.М.Ж. БАЛДАНОВ (генеральна директорэй нэгэдэхи орлогшо-ахамад редакторай орлогшо), Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (секретариады хүтэлбэрлэгшэ-генеральна директорэй орлогшо), Д.А.ЭРДЫНИЕВА (харюусалгата секретарь); таһагуудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, А.А.Н.ГЕРГЕНОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Н.А.ГОНЧИКОВА, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландариивилин үйлсэ, 23, Хэблэлэй байшан "Буряад үнэн". E-mail: umen@mail.ru

Газетэ хэблэлэй 6 хууданан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хамтын хэһэг - 54560. Хэблэлдэ тушаагданан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ 9000 хэһэгээр хэблэгдээ. Директорэйнь телефон: 21-40-45. Б-0165-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорай-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшо - ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшынорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариадай - 21-50-52, таһагууд: экономикаын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-60-21; «Морин хуур», «Вершины» журналуудай, «Буряад Республикын Хуульта шийдхэбэрлүүдэй сугтуулбарин» редакци - 21-55-97; залуушуулай, оюутандай ажабайдалай болон олонитын хүдэлмэрин, «Одон» журналай редакци - 21-54-93; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламн - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерин - 21-23-67.

Редакцида ороһон материалнууд шүүмжэлэгдэггүй, мүн авторнуудтань бусагддаггүй.

Тоонуудай, богото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлгые хазгайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин ханамжа авторайхитай агли бэшэ байжа магад.